

28 november—3 december

Debatter m. m.

Tisdagen den 2 december		Sid.
Svar på fråga av herr Jonasson ang. övningar i avancerad flygning på låg höjd	4	
Svar på interpellation av herr Nord om slopande av förmalningsavgiften vid s. k. löneförmalning	5	

Onsdagen den 3 december		
Av konstitutionsutskottet avslaget yrkande angående omförmälan ..	7	
Om utbyggnad av hamnarna på Gotland	20	
Ordnande av den andliga vården vid sjukhusen, m. m.	21	
Järnvägsdriften å Lelångenbanan	26	
Försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB	32	
Utbyggnad av näringslivet i Norrbottens läns inland	49	
Vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.	54	

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 3 december		
Konstitutionsutskottets memorial nr B 7, ang. granskning av de i statsrådet förda protokoll	7	
— utlåtande nr B 8, om ändring i ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter	19	

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr B 90, om utbyggnad av hamnarna på Gotland	20
— Nr B 91, ang. ordnande av den andliga vården vid sjukhusen, m. m.	21
— nr B 92, ang. godkännande av avtal om försäljning av viss mark	26
— nr B 93, om ändring å sträckningen av järnvägslinjen Uddevalla— Billingsfors	26
— nr B 94, ang. viss omläggning av atomenergiprogrammet	31
— nr B 95, om försäljning till privatpersoner av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och LKAB	32
— memorial nr B 96, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. kompletterande direktiv för utredningen om en allmän över- syn av socialpolitiken	49
Bankoutskottets utlåtande nr B 14, om utbyggnad av näringslivet i Norrbottens läns inland	49
— nr B 15, om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m. . .	54
— nr B 16, ang. rätt för generalpoststyrelsen att upptaga vissa till- fälliga lån	80

Fredagen den 28 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr B 117, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial och utlåtande:

nr B 7, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll; samt

nr B 8, i anledning av väckta motioner om ändring i ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr B 90, i anledning av väckt motion om utbyggnad av hamnarna på Gotland;

nr B 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av den andliga vården vid sjukhusen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr B 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om försäljning av viss mark;

nr B 93, i anledning av väckt motion om åtgärder för ändring av sträckning-

en av järnvägslinjen Uddevalla—Bilingsfors;

nr B 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss omläggning av atomenergiprogrammet;

nr B 95, i anledning av väckta motioner om försäljning till privatpersoner dels av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och dels av statens stamaktier i LKAB; samt

nr B 96, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om motionsvis väckta förslag angående kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken; ävensom

bankoutskottets utlåtanden:

nr B 14, i anledning av väckt motion om utredning angående utbyggnad av näringslivet inom kommunerna i Norrbottens läns inland;

nr B 15, i anledning av väckta motioner om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken samt angående avvecklingen av regleringar på kreditmarknaden m. m.; samt

nr B 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för generalpoststyrelsen att upptaga tillfälliga lån för postsparbankens och postgirots rörelse.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.04.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 2 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollen för den 25 och den 26 nästlidne november.

Ang. övningar i avancerad flygning på låg höjd

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Jonasson* till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställt följande fråga: »Anser herr statsrådet det nödvändigt med sådana riskfyllda övningar inom flygvapnet i avancerad flygning i grupp på låg höjd, vilka vid olyckor bl. a. den 10 september 1957 i Göteborg och senast den 7 november i Uppsala krävt människoliv, och anser herr statsrådet, att sådana flygningar har en praktisk betydelse för försvarsmaktens effektivitet, som kan motivera dem?»

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet **ANDERSSON**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr *Jonasson* har frågat mig om jag anser det nödvändigt med sådana riskfyllda övningar inom flygvapnet i avancerad flygning i grupp på låg höjd, vilka vid olyckor bl. a. den 10 september 1957 i Göteborg och senast den 7 november i år krävt människoliv, och om jag anser att sådana flygningar har praktisk betydelse för försvarets effektivitet.

Flygförarutbildningen inom flygvapnet avser att ge den militäre flygföraren sådana färdigheter, att han behärskar sitt flygplan så att han med utsikt till framgång kan uppträda i luften under stridsmässiga förhållanden. För att tillgodose de krav, som i krig måste ställas på flygförbanden, måste utbildningen i fred bl. a. omfatta flygning i förband av

varierande storlek. Flygföraren måste därvid bibringas sådana färdigheter att han vid förbandsflygning kan behärskas sitt flygplan i förhållande till övriga plan inom förbandet i alla förekommande manövrar under såväl normal flygning som luftstrid. Sådana färdigheter kan endast erhållas genom övning i både formell och stridsmässig förbandsflygning med successivt stegrad svårighetsgrad fram till bl. a. avancerad flygning.

Vid vissa flottiljer uttages speciellt lämpliga förare för att pröva lämpligheten och användbarheten av olika avancerade förbandsmanövrar. På grundval av sådan prövning har ofta de manövrar, som är bäst lämpade att ingå i den normala förbandsutbildningen, utvalts och utformats. Med hänsyn till sina speciella kvalifikationer tages dessa förare även i anspråk som lärare i förbandsutbildningen. Förbandsenheter, vari förare med speciell rutin och erfarenhet av avancerad flygning ingår, är avsedda som »föregångsförband» för flygförarpersonalen och bidrager således till att främja den nödvändiga förbandsutbildningen och till att skapa en hög stridsmässig standard hos flygförbanden. Ifrågavarande förbandsenheter har alltså tillkommit för andra ändamål än medverkan i uppvisningsflygningar. I sådana fall, där man velat framvisa standarden och kvaliteten hos flygvapnets förare och flygplan, har emellertid dessa speciella förband även använts för uppvisningar av olika slag. De övningsmoment, som utförts under sådana uppvisningar, har dessförinnan granskats och godkänts ur flygsäkerhetssynpunkt. Chefen för flygvapnet har utgivit detaljerade bestämmelser och utbildningsanvisningar för avancerad flygning i sluten formering i uppvisningssyfte.

Jag vill till slut framhålla att — även om man inte kan dra någon klar gräns mellan avancerade övningar, vilka måste ingå som naturliga led i den rutin-

Om slopande av förmalningsavgiften vid s. k. löneförmalning

mässiga utbildningen, och övningar som främst tar sikte på uppvisningar — det måste anses vara angeläget att en mycket stark återhållsamhet iakttages beträffande de mera uppvisningspräglade övningarna. Enligt vad jag erfarit överväger chefen för flygvapnet att utge mera detaljerade anvisningar för avancerad flygning i förband under den grundläggande flygslagsutbildningen ävensom utfärda vissa skärpta bestämmelser avseende uppvisningsflygningar, vilket synes mig välbetänkt.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Jonassons fråga.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet vill jag uttala ett tack för svaret på min enkla fråga. Orsaken till att jag ställt denna fråga är i huvudsak att finna i de olyckor, som uppkommit vid övningar i avancerad flygning i grupp på låg höjd. Den ena olyckan inträffade vid Säve i Göteborg den 10 sept. 1957, varvid fältflygaren furir Curt Jonsson dödades. Den andra olyckan inträffade rätt nyligen, som vi väl känner till, i Uppsala, där löjtnanterna Hagegård och Söderberg omkom.

Om jag är rätt informerad, skall sådana övningar ske på minst 500 meters höjd, men enligt tidningsreferaten skulle olyckan i Göteborg ha inträffat på mycket låg höjd, jag tror att den skulle ha varit bara 25 meter. Olyckan inträffade i samband med övningar till Flygets dag i Göteborg.

De ekonomiska förlusterna vid sådana haverier är rätt betydande. En J 29 lär kosta i runt tal 1 miljon kronor, och utbildningen av en flygare torde kunna uppskattas till 250 000 kronor. Dessa förluster får dock bäras gemensamt av oss alla, och även om de kostar pengar, har detta ringa betydelse i förhållande till de människoliv, som spilles och som ej kan ersättas ekonomiskt. Det är mycket tragiskt när familjebanden på detta sätt brytes. De kan ej repareras, och det är mycket svårt för de anhöriga att bära detta.

Vad som skett kan dock ej göras ogjort. Därför må det ej heller tyckas underligt, om människorna som själva ej aktivt deltar i dessa ting frågar sig, om dessa övningar är nödvändiga och har någon praktisk betydelse för försvarets effektivitet. Vi får hoppas att liknande olyckor ej kommer att inträffa i framtiden.

Jag förstår mycket väl de svårigheter, som övningarna måste föra med sig. Därrest liknande övningar i framtiden visar sig nödvändiga, bör de dock ske endast under utomordentligt goda väderleksbetingelser och ej på för låg höjd.

Jag tror att man kan förutsätta, att militärerna gör allt som göras kan för att förhindra olyckor, men jag anser att Sveriges folk bör informeras om orsakerna till de olycksfall, som har inträffat. Härigenom tror jag att ett bättre förtroende och en större förståelse skulle uppstå mellan civilbefolkningen och försvaret.

Till sist vill jag än en gång uttala ett tack till försvarsministern, i synnerhet för hans positiva inställning till de ytterligare förbättringar i förebyggande syfte som nu förutspås.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om slopande av förmalningsavgiften vid s. k. löneförmalning

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **NETZÉN**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Nords interpellation om slopande av förmalningsavgiften vid s. k. löneförmalning, och nu yttrade:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Nord frågat mig, om jag inför nästkommande avtal rörande prissättningssystemet för jordbrukets produkter vill medverka till åtgärder, som innebär, att förmalningsavgift inte uttages vid förmalning för odlarens eget behov, s. k. löneförmalning.

I anledning härav får jag anföra, att denna fråga hittills varit föremål för

Om slopande av förmalningsavgiften vid s. k. löneförmalning

överbäganden i samband med jordbrukspriserförhandlingarna. Så torde givetvis även bli fallet vid de kommande förhandlingarna. Någon anledning att från min sida nu taga ställning till spörsmålet finner jag icke föreligga.

Herr NORD (fp):

Herr talman! Jag vill uttala mitt tack till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation.

Den fråga som jag tagit upp i min interpellation är inte ny — den har varit uppe i riksdagen många gånger. Allt sedan förmalningsavgiften infördes, har det från det parti jag tillhör varje år motionsvis framförts förslag om att förmalningsavgift inte skulle upptagas för brödsäd som för odlarens eget behov förmåles vid de s. k. bygdekvarnarna. Vi har ansett att detta är orättvist. Detta gäller framför allt småbrukarna som nästan undantagslöst inte har någon brödsäd för avsalu. Dock får dessa genom denna avgift vara med om att stödja dem, i regel stora jordbrukare, som driver spannmålsodling uteslutande för avsalu.

Nu tycker man kanske att detta inte är någon större fråga, och det kan så vara, men denna avgift fördyrar ändå levnadskostnaderna för småbrukarna och har åstadkommit mycken irritation och stort missnöje. Detta har vi många bevis på. Sålunda har det vid åtskilliga tillfällen gjorts framställningar till såväl regeringen som jordbruksnämnden med krav på att förmalningsavgiften skulle upphävas i det avseende som angivits i min interpellation.

Jag vill erinra om den opinionsyttring som kom till synes — jag tror det var förra året — då en petition med över 20 000 underskrifter överlämnades till regeringen. I år talar särskilda för-

hållanden för att förmalningsavgiften inte bör uttagas längre när det gäller förmalning av brödsäd från eget jordbruk till det egna hushållet.

Enligt nyligen fattade beslut här i riksdagen skall ju för all försäld brödsäd av 1958 års skörd i efterbetalning utges 4 kronor per deciton, vilket i realiteten innebär ett partiellt slopande av förmalningsavgiften. De jordbrukare som endast odlar brödsäd för eget behov får aldrig någon förmån i form av gynnsamma exportpriser. En befrielse från förmalningsavgiften är därför här särskilt starkt motiverad.

Nu hänvisar statsrådet i sitt svar till jordbrukspriserförhandlingarna. Vid dessa förhandlingar är ju aldrig småbruket representerat och kan inte göra sina önskemål gällande. Därför hade det varit tacknämligt, om jordbruksministern i detta fall tagit en mera bestämd ställning.

Svaret på min fråga var kort, och mitt inlägg blir nästan lika kort.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr B 7 och utlåtande nr B 8, statsutskottets utlåtanden nr B 90—B 95 och memorial nr B 96 samt bankoutskottets utlåtanden nr B 14—B 16.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren avlämnade skrivelse nr B 52, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 14.14.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 3 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr B 118, till Konungen i anledning av väckt motion om översyn och utredning av utrikesförvaltningens organisation.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Jansson, Axel*, för tiden från och med den 2 till och med den 16 innevarande månad på grund av ett inkommet, nu uppläst läkarintyg, utvisande att han för hjärtutredning vårdades å Sabbatsbergs sjukhus och vore sjukskrivnen för tiden till och med sistnämnda dag.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts skrivelse nr B 52, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr B 7, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hade på därom hos vederbörande gjord framställning blivit överlämnade de under tiden från och med den 10 januari 1958 till och med den 17 juni 1958 i statsrådet förda protokoll.

Utskottets nu föreliggande memorial var indelat i två särskilda, med A och B betecknade punkter.

I punkten A hade utskottet anmält, att vid den granskning av nyss omförmälda protokoll, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits, anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

I punkten B hade utskottet anmält, att granskningen ej heller givit utskottet anledning till anmälan enligt § 107 rege-

ringsformen mot någon ledamot av statsrådet.

Vid punktvis skedd föredragning av förevarande memorial lades detsamma till handlingarna.

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmälan

Vid memorialet fanns fogad en reservation av herrar *Sveningsson, Lundström, Per-Olof Hanson, Magnusson* i Tumhult, *Braconier, Hammar* och *Anderson* i Sundsvall, vilka anfört:

»Konstitutionsutskottet behandlade tidigare vid denna riksdag ett anmärkningsyrkande mot statsrådet Sträng i anledning av Kungl. Maj:ts beslut den 27 juni 1957, varigenom byråchefen Folke Baarsen icke erhållit förnyat förordnande som revisor i Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och Svenska bostadskreditkassan m. m. Vid utskottets handläggning av denna fråga lämnade riksdagens justitieombudsman i utskottet upplysningar beträffande en till honom gjord anmälan mot kassornas styrelse.

Sedan i pressen antytts, att justitieombudsmannen utsatts för otillbörlig påtryckning från chefens för finansdepartementet sida vid handläggningen av ifrågavarande anmälan väcktes under höstens dechargearbete — i syfte att skapa klarhet — ett preliminärt anmärkningsyrkande mot statsrådet Sträng. Utskottets ordförande vände sig då till denne och erhöll den upplysningen, att statssekreteraren i finansdepartementet på uppdrag av honom hänvänt sig till justitieombudsmannen och upplyst att en utredning beträffande Baarsens förhållanden avsåges skola ske i departementet, varjämte statssekreteraren erbjudit justitieombudsmannen att departementet skulle övertaga den hos denne pågående utredningen. I utskottet yrkades då vid två tillfällen att justitieom-

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmälan

budsmannen skulle inkallas för att lämna upplysningar eftersom alla parter borde höras. Båda gångerna avlog utskottets majoritet detta yrkande.

Enligt vår mening hade det varit av utomordentlig vikt att saken blivit grundligt utredd. Vi finna det anmärkningsvärt att utskottet förhindrat detta. Det bör kraftigt understrykas, att en öppen redovisning av omständigheterna i alla fall, där rättssäkerheten satts i fråga, är oundgängligen nödvändig.

Den utredning, som står till buds, är sålunda bristfällig. Redan det som framkommit genom ordförandens upplysningar ger emellertid vid handen, att den hänvändelse som skett icke varit av sådan art att den kan anses lämplig med hänsyn till den i förhållande till Kungl. Maj:t helt fristående ställning, som justitieombudsmannen bör äga. Vi ha därför framställt yrkande om att utskottet måtte för riksdagen omförmäla vad som förevarit.»

Härom anförde nu

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Detta ärende, som gäller ett dechargememorial som är ovanligt, emedan det är så kort, har blivit föremål för ett ganska stort offentligt intresse inte bara på grund av vad som förevarit i själva sakfrågan, utan också på grund av det sätt, på vilket frågan har handlagts inom konstitutionsutskottet. Det har inte utan fog väckt en viss uppmärksamhet att ett slags ljusets riddarvakt, bestående av socialdemokrater och centerpartister, i utskottet har ägnat sig åt en mycket energisk mörklägningsövning i detta sammanhang och ådagalagt en iver och ett intresse för att förhindra utskottet att inhämta upplysningar, som borde ha varit mera motiverat för ett bättre syfte.

Nu föreligger ett nytt inlägg i debatten för dagen genom den kommuniké, som statssekreteraren i finansdepartementet har tillställt pressen. Jag skall, herr talman, inledningsvis uppehålla mig något vid innehållet i kommunikén, som jag finner i allt väsentligt bekräfta de för-

hållanden som vi har velat få klarlagda inom utskottet. Jag skall då inte dölja, att jag tycker att detta klarläggande borde vi ha kunnat få fram inom utskottet, så att icke en av dem som har haft med ärendet att göra på ett helt annat plan skulle behöva rycka ut för att ge sin version av det hela.

Jag vill emellertid konstatera, att såvitt jag förstår innehåller statssekreterarens kommuniké en del upplysningar som är ägnade att något vilseleda i fråga om sакläget. Det heter t. ex. något onyanserat, att Baarsen hade framfört anmärkningar »som inte delades av hans medrevisorer». Detta gäller i varje fall icke över hela linjen, eftersom alla revisorerna, såvitt jag vet, den 12 maj 1956 undertecknade en skrivelse till kassans styrelse, vari man påtalade den s. k. fastighetsaffären.

I annat sammanhang i statssekreterarens kommuniké heter det, »att Baarsen alltså samtidigt anhängiggjort ärendet hos två instanser», d. v. s. hos finansdepartementet och JO. Men inte heller det påståendet kan väl vara riktigt. Såvitt jag vet hade byråchefen Baarsen redan i maj 1956 anmält en del förhållanden inom stadshypotekskassan hos finansdepartementet. Först ett år därefter kom byråchefen Baarsens hemställan till JO att granska dessa förhållanden.

Jag har velat dra fram detta för att belysa, att det ingalunda varit i den första vändan som finansdepartementet funnit anledning att göra något i den här saken. Tvärtom dröjde det ganska länge innan man fann någon som helst anledning att sätta fart på sig själv. Det skedde uppenbarligen i samband med att det ingavs en anmälan till JO-ämbetet i denna fråga.

Jag skulle gärna ha velat överväga, om inte denna kommuniké från statssekreteraren i och för sig skulle vara skäl nog för att begära en återremiss av hela frågan till utskottet. Jag har inte hunnit utreda den saken tillräckligt, eftersom kommunikén offentliggjordes först i dag. Jag vet således inte ännu, huruvida en återremiss över huvud taget är möjlig och hur den skulle gå till, men jag hop-

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmälan

pas att eventuellt kunna återkomma till den frågan senare under debatten.

I själva sakfrågan ligger det ju så till, att det fanns skäl att tro, att finansdepartementet på ett obehörigt sätt gjort en hänvändelse till JO i denna fråga. För att få klarhet på den punkten togs saken upp i konstitutionsutskottet vid höstens dechargegranskning.

Nu kan man naturligtvis alltid fråga sig, vilket också åtskilliga i utskottet gjorde, om en telefonkontakt av denna innebörd verkligen kan vara något att göra affär av. Det var åtminstone några ledamöter som tyckte, att när det inte finns papper på en sak, skall man över huvud taget inte bry sig om att bråka om den. Jag anser emellertid, att denna fråga är av den karaktären att den bör underkastas dechargegranskning.

Det är enligt våra grundlagar av fundamental betydelse, att man håller en skarp och klar gräns mellan Kungl. Maj:t och JK å ena sidan samt riksdagen och dess ombudsmän å den andra sidan. Hur skarp den gränsen enligt våra lagstiftare är avsedd att vara, framgår kanske bl. a. av att JK icke har någon möjlighet att öva tillsyn över vad riksdagens ombudsmän har för sig och att omvänt riksdagens ombudsmän inte heller har möjlighet att öva tillsyn över JK:s ämbetsutövning. Det ligger i rättsstatens och rättssäkerhetens intresse att denna gränslinje icke suddas ut och blir oklar, vilket jag tror skulle vara en mycket olycklig och farlig utveckling.

Jag tror också att det finns anledning — jag tar upp saken därför att den har skymtat i pressen — att varna för s. k. praktiska synpunkter i sådana här sammanhang. Om man ger sig in på sådana resonemang som att det är rimligt och resonligt att inte göra samma utredning på två håll etc., är man avgjort inne på att sudda ut gränserna mellan de olika balansstorheter — om jag får kalla dem så — som vår författning räknar med och måste räkna med för att det hela skall fungera på ett tillfredsställande sätt.

Vad är det då i sak som har inträffat? Nu vet vi det ganska väl. Statssekre-

teraren i finansdepartementet ringde en dag på uppdrag av finansministern upp justitieombudsmannen och meddelade, att departementet hade för avsikt att verkställa en utredning i frågan. Han erbjöd justitieombudsmannen att departementet skulle överta den hos denne pågående utredningen. Denna version av vad som har förevarit bestyrks helt av statssekreterarens i dag publicerade kommuniké.

Nu kan man naturligtvis fråga sig, om det innebär någon påtryckning eller eljest är otillbörligt att ringa upp och föreslå att justitieombudsmannen skall slippa ifrån ett dubbelarbete och att departementet skall överta en utredning som justitieombudsmannen har påbörjat eller som i varje fall ligger hos denne. Ja, det är väl likgiltigt vad man kallar det. Avsikten var emellertid klar, nämligen att meddela att departementschefen ansåg att utredningen borde ligga hos departementet och inte hos justitieombudsmannen. Så här långt efteråt kan man naturligtvis inte utreda exakt under vilken form detta skedde, men statssekreteraren skriver i sin kommuniké i dag att han blev missförstådd; das läst tief blicken! Statssekreteraren skriver: »På grund av det sätt varpå JO omedelbart reagerade mot min förfrågan, såsom han uppfattade densamma, blev i fortsättningen av samtalet måhända icke till fullo klarlagt, hur departementet tänkt sig saken.» Tydligen har justitieombudsmannen reagerat så, att det inte blev möjligt för statssekreteraren att riktigt lägga det hela till rätta, som han hade tänkt sig att göra, och man kan väl därför våga hypotesen, att det blev ett rätt brått slut på det samtalet, vilket enligt min mening hedrar justitieombudsmannen.

Vår värderade överhet bör ju ändå ha klart för sig att även små vinkar, råd och anvisningar från högt uppsatta personer med ett mångförgrenat inflytande kan få ganska stora verkningar. En sådan där meningsyttring är i hög grad olämplig med hänsyn till den fristående ställning som justitieombudsmannen enligt vår författning skall ha,

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmälan

och därför måste Kungl. Maj:t iaktta en höggradig varsamhet med handlingar och uttalanden i frågor som den nu aktuella.

Dessutom menar jag att erbjudandet att överta utredningen måste ses mot bakgrunden av vad som står inskrivet i justitieombudsmannens instruktion. Där heter det i första paragrafen, som väl alla känner till, att justitieombudsmannen är skyldig att avgöra ärenden, som till honom överlämnas. Det är sålunda inte möjligt för justitieombudsmannen att avskriva ett ärende utan något avgörande. Han får inte lägga ned en utredning därför att ett departement ringer till honom och vill överta hela saken. Det är i och för sig anmärkningsvärt att departementet anser sig kunna agera så, eftersom departementet väl inte borde sväva i okunnighet om vad som står i justitieombudsmannens instruktion.

Men om det är uppseendeväckande vad departementet har tagit sig för, tycker jag det är lika uppseendeväckande och anmärkningsvärt vad utskottet har gjort sedan ärendet där togs upp. Här finns det åtskilliga underligheter att notera.

Det hela började ju med ett preliminärt anmärkningsyrkande mot statsrådet och chefen för finansdepartementet med begäran om att justitieombudsmannen skulle inbjudas att komma till utskottet och förklara vad som verkligen hade förevarit. Vad inträffade då? Jo, till nästa sammanträde hade utskottets värderade ordförande skyndat sig, inte till justitieombudsmannen, som man skulle kunnat tro, utan till departementet för att få klarhet. Han hamnade sålunda ur riksdagens och utskottets synpunkt på alldeles felaktig adress, och att han där fick en version, som i stort sett överensstämde med den, som statssekreterare Westerlind har framlagt, visar ju bara att man där inte ansåg att det hela hade varit något särskilt anmärkningsvärt.

En liten detalj förtjänar ändå att räddas undan glömskan. Departementet skickade med utskottets ordförande en hälsning, att det här inte var någon-

ting att bråka om, eftersom ärendet redan vunnit decharge — påringningen skedde redan år 1957 sade man. Att fastställa när den ägde rum åtar jag mig inte, men att tala om vad som hänt och sedan förklara att det inte är någonting att bråka om, eftersom man redan fått decharge för det, tycker jag nog ligger i överkant för vad man i ett departement kan tillåta sig.

Sedermera togs saken upp i utskottet vid olika tillfällen och diskuterades, det skall gärna medges, ingående och rätt animerat, och vid två tillfällen avlog utskottsmajoriteten förslag om att justitieombudsmannen skulle få tillfälle att införa utskottet redogöra för vad som hänt. Man kan fråga sig, varför utskottet ville hindra en så naturlig sak som att man försöker få klarhet i vad som verkligen förekommit. Varför skulle man stanna på halva vägen och nöja sig med den version, som departementet stod för? Det hade väl varit naturligt att utskottet sagt sig, att nu har vi fått den ena sidans syn på saken; nu skall utskottet ha också den andra sidans. I stället klippte utskottsmajoriteten — med ett par undantag, som under resans lopp kom på bättre tankar — av och beslöt sig för att hålla sig enbart till den ena sidans version av händelseförloppet. Är det ett rimligt sätt att fullfölja utskottets granskande uppgift på att sålunda nöja sig med information endast från den ena sidan? Jag tycker att det skulle ha varit någon rim och reson, om utskottet vänt sig utslutande till justitieombudsmannen. Det förhåller sig emellertid på det sättet att förslag också framställdes — de avvisades lika snabbt — om att utskottet skulle begära föredragning i ärendet från både finansdepartementets och justitieombudsmannens sida.

Det förefaller mig vara ganska ovanligt och ganska uppseendeväckande, att konstitutionsutskottet på detta sätt vägrar att skapa klarhet i ett dechargeärende. Det krävs utomordentligt starka skäl för de utskottsledamöters ställningstagande, vilka har bidragit till att justitieombudsmannen icke fick framträda i

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmälan

utskottet. Men vilka skäl har de haft? Jag tycker att det är angeläget att vi får klarhet på den punkten. De ledamöter, som röstat mot JO:s inkallande inför utskottet, bör här säga ifrån, varför de gjorde det. Jag är övertygad om att det är många inte bara här i kammaren, som med spänning avvaktar en deklaration om de djupare liggande motiven till en så pass märklig åtgärd.

Innan jag slutar mitt anförande vill jag bara, herr talman, uttrycka den förhoppningen, att det inträffade kommer att bli en varning för alla det vederbör och skall leda till bättring. Ty även om det är så, att telefonen inte finns inskriven i vår författning såsom ett författningsrättsligt faktum, kommer vi inte ifrån att den måste handhas på ett varsamt sätt — enligt min mening alldeles särskilt varsamt därför att ett telefonsamtal ju är liksom en skrift i sanden; man kan inte efteråt få en riktigt bestämd uppfattning om vad som har förekommit. Däri skiljer sig ett telefonsamtal ifrån offentliga handlingar, som ju föreligger i skriftlig form.

Herr ELMGREN (s):

Herr talman! Herr Hanson sade att utskottsmajoritetens uttalande innehöll en hel del märkvärdigheter. Jag skall inte närmare analysera reservationen, men jag vill i alla fall framhålla att den innehåller den märkvärdigheten, att den utgör en anmärkning, riktad mot utskottets majoritet och inte mot regeringen. Det är ju en tämligen ovanlig form av anmärkning från konstitutionsutskottets sida.

Jag vill nu till denna kammare säga, att jag av princip inte brukar vara med om att berättat interiörer från vad som skett inom ett utskott. Det har jag aldrig gjort. Om jag nu tvingas göra det, beror det på det sätt, på vilket reservationen är formulerad, och därför att jag anser det vara nödvändigt att här ingå i svaromål.

Jag måste till att börja med uttrycka

mitt djupa beklagande över den utveckling, som har skett på sista tiden och som innebär att man kan få se referat av den ena eller andra talarens yttranden i ett utskott återgivna i pressen. Detta har ingenting med den här debatten att skaffa, men jag vill göra det allmänna konstaterandet, att jag finner det vara beklagligt att så stundom sker.

I den föreliggande reservationen tar man upp detaljer av utskottsarbetet genom att säga, att man två gånger har begärt att justitieombudsmannen skulle höras, och båda gångerna har utskottets majoritet avslagit det förslaget. Jag anser mig ha rätt att ge en personlig förklaring åtminstone på den punkten.

Kammarens ärade ledamöter torde erinra sig, att justitieombudsmannen hade varit i utskottet och att justitieombudsmannen då hade avböjt att svara på en fråga som där framställdes. Då begärdes inte från reservanternas sida — vilket hade varit naturligt — ajournering av sammanträdet för att i det sammanhanget närmare undersöka saken, utan man lät det hela passera. Sedermera tog man upp frågan på nytt och begärde att JO skulle kallas. Jag motsatte mig vid det tillfället att JO skulle kallas, och detta av följande skäl.

Först och främst måste den som känner justitieombudsmannen tycka att det över huvud taget är underligt, att man kan komma på den tanken att justitieombudsmannen på något sätt skulle vara mottaglig för påverkan. Jag tror nu inte att reservanterna heller har kommit på den tanken, men jag säger det som en förklaring till att hela frågeställningen föreföll mig så egendomlig. Jag kan nämligen inte tänka mig någon man, som skulle vara mindre mottaglig för påverkan än riksdagens justitieombudsman.

Vidare fattade jag hans tidigare avböjande att besvara en i utskottet framställd fråga på det sättet, att justitieombudsmannen menade att justitieombudsmannainstitutionen i görligaste mån borde hållas utanför de politiska frågorna

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmälan

och personstriderna, och jag utgick därför ifrån att han inte gärna ville komma till utskottet igen. Då menade de, som fattade majoritetsbeslutet första gången, att man skulle respektera den ståndpunkten — som man tyckte skulle kunna delas av alla — att man i görligaste mån skulle hålla JO-institutionen utanför personliga och politiska strider.

Sedan kom ärendet upp en andra gång, som herr Hanson mycket riktigt sade, och i det fallet måste jag göra en personlig bekännelse. När jag av vissa tidningsrubriker såg vartåt det lutade och att man skulle komma att använda denna sak för politiskt misstänkliggörande, tänkte jag för mig själv, att jag inte skulle medverka till ett beslut i den riktningen att JO skulle inkallas igen. Men jag ville för min del inte förhindra att så skedde. Därför förklarade jag i utskottet, att jag skulle komma att nedlägga min röst. Jag ville således inte medverka till åtgärden, men jag ville inte heller förhindra den.

Det är mycket möjligt, herr Hansson, att utskottets beslut blivit ett annat, om det inte då hade förklarats, att detta var ett underligt lättfotat sätt att byta ståndpunkt. Om man verkligen ville, att JO skulle komma till utskottet, var det med förlov sagt oskickligt att börja ironisera över dem, som gett uttryck för att de kunde vara mottagliga för motpartens ståndpunkt. Det är klart att de som hörde sådana yttranden stärktes i sin uppfattning att vidhålla det fattade beslutet. Om det därför nu skall skrivas historia om denna sak, kommer man inte ifrån herr Hanssons ansvar för denna utveckling.

Vidare vill jag påpeka, att vad konstitutionsutskottet har att syssla med är inte statssekreterare Westerlind och inte heller justitieombudsmannen, utan det är statsrådet Sträng och frågan om denne haft för avsikt att utöva någon påtryckning eller inte. Det är min, och jag är säker på också utskottsmajoritetens, fasta förvisning att någon sådan avsikt från statsrådet Strängs sida aldrig förelegat.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle vara ganska mycket att säga, om man skulle »sprätta upp» herr Elmgrens anförande och ge det dess rätta bakgrund.

Skall det vara så svårt, herr Elmgren, att skilja mellan att bli utsatt för en påtryckning och att falla undan för en sådan? Det finns inte någon enda ledamot i utskottet som har gjort gällande, att justitieombudsmannen skulle ha fallit undan för en påtryckning. Vad som diskuterats hela tiden är, huruvida han blivit utsatt för en påtryckning, och det är denna sak som vi försökte att få klarlagd i utskottet men inte fick. Frågan gäller alltså inte alls, huruvida justitieombudsmannen har gjort sig skyldig till något otillbörligt i detta fall eller om han borde ha agerat på annat sätt. Vad man skulle kunna säga är, att det hade varit av intresse för utskottet att ha fått ett klarare besked beträffande den lilla detalj, som är allmänt känd från utskottets förhandlingar i somras under dechargeöverläggningen, då justitieombudsmannen var inkallad men undvek att svara på frågan om det varit någon hänvändelse från finansdepartementets sida. Det fick vi inte veta, men nu vet vi ju i stort sett vad som har hänt.

Ett annat av de skäl, som herr Elmgren försökte dra fram, var att justitieombudsmannen skulle hållas utanför den politiska striden. Vad är nu detta för ett tal, herr Elmgren? Om man ber riksdagens egen justitieombudsman, som vi valt att framför allt vara vår rättsvårdare, komma till utskottet för att, om han är villig därtill, lämna en saklig redogörelse för vad som förevarit i visst bestämt ärende, är ju detta ingenting annat än att begära en sakupplysning. Det handlar på inget sätt om att dra in justitieombudsmannen i den politiska striden i annan mån än att en faktisk upplysning skulle kunna visa sig farlig för dem, som i något sammanhang har burit sig dumt åt. Men skulle man ta sådana hänsyn, göra sådana reverenser hit och dit i samhället, var skulle vi då

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmålan

hamna, herr Elmgren? Jag tror att vi får skriva den argumentationen från herr Elmgrens sida på tanklöshetens konto. Herr Elmgren skulle nog inte vilja vidhålla den, om han får tänka över saken ytterligare.

Herr Elmgren har i någon mån räddat sitt ansikte genom att förklara, att han vid den andra omröstningen avstod från att rösta. Det är nog så riktigt, och det var ett steg i rätt riktning, men man kan ju fråga sig, vad hans tillägg skulle tjäna till.

Jag lär ha sagt något i utskottet, fick jag veta här, som gjorde det komplett omöjligt för de övriga ledamöterna från herr Elmgrens parti och från centerpartiet att svänga om på klacken. Det skulle således nu vara mitt fel att justitieombudsmannen inte blev inkallad — detta fastän jag var den förste som krävde att så skulle ske och som krävt det hela tiden. Så orimligt får man väl ändå inte resonera, herr Elmgren, utan vi får låta detta vara detta.

Jag beklagar att vi fortfarande saknar justitieombudsmannens egen berättelse och får nöja oss med de i och för sig intressanta och värdefulla upplysningar, som finansdepartementet står till tjänst med men som ändå bara ger besked om ena sidans syn på saken.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt som herr Elmgren säger, att reservationen inte bara innehåller en anmärkning mot finansministerns åtgärd utan att den innehåller två skilda och i mitt tycke ganska allvarliga anmärkningar. Den ena är att regeringen lagt sig i JO-utredningen i en fråga, där den själv på sätt och vis är inblandad. Den andra sidan av saken är utskottets åtgärd att hindra utredningen.

Efter den utförliga redogörelse av herr Westerlind, som återges i dagens tidningar, tycker jag att det är fullkomligt klart, att det omstridda telefonsamtalet är en synnerligen betänkelig sak. Medborgarna måste kunna känna en absolut säkerhet och trygghet för att JO

fullt objektivt och självständigt skall pröva och utreda ingivna klagomål. Att så har skett i det här aktuella fallet bestrids ju inte heller av någon, såvitt jag vet. Reservationen till konstitutionsutskottets anmälan innebär således inte någon misstanke mot JO, och han behöver inte heller på något sätt känna sig kränkt för att denna fråga tagits upp i utskottet.

Detta medborgarnas säkerhets- och trygghetskrav förutsätter emellertid att ingen utomstående myndighet — allra minst regeringen, som har varit så pass inblandad i den egentliga Baarsen-affären, att saken varit föremål för en reservationsanmärkning — skall lägga sig i justitieombudsmannens utredningsarbete. När så har skett i detta fall, vill jag inte göra gällande att där bakom legat ett medvetet syfte att påverka justitieombudsmannens utredning, ehuru det av dagens kommunicé framgår, att denne uppfattat påringningen som ett försök att få honom att avskrivna klagomålen utan utredning, som det ordagrant står i kommunikén. Detta är naturligtvis högst graverande, men telefonsamtalet kan ju ha skett av obetänksamhet från herr Strängs sida eller på grund av dåligt omdöme. Det *behöver* inte bero på direkt uppsåt. Men på det principiella planet är saken så allvarlig, att det sannerligen är väl befogat att detta slags yttringar av regeringsutövningen bringas till riksdagens kännedom.

Om möjligt ännu allvarligare är enligt min mening utskottets åtgärd att hindra utredning i frågan. Jag betraktar detta förfaringsätt från majoritetens sida i konstitutionsutskottet som ett direkt undergrävande av en av det demokratiska systemets viktigaste funktioner. När folkrepresentationen blir så underdånig för överheten, att den hindrar sitt eget organ — som har till uppgift att bevaka demokratiens rättigheter — att undersöka påtalade missförhållanden, då tycker jag det är på tiden att slå larm, och det ordentligt ändå! Det verkar som om konstitutionsutskottets majoritet inte skulle ha förstått, hur viktigt det är att ge akt på de makthavandes handlande

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmälan

i sådana här och liknande fall. Frestelsen kan ligga nära för en maktinnehavare att uttala önskemål eller uppfattningar om åtgärder som kan vara misslagliga, och risken är ju inte alldeles obefintlig för att en medborgarnas förtroendeman kan visa sig lyhörd. Jag utprepar ännu en gång, att jag anser, att detta icke har varit fallet i föreliggande ärende. Om man emellertid underlåter att utreda saker som dessa, när man kommer på dem, kan man en vacker dag befinna sig i en situation, som ligger ganska långt borta från det begrepp om ett demokratiskt system som vi hittills vant oss att uppfatta som naturligt.

Kanske kan man förstå de ledamöter i konstitutionsutskottet, som i vått och torrt litar på att deras partivänner i regeringen alltid har rätt och alltid handlar rätt. Men man kan inte förstå, tycker jag, deras rädsla för att låta konstitutionsutskottet göra erforderliga utredningar, när sådant påyrkas — inte minst när det påyrkas av en så betydande minoritet i utskottet som det här varit fråga om.

Jag tycker också att de skäl, som har åberopats för att man inte skulle fråga JO — det enda sätt att göra utredning som var möjligt — är märkliga. Konstitutionsutskottets presidium har tydligen inte ansett att anmärkningen skulle vara för sent framkommen, ty då skulle man väl ha vägrat proposition på denna fråga. Man har således godkänt att anmärkningen kan göras, ehuru den avser en åtgärd som vidtagits under fjolåret och regeringen redan fått decharge för de ärenden som enligt statsrådsprotokollen då vidtagits. Jag anser det viktigt, att det också slås fast att den form av ministerstyre, som kan förekomma genom telefonsamtal eller andra icke skriftliga åtgärder, kan underställas dechargegranskning, även om dessa blir kända först efter det att regeringen fått decharge för åtgärderna enligt statsrådsprotokollen. Hur skulle det annars bli, om en statsrådsledamot per telefon eller på annat sätt muntligen beordrar en sak, som långt ifrån är för-

enlig med rikets sannskyldiga nytta eller som vederbörande icke varit lagligen berättigad till, och denna sak blir känd ett år efter det att den vanliga dechargen beviljats? Skulle vederbörande då vara fri från ansvar härför? Det är ju en fullständig orimlighet.

Huvudskälet för att inom konstitutionsutskottet inte utreda frågan bättre har emellertid varit, att man inte ville utsätta JO för den »kränkande behandling» som det enligt utskotts majoritetens mening skulle ha inneburit att be honom komma till utskottet och där omtala vad som förevarit. Om den invändningen hade framställts från något annat håll än riksdagens konstitutionsutskott, skulle man ha velat skratta åt den — nu har man närmast skäl till motsatt reaktion. Skulle riksdagens ombudsman verkligen behöva vara så känslig, att inte ens riksdagen själv, hans egen uppdragsgivare, skulle kunna tillfråga honom om vad som förekommit i ett visst ärende, som konstitutionsutskottet har under behandling — ja, då måste det vara något fel i systemet, som snarast bör rättas till genom författningsutredningen. Tydligen har emellertid JO själv i detta fall inte känt sig mer kränkt än att han efter förfrågan varit med om att öva inflytande på utformningen av den presskommuniké som i dag publicerats, och han har sannerligen inte stuckit under stol med hur han uppfattat telefonpåringningen från kanslihuset. Jag skulle tro att han kunnat tillkännage samma uppfattning, om han tillfrågats av konstitutionsutskottet i ett ärende utan samband med den egentliga s. k. Baarsen-affären, som ju i detta fall inte spelar någon roll — jag betraktar nämligen denna fråga som helt principiell och liggande på ett annat plan än själva Baarsen-affären, vars behandling inom konstitutionsutskottet jag inte deltog i.

Jag beklagar vad som har förekommit, och jag tror att det var riktigt att saken fördes fram till riksdagens kamrar. Det rör sig här om väsentliga värden, som vi i riksdagen har all anledning att slå vakt om, och när anmärkningsyrkanden framställs på det sätt,

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmälan

som här har skett, bör man inte underlåta utredning eller vägra att tillfråga berörda myndighetspersoner i saken.

Herr **ELMGREN** (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig i anledning av herr Lundströms anförande bara säga, att jag inlägger en gensaga mot hans uttalande, att regeringen skulle ha lagt sig i JO-utredningen genom att ställa en fråga om proceduren, när en person begärt utredning hos två olika instanser.

Vad sedan beträffar herr Lundströms yttrande om underdånighet mot överheten, så vill jag återigen påminna om att utskottsmajoritetens ställningstagande bestämdes av hänsyn till justitieombudsmannen och inte av hänsyn till regeringen. Hårtill kommer naturligtvis också det faktum, att justitieombudsmannens ämbetsberättelse överlämnas till första lagutskottet och behandlas där; man kunde alltså kanske befara någon form av intressekonflikt.

Herr Lundström säger att utskottsmajoriteten gärna kunde ha gått med på att kalla JO en gång till. Jag vill då säga till herr Lundström, att utskottet på oppositionens begäran hade gått med på att justitieombudsmannen skulle anmodas infinna sig i utskottet och att han även gjorde det. Herr Hanson var inte närvarande den gången; jag tror knappast att han tillhörde kammaren vid det tillfället. Under sådana omständigheter fick ett förnyat inkallande åtminstone för utskottsmajoriteten en bismak av förhör, något som inte kunde tilltala dem som under många år i konstitutionsutskottet hört herr Herlitz gång på gång säga, att konstitutionsutskottet måste komma ihåg att utskottet inte är någon domstol.

Beträffande herr Hansons inlägg vill jag bara på en punkt göra en kommentar. Jag har aldrig sagt att herr Hansons yttrande gjorde det komplett omöjligt för utskottets majoritet att ändra mening — så stor vikt tillmättes inte hans yttranden; men det var naturligtvis en bidragande orsak.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag säga, att jag inte efter herr Westerlinds kommuniké kan finna att det här var fråga om något rutinsamtal, eller hur herr Elmgren kallade det. I denna kommuniké står nämligen ordagrant: »Det har därvid visat sig, att JO av mina ord fick den uppfattningen, att jag föreslog honom att avskrivna Baarsens klagomål utan föregående utredning.» Kan det betraktas som ett rutinsamtal, då begriper jag inte vad som menas med rutinsamtal. Det är uppenbart att JO inte heller uppfattade telefonsamtalet på sådant sätt. Nu säger herr Westerlind att JO:s uppfattning inte överensstämde med hans syfte med samtalet, och hans mening var att klarlägga detta. Men ett sådant klarläggande gavs det ju inget tillfälle till.

Vad sedan beträffar den fråga, som ställdes till justitieombudsmannen vid behandlingen av det egentliga Baarsenmålet, så tillhörde jag visserligen konstitutionsutskottet då men var inte med vid det tillfället. De redogörelser som lämnats har emellertid givit mig den uppfattningen, att dels framställdes frågan i ett speciellt sammanhang och var kanske inte tillräckligt omsorgsfullt formulerad, dels och framför allt framställdes den av en enskild ledamot. Det är väl en betydande skillnad, om det är *en* ledamot som frågar — och justitieombudsmannen då svarar undvikande — eller om konstitutionsutskottet som sådant ber justitieombudsmannen komma och tala om, hur det förhåller sig, därtill i ett nytt sammanhang och gällande en principfråga av stor betydelse.

Herr **ELMGREN** (s) kort genmäle:

Det är alldeles klart, att det har förelegat ett missförstånd mellan statssekreterare Westerlind och justitieombudsmannen, men fördenskull behöver man väl inte dra i tvivelsmål statssekreterarens förklaring, att han har avsett att vid ett samtal få klarhet om huruvida justitieombudsmannen hade för avsikt att själv göra en utredning eller om

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmälan

utredningen skulle centraliseras till Kungl. Maj:t. Det är att märka att statsrådet Sträng, när han hade hört justitieombudsmannens förklaring, omedelbart fattade det beslutet, att man skulle avvakta JO:s yttrande, innan man tog ställning.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Först ett kort ord om den lilla händelsen i konstitutionsutskottet i somras. Vad det den gången gällde hade ju ett ytterligt perifert intresse, därför att den frågan var i och för sig av mycket begränsat intresse för den s. k. Baarsenaffären som sådan.

När man sedan hör herr Elmgren tala om att det givetvis var av öm omvårdnad om justitieombudsmannen, som man inte kunde kalla in honom — han skulle kanske känna sig något kränkt eller illamående inför tanken på att komma inför konstitutionsutskottet — och att det således inte var omsorg om regeringen, som var avgörande för utskottsmajoriteten, så tillåter jag mig bara att säga, att den synpunkten verkligen är näpen. Vi utser väl inte en justitieombudsman, som är så tunn i skinnet, att han inte skulle orka med att åtminstone säga nej till utskottet. Han hade inte varit tvungen att komma, vi kunde inte göra något annat än att inbjuda honom, och ville han inte komma, så kunde han slippa.

Slutligen har herr Elmgren under åberopande av professor Herlitz yttrat, att konstitutionsutskottet inte är någon domstol. Jag vill säga tack och lov för det, ty då skulle det vara illa!

Vad sedan gäller frågan om det föreligger ett missförstånd eller inte, så vill jag säga, att det relevanta inte är vad departementet anser, ty inte ringer väl någon på departementet till justitieombudsmannen i avsikt att utöva påtryckning. Det avgörande är väl hur justitieombudsmannen uppfattat saken. Att samtalet haft den innebörden att justitieombudsmannen enligt departementets mening lämpligen borde överlämna ut-

redningen till departementet, är ju alldeles klarlagt genom herr Westerlinds kommuniké i dag. Jag tycker därför att vi inte längre borde behöva laborera med om det föreligger ett missförstånd eller inte, utan vad man måste fastslå är, att statsråden inte får använda telefonen på sådant sätt, att det kan bli missförstånd av denna art.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle: När herr Elmgren åberopar herr Strängs åtgärd att omedelbart avstå från sin propå, vill jag bara fråga: Vad skulle herr Sträng annars göra efter justitieombudsmannens besked?

Herr ELMGREN (s) kort genmäle:

Den fråga, som ställdes i somras, var väl i alla fall inte mer perifer än att om oppositionen inte hade varit så »näpen», hade den kunnat begära, att sammanträdet ajournerades för närmare undersökning.

Det är väl ganska uppseendeväckande, när herr Hanson säger att det väsentliga är hur justitieombudsmannen uppfattade saken och inte vad den frågande hade avsett. Och — om man nu inte vill dra herr Westerlinds utsaga i tvivelsmål — så säger ju herr Westerlind i sin kommuniké, att justitieombudsmannen meddelat, att han inte uppfattat saken som en påtryckning.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Det är tydligt att denna debatt skall gå till historien såsom en de stora ordens och de stora gesternas. Jag måste säga att det ur många synpunkter är ytterligt beklagligt, att man på detta sätt så totalt överdriver en sak som denna. Det har nämligen exempelvis lett till att en tidning här i landet anser sig kunna rubricera en tvåspaltig artikel om reservanternas uttalande till utskottsutlåtandet på följande sätt: »Sträng tvang JO bryta Baarsen-utredningen.» Om man anser sig kunna dra en sådan slutsats av vad som hänt i denna fråga, menar

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmälan

jag att man har kommit långt ifrån sanningen.

Både herr Hanson och herr Lundström har här tutat högt i luren. De har uppfordrat oss andra, som medverkat i frågan, att stiga upp och vittna. Jag var också med när frågan realbehandlades i utskottet och deltog i röstningen om JO:s inkallande. Även om mitt namn icke står under utskottsutlåtandet.

Herr talman! Jag kanske kan påräkna något vitsord i detta sammanhang, dels därför att jag i motsats till de båda kritikerna herrar Lundström och Hanson var med även förra gången när Baarsen-affären behandlades i utskottet, dels därför att jag numera inte utgör någon del av regeringsunderlaget.

Vad var det som hände vid dechargebehandlingen i utskottet första gången, Baarsen-affären var före? Jo, det förhöll sig helt enkelt på det sättet, att med ledning av vad som påståtts i en stockholmstidning strax förut en av företrädarna för den dåvarande oppositionen ställde en direkt fråga till JO: Har det förekommit någon påtryckning från departementet i denna fråga? Vi, som var närvarande vid utskottsbehandlingen — åtminstone jag för min del och jag vet även många andra av utskottets ledamöter — fick det intrycket, att JO med indignation undvek att ta ställning till frågan. Och man kan väl inte få någon annan uppfattning än att JO, när han inte tog ställning till saken, sade sig: Hur kan en sådan fråga över huvud taget framställas i detta sammanhang? Även den frågande, som den gången var den aktive att driva denna sak, nöjde sig med beskedet, och så var saken klar.

När nu frågan denna gång på nytt dyker upp, säger herr Lundström att han betraktar detta andra skede, som nu är föremål för decharge, såsom en fullständigt fristående fråga. Nej, herr Lundström, det kan man inte göra, inte ens då man som herr Lundström *inte var med om det första skedet*. Man måste se det hela i sitt sammanhang. Riksdagens konstitutionsutskott har en gång ställt frågan till JO: Har det förekommit

något otillbörligt på denna punkt? JO har förbigått frågan, som jag säger, med indignation. Det är egentligen någonting oerhört att tänka sig, att JO i detta sammanhang skulle ha givit sig in på något resonemang i denna fråga. Då nöjer sig inte konstitutionsutskottets minoritet med detta, utan vill inkalla honom på nytt. Det måste naturligtvis innebära ett misstroendevotum mot JO. Det kan inte vara någonting annat, eftersom det innebär att konstitutionsutskottet inte trodde på det besked utskottet fick från JO. Det finns ingen annan förklaring till det hela, och man kan inte se det på annat sätt.

Eftersom det nu flitigt vittnats om vad som förekommit inom utskottets fyra väggar — inte minst i tidningspressen; jag skall återkomma till det senare — må det kanske sägas, att jag vid behandlingen av frågan inom utskottet sade, att det inte alls för mig skulle vara märkligt, om JO i den situationen hade anledning att ta sin ställning under omprövning, då han kunde misstänka att hans förtroende inom riksdagen och i konstitutionsutskottet inte längre var vad det borde vara. Herr Lundström har understrukit vikten av att man bevarar JO från varje misstanke. Ja visst, jag skulle vilja säga att grunden för hela JO-institutionen är, att man från allmänhetens sida kan ha förtroende för JO såsom den som står över och utanför varje strid och vars ord och vars besked man i varje situation har att taga för gott. Jag har bedömt saken så att jag ville från mina utgångspunkter inte medverka till att detta förtroende sattes i fara, och det skulle onekligen ha skett, om vi vidtagit en sådan åtgärd som det här gäller.

Herr Hanson säger, att det är näpet, att JO skulle vara så ömskinad. Jag tycker, herr Hanson, att det är rätt näpet, att man här i en debatt över huvud taget kan säga någonting sådant, och uttalandet får väl stå för herr Hansons egen räkning.

Jag skulle, herr talman, vilja säga att denna fråga här har fått alltför stora proportioner. Det är ganska märkligt,

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmälan

att i samma TT-telegram, som fick den tidning jag nämnde att sätta den underliga rubriken: »Sträng tvang JO bryta Baarsen-utredningen», refereras byråchefen Baarsens uppfattning om att inte JO-utredningen kommit fram. Vidare erinras om de påstötningar man gjort och framhålls följande: »Trots detta har JO ännu icke fattat något beslut i saken, och detta ehuru JO den 8 juli 1958 inför det samlade konstitutionsutskottet förklarar, att »därest byråchefen Baarsen icke hade gjort denna anmälan, så hade han varit en försumlig revisor». Var har man tagit detta citat ifrån? Mig veterligt föres icke något diskussionsprotokoll inom konstitutionsutskottet, och mig veterligt har frågan aldrig framställts på det sättet och inte heller så redovisats i riksdagsprotokollet. Men man inger allmänheten den föreställningen, att detta uttalande måste vara officiellt, och jag måste säga att jag bestämt och uttryckligt reagerar mot att man på det sättet försöker inge den offentliga opinionen en uppfattning, som absolut icke är riktig. Det är helt enkelt ett citat ur en tidningsartikel någon gång tidigare, som man på det sättet försöker göra officiellt.

Jag hoppas, herr talman, att min inställning och min uppfattning i denna fråga någorlunda har kunnat klargöras, och att ställningstagandet, som gick ut på att vi skulle avvisa förslaget om inkallande av JO — och det var den springande punkten i detta sammanhang — måste betraktas såsom välbefogat.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag menade inte och har inte några som helst förhoppningar om att de enkla synpunkter, som jag tänkt att anföra, enligt vad den närmast föregående talaren herr Torsten Andersson ansåg vara reservanternas avsikt, på något särskilt sätt skall gå till historien.

När det vid sommarriksdagen gjordes en minoritetsanmärkning mot att byråchefen Baarsen blivit entledigad från sitt uppdrag att vara revisor i Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och Svens-

ka bostadskreditkassan, var jag inte med på den anmärkningen. Det var vissa omständigheter, som gjorde att jag den gången inte kunde dela reservanternas uppfattning. Men då man nu på nytt tagit upp ett litet avsnitt av denna fråga, och främst när det gäller det sätt, varpå denna fråga blivit behandlad i konstitutionsutskottet, anser även jag det vara berättigat med en omförmälan.

Vad herr Hanson och några andra av konstitutionsutskottets ledamöter har velat vinna klarhet i är, som det har sagts i utskottet och här i dag i kammaren, huruvida det är riktigt eller inte att det har utövats påtryckningar från finansministerns sida vid JO:s handläggning av detta ärende. Jag tycker för min del att sedan konstitutionsutskottets ordförande och även någon annan ledamot av utskottet redogjort för de samtal man haft med finansministern och hans närmaste i finansdepartementet, så ligger saken till på ett annat sätt än då dessa frågor behandlades vid sommarriksdagen. Jag tycker att den argumentering som här har förekommit från herr Elmgrens sida — att vad man ville fråga om i utskottet skulle man ha frågat om vid JO:s besök i utskottet under sommarriksdagen — är litet svag. Jag anser att frågan genom vad som sedan dess har inträffat har kommit i en ny situation. Det är onödigt att här tala om något misstroende votum gentemot JO. När på det sätt som skedde i utskottet den ena sidan fick tillfälle att indirekt framföra sina synpunkter, så borde även den andra, som det har sagts i denna debatt, ha fått samma möjligheter. Det borde ha varit en självklar sak.

Efter den redogörelse som förekommer i dagens tidningar och som det här har talats så mycket om, där JO ändå meddelar att det vid den tidpunkt som man kallar för senvåren 1957 har förekommit telefonsamtal, som han uppfattat som ett förslag till ändrat ställningstagande, så är reservanternas uppfattning, som herr Hanson har sagt, så mycket mer berättigad. Denna kommuniké i dagens tidningar stämmer inte så bra med vad majoritetens representanter

Av utskottet avslaget yrkande angående omförmålan

hävde i utskottet. Man var från det hållet mycket säker på att inte någonting hade förekommit från departementets sida, i varje fall inte så mycket att det ens kunde föranleda ett missförstånd. Att det i tidningspressen i dag lämnas en del av den redogörelse som reservanterna önskade skulle ha lämnats i utskottet, har inte utskottets majoritet kunnat förhindra. Det ligger nära till hands att tänka, att hade denna kommuniké kommit innan utskottet gjorde sitt ställningstagande, hade JO fått en inbjudan att komma till utskottet och där lämna en redogörelse.

När man nu försöker skyla över detta genom att från finansdepartementet hävda den uppfattningen att här föreligger ett missförstånd, så är det väl ingen som tar detta på fullt allvar. Man har säkert stora möjligheter från finansdepartementet att uttrycka sig på sådant sätt, när man talar vid JO, att JO förstår vad man verkligen menar. När herr Elmgren i dag i sitt inlägg försöker att tolka vad finansministern innerst inne har menat, så tycker man ändå att det borde vara rätt svårt även för herr Elmgren att få full klarhet i den saken.

Dagens meddelande i tidningarna visar också, som det redan har sagts här av herrar Hanson och Lundström, att det inte är mot JO utan mot finansdepartementet som misstankarna är riktade. JO har inte på något sätt vikit undan för några önskemål utan i stället klart och utan tvekan fullföljt sin uppgift.

Det brukar ofta framhållas här i riksdagen, att innan en fråga behandlas skall den vara väl utredd. Detta har konstitutionsutskottets majoritet förhindrat i detta fall, och man har överlåtit till tidningspressen att i denna sak i stor utsträckning sköta utredningsarbetet. Även jag, herr talman, vill ha sagt att detta inte kan vara en riktig ordning och inte står i överensstämmelse med konstitutionsutskottets uppgifter.

Det var, herr talman, bara dessa synpunkter som jag ville anföra.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Jag har inte deltagit i behandlingen av detta ärende, och skulle inte ha lagt mig i denna debatt, om jag inte hade fäst mig vid vad herr Torsten Andersson sade här helt nyss. Av hans utläggning fick man den uppfattningen att denna sak var en liten struntfråga; den var egentligen knappast ens strunt, men den hade blåsts upp till orimliga proportioner. Då tänkte jag för mig själv att det väl ändå är på det sättet, att en person som sitter i JO:s ställning måste vara utrustad med en viss begåvning, han måste vara utrustad med en viss förmåga och vana både att läsa sig till saker och ting och att lyssna till både det ena och det andra. Om nu vad som framfördes från departementets sida i det där telefonsamtalet var så fullständigt oskyldigt, då är det ju i alla fall mycket märkvärdigt att JO skulle ha uppfattat det på det sätt som han gjorde. Både herr Andersson och jag har i våra tidningar medarbetare som vi brukar ge vissa uppdrag, och vi skulle betrakta den medarbetare som synnerligen olämplig för sin uppgift, som inte ur ett samtal med en person skulle kunna dra de riktiga slutsatserna utan skulle komma med en mycket överdriven och oriktig framställning. Jag tror inte, herr Andersson, att den här saken har blåsts upp till några orimliga proportioner, även om en och annan tidning kanske har satt en överdriven och olycklig rubrik, utan jag tror att jag helt och fullt kan instämma i vad herr Per-Olof Hanson har anfört i detta sammanhang.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr B 8, i anledning av väckta motioner om ändring i ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om utbyggnad av hamnarna på Gotland

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr B 90, i anledning av väckt motion om utbyggnad av hamnarna på Gotland.

I en inom första kammaren av herr *Franzén* väckt motion (I: B 51) hade hemställtts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan rörande utbyggnad av hamnarna på Gotland samt i vad mån och på vad sätt staten härvid borde medverka.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen I: B 51 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr FRANZÉN (cp):

Herr talman! Till grund för statsutskottets utlåtande ligger en motion, väckt vid sommarriksdagen. Jag har ingen förhoppning om att här kunna vinna en ändring, men jag har ändå tyckt att jag skulle anförda några synpunkter.

Statsutskottet har sagt, att det finns en utredning som även har hand om hamnarna på Gotland, den s. k. lokala kommittén. Det är ju så vid utskottsarbete, inte minst i statsutskottet, att när det finns en utredning, så försöker man att få täckning av den för att komma ifrån yrkanden i motioner. Detta är väl ingenting märkligt. Men i det här fallet finns det ingen utredning som håller på med saken. Visserligen har en lokal kommitté tillsatts vid ett sammanträde med länsstyrelsen på Gotland, och hamnfrågan nämndes kanske den gången, men kommittén sysslar inte med frågan om lanthamnarna. Den lokala kommittén har inte alls att skaffa med dem enligt det resonemang som fördes på länsstyrelsen när kommittén tillsattes. Utskottet har ändå påstått, att den lokala kommittén även har hand om dessa frågor.

Nu är det ingen hemlighet för kammarens ledamöter att Gotlands län är helt omflutet av vatten. Därför är vi mer beroende av hamnar än något annat län. Den här lokala kommittén har hand

om Visby hamn, som sköter den reguljära trafiken mellan Visby och Nynäshamn. Utbyggnaden av Visby hamn har den lokala kommittén möjlighet att se över, men inte de tio lanthamnarna. Det saknas ekonomiska resurser att bygga ut lanthamnarna, så att de motsvarar tidens krav. Detta har gett mig anledning att motionera. Det finns nämligen ett reservationsanslag på tionde huvudtiteln om en miljon kronor. Beträffande detta sägs det, att dessa pengar är enligt av 1957 års riksdag godkända riktlinjer för bidragsgivningen avsedda till ekonomiskt stöd åt hamnbyggnadsföretag, där hamnverksamheten icke kan förväntas bli ekonomiskt självbärande, men där anläggningen är motiverad t. ex. från lokaliserings- eller beredskapssynpunkter eller med hänsyn till hamnens upplandsfunktioner.

Det är uppenbart att lanthamnarna här fyller en stor funktion. Jag har nämnt den reguljära trafiken mellan Visby och Nynäshamn, men det går mycket varor över lanthamnarna också. För skötseln av lanthamnarna finns en lanthamnsfond, som förvaltas av länsstyrelsen. Denna fond är för liten för att lanthamnarna skall kunna bli ändamålsenliga, och det är därför jag yrkat på mera pengar för utbyggnad av lanthamnarna, det är icke minst angeläget från beredskaps- och sysselsättningssynpunkter. Jag föreställer mig, att jag inte har någon möjlighet att få kammaren att inta en annan ståndpunkt än utskottet, men jag har ändå här velat påpeka, att lanthamnarna betyder mer för Gotland än för något annat län, eftersom varor som skall till och från länet måste gå sjövägen. Därför borde utskottet enligt min mening åtminstone ha kunnat säga några erkännansamma ord i denna fråga och hänvisat till utökade direktiv för den lokala kommittén, men så har inte skett. Utskottet har sagt, att den lokala kommittén har hand om lanthamnarna, men så är det inte i verkligheten.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. ordnande av den andliga vården vid sjukhusen, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr B 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av den andliga vården vid sjukhusen, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr B 21, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastik-ärenden för den 6 juni 1958, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade riktlinjer och normer för ordnande av den andliga vården vid sjukhusen.

Departementschefen hade erinrat om att Kungl. Maj:t i proposition nr 67 till 1958 års A-riksdag föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer och normer för ordnande av den andliga vården vid sjukhusen, som angavos i det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet för den 7 februari 1958. Denna proposition hade emellertid icke hunnit upptagas av riksdagen till slutlig behandling, innan riksdagen upplöstes. Departementschefen hade icke funnit anledning ifrågasätta ändring i nämnda förslag.

I propositionen nr B 21 hade föreslagits vissa åtgärder i syfte att giva den del av svenska kyrkans verksamhet, som avsåge den andliga vården vid sjukhusen m. fl. sjukvårdsanstalter, en fastare organisation. Den prästerliga verksamheten vid sjukhusen, vilken för närvarande huvudsakligen ombesörjdes av församlingspräster såsom bisyssla, borde i fortsättningen inordnas i församlingsvården och ingå i församlingsprästernas tjänsteuppgifter.

För bedömningen av omfattningen av det merarbete, som sjukhustjänstgöringen komme till medföra, borde anknytning ske till de av 1957 års riksdag godkända normerna för genomförande av ny indelning och tjänsteorganisation för de territoriella pastoraten.

Kostnaderna för den andliga vården borde bestridas i samma ordning som kostnader för den församlingsprästerliga verksamheten i övrigt.

De frikyrkliga samfunden borde beredas möjlighet att utöva andlig verksamhet vid sjukhusen utan annan reglering från samhällets sida än vad som kunde finnas påkallat av hänsyn till sjukvården.

I samband med förevarande proposition nr B 21 hade riksdagen till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* (I: B 80) och den andra inom andra kammaren av herr *Rimmerfors m. fl.* (II: B 108), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte med avslag på Kungl. Maj:ts proposition i ärendet besluta inrätta dels särskilda tjänster för den andliga vården vid sjukhusen att tillsättas efter sökandens lämplighet för uppgiften oavsett kyrkotillhörighet, dels särskilda samarbetsnämnder för den andliga vården vid sjukhusen, eller, därest detta förslag icke skulle vinna riksdagens gillande, alternativt besluta, att svenska kyrkans del av den andliga vården vid sjukhusen skulle ordnas i väsentlig överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag men att förslaget skulle kompletteras med en rekommendation till Frikyrkliga samarbetskommittén att för frikyrklighetens räkning avdela kontaktpastorer för verksamheten vid sjukhusen i överensstämmelse med den nuvarande ordningen vid fångvårdsanstalterna;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson* (I: B 81) och den andra inom andra kammaren av fröken *Olsson* och herr *Alemyr* (II: B 107), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte godkänna propositionen nr B 21 med den ändringen, att vid avvägandet av tjänsteorganisationen i pastoraten antalet vårdplatser vid sjukhus lades till folkmängdstalet utan omräkning;

dels en inom andra kammaren av herrar *Hallén* och *Braconier* väckt motion (II: B 172), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta inrättandet av heltidsanställd präst förslagsvis vid följande sjukhus: karolinska sjukhuset, Södersjukhuset, S:t Eriks och S:t Görans sjukhus i Stockholm, Sahlgrenska sjukhuset i

Ang. ordnande av den andliga vården vid sjukhusen, m. m.

Göteborg, Lunds lasarett samt allmänna sjukhuset i Malmö;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Holmberg* väckt motion (II: B 173), i vilken hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr B 21.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I. att motionen II: B 172 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att motionerna I: B 80 och II: B 108 — såvitt de avsåge ej mindre inrättande av särskilda tjänster för den andliga vården vid sjukhusen än även avdelande av kontaktpastorer för verksamheten vid sjukhus i överensstämmelse med den nuvarande ordningen vid fångvårdsanstalterna — icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: B 80 och II: B 108 — såvitt de avsåge nämnder för den andliga vården vid sjukhusen — ävensom med avslag å motionen II: B 173, godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 7 februari 1958 förordade riktlinjer och normer för ordnande av den andliga vården vid sjukhusen;

IV. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: B 81 och II: B 107, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

Reservationer hade avgivits, utom av andra,

1) av fröken *Andersson*, herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Karlsson* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: B 172, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

2) av herrar *Ohlon*, *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Malmborg* och *Ståhl*

samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: B 80 och II: B 108 — såvitt de avsåge nämnder för den andliga vården vid sjukhusen — ävensom med avslag å motionen II: B 173, godkänna i denna reservation förordade riktlinjer och normer för ordnande av den andliga vården vid sjukhusen.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Reservation nr 1 berör bland annat möjligheten för domkapitlet att vid folkmängdsnormernas tillämpning ta hänsyn till behovet av prästtjänst vid sjukhus, även om detta skulle resultera i ändring av det totala antal sådana präster som riksdagen beslöt förra året. Departementschefen har tidigare uttalat sig för att domkapitlet skulle ha denna möjlighet. I enlighet därmed har utskottet, såsom det också framhåller, föreslagit att antalet vårdplatser vid sjukhus inom visst pastorat bör omräknas efter vissa regler och läggas till pastoratets folkmängd. Reservationens yrkande går i samma riktning.

Nu säger utskottet att det finns möjligheter att få antalet prästtjänster ökat på grund av sjukhustjänstgöring. Reservanterna anser att detta inte är oförenligt med departementschefens förslag. Men samtidigt — och det är bl. a. där jag inte får det hela att gå ihop — säger utskottet, att man bör vid omräkningsregelns tillämpning se till att vissa mindre pastorat inte missgynnas genom utökning av antalet prästtjänster i sjukhuspastoraten. Departementschefen har uttalat, att erforderliga omräkningar inte i och för sig skall få medföra ändringar i det totala antalet prästtjänster, och nu ansluter sig utskottet till detta departementschefens uttalande.

Det vore intressant, om utskottets ärade talesman kunde klara upp sammanhangen här. Jag har förgäves försökt få rätsida på det hela. För det första säger man, att behovet av ökat antal präst-

Ang. ordnande av den andliga vården vid sjukhusen, m. m.

ter för den andliga vården på sjukhusen skall tillgodoses. För det andra säger man, att man skall ta hänsyn till de mindre församlingarna, och för det tredje skall man ta hänsyn till redan fattat beslut, enligt vilket det totala antalet prästtjänster inte får utökas. Nu skall visserligen inordnandet av sjukhusverksamheten inte träda i kraft förrän tidigast den 1 januari 1961, men man frågar sig vad det finns för anledning att antaga att det hela stämmer vid den tidpunkten.

Om man skall få det att gå ihop måste man förutsätta, att det finns en marginal av arbetskraft inom prästkåren, som inte har full sysselsättning och som alltså kan dirigeras till sjukhusen. Jag har inte kunnat finna att utskottet bygger på detta antagande — det är möjligt att det finns någonting därom i utlåtandet. Följden skulle, såvitt jag förstår, bli en omflyttning av präster från pastorat, där det redan har konstaterats att ett visst antal präster behövs.

Jag satt förra året i femte avdelningen i statsutskottet när vi behandlade pastoratsindelningsfrågan. Vi enade oss visserligen där om ett visst antal präster totalt sett, men jag kan inte minnas att vi drog det så hårt som både departementschefen och utskottsmajoriteten vill göra här.

Jag har, herr talman, kort sagt fått det intrycket, att denna fråga rimligtvis borde ställas under förnyad prövning, men reservanterna har inte velat komma med något yrkande i den riktningen. Vi är glada åt tanken på en utökning på detta område, men vi vill också gärna veta, hur man skall få det hela att gå ihop.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation nr 1.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Jag skall inte gå in på det problem, som fröken Andersson nyss berörde. Jag vill endast deklarerera, att jag intar samma ståndpunkt som utskottsmajoriteten i den frågan. Sedan får det väl ankomma på utskottsavdelningens ordförande att försöka instrue-

ra fröken Ebon Andersson så, att hon får ekvationen att gå ihop. Om det kommer att lyckas vill jag lämna osagt.

Det var ett annat spørsmål jag skulle vilja ta upp. De sakkunniga för den andliga vården vid sjukhusen räknade med att det vid varje större sjukhus skulle finnas en nämnd, som skulle ombesörja den andliga vården. De sakkunniga skisserade också upp planen för hur en sådan nämnd borde vara sammansatt. Nu har ju Kungl. Maj:t inte följt de sakkunnigas förslag i alla detaljer, följaktligen hänger frågan om nämndens sammansättning i luften. Kungl. Maj:t har i sin proposition över huvud taget inte tagit upp de sakkunnigas förslag angående en särskild nämnd för dessa ärendens behandling.

Under utskottets bearbetning av detta ärende har jag alltmer kommit till insikt om att det råder stora meningskiljaktigheter om hur den andliga vården skall ordnas, hur olika religions-samfund skall få göra sina synpunkter gällande m. m. Det har sagts att sjukhusdirektionerna väl får klara upp den saken. Jag är emellertid inte alldeles övertygad om att sjukhusdirektionerna alltid är kompetenta att avgöra dessa frågor, och jag har därför kommit till den uppfattningen, att en nämnd — hur den skall vara sammansatt låter jag vara osagt — skulle kunna ha en uppgift att fylla för att avveckla de konflikter, som man annars kan riskera kommer att inställa sig. En dylik nämnd torde kunna väljas ur kretsen av befattningshavare vid sjukhuset. Det kanske kunde räcka med ett å två sammanträden om året och den behövde inte dra någon kostnad. Jag föreställer mig, att den i en sådan blygsam utformning ändå skulle fylla en uppgift.

Detta är vad den andra av de båda reservationerna går ut på, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Ohlon satte i fråga, huruvida det skulle vara möjligt för

Ang. ordnande av den andliga vården vid sjukhusen, m. m.

mig att övertyga fröken Andersson beträffande den första reservationen. Jag är nog lika skeptisk på den punkten som herr Ohlon, men från en något annan utgångspunkt. Jag utgår ifrån, att denna intelligenta dam läst utskottsutlåtandet på ett riktigt sätt, och då är det inte så mycket mer för mig att tillägga. Har hon inte blivit övertygad genom utskottets skrivning, utgår jag ifrån att det inte finns några större förutsättningar för mig att få henne att ändra mening.

I anledning av hennes anförande vill jag dock erinra om vad utskottet skrivit i mitten av sid. 14: »Med utgångspunkt från att de pastorat som beröres av motionen på av departementschefen föreslaget sätt kan få antalet präster utökad på grund av sjukhustjänstgöringen föreligger — såvitt utskottet kan finna — möjlighet för att en av församlingens präster i görlig utsträckning skall kunna avdelas för sjukhusarbetet. Såsom vidare landstingsförbundet påpekat, kan det härutöver också bli möjligt att, om så ansåges lämpligare, fördela tjänstgöringen vid »heltidssjukhus» mellan två eller flera präster.»

Jag medger gärna, att när domkapitlen skall försöka lägga detta pussel, får de en rätt svår uppgift. Med hänsyn till fjolårets riksdagsbeslut anser jag emellertid att det skulle vara felaktigt av oss att nu höja gränsen uppåt, trots vad vi då uttryckligen framhöll. Man har ju precis samma möjligheter att försöka hålla sig något under denna gräns som något över, även om jag är fullt medveten om att det inte blir någon lätt uppgift för våra domkapitel. Å andra sidan torde ingen annan instans i detta land ha så goda möjligheter att lösa denna uppgift som vad domkapitlen har. Vad utskottet och departementschefen här föreslår är alltså en direkt konsekvens av fjolårets riksdagsbeslut.

Herr Ohlon sade något om den särskilda nämnd, som finns påtalad i vissa motioner. Jag vill i detta sammanhang erinra om hur läget förut varit. Förut har nämligen sjukhusdirektionerna beslutat i detta fall, men många sjuk-

hus sorterar under landstingen, och i och med detta har också landstingen kopplats in på dessa uppgifter. Med den nya anordningen kommer kyrkofullmäktige och kyrkoråd in i bilden; man kan säga att vi utökar de beslutande instanserna med två i det nya förslaget. Skulle man därutöver också ha en särskild nämnd, fruktar jag att det skulle bli en överorganisation, som inte på något sätt vore till fördel för själva saken. Detsamma har departementschefen ansett.

I kyrkofullmäktige och kyrkoråd finns också företrädare för olika frikyrkliga organisationer, som vi hoppas skall bevaka dessa rörelers intressen på ett riktigt sätt. Dessutom har vi kvar alla de gamla möjligheterna för sjukhusdirektionerna att se till att det blir en rättvis fördelning mellan de olika samfund. Från majoritetens sida är vi alldeles övertygade om att man på den punkten skall kunna ordna det hela på ett bra sätt.

Som alla vet finns det två stora grupper av sjukhus, för korttidsliggare och långtidsliggare. På korttidsliggarsjukhusen, om jag får använda det uttrycket, är behovet av andlig vård naturligtvis inte lika stort som på långliggarsjukhusen. Även det är en omständighet, som vederbörande kyrkoråd och kyrkofullmäktige får ta skäligen hänsyn till.

Jag kan försäkra, att såväl departementschefen som utskottet har försökt att lägga praktiska synpunkter på denna fråga och då inte minst med hänsyn till fjolårets riksdagsbeslut. Jag tror också att den lösning, som nu här skall komma till stånd, kommer att visa sig vara till fördel för den andliga vården vid sjukhusen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Herr Näsström säger, att utskottets utlåtande är tillräckligt klart. Jag tycker att det framgick vid debatten i statsutskottet in pleno, att det var fler än jag som hade svårt att fatta.

Ang. ordnande av den andliga vården vid sjukhusen, m. m.

Herr Näsström förklarar vidare, att någon av församlingens präster kan avdelas för ändamålet. Men det förutsätter som jag sagt att det finns präster som inte redan förut har fullt upp att göra. Det är möjligt att det kan finnas sådana präster, men de präster jag haft kontakt med har händerna fulla och mer därtill av arbete. Herr Näsström medger ju för övrigt själv att det blir en penibel uppgift för domkapitlen att klara denna sak.

Sedan biter man sig fast vid att detta är en konsekvens av fjolårets riksdagsbeslut. Men, herr Näsström, det har väl i alla fall någon gång tidigare hänt att riksdagen i någon del ruckat på ett tidigare fattat beslut. Riksdagens beslut är väl inte helt tabu.

Både herr Ohlon och herr Näsström påstår, att jag har litet svårt att fatta. Ja, det är ju en sådan där vanlig tillvitelse, som man tillgriper när man känner med sig att de egna argumenten är ganska svaga — vilket de är i detta fall.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Fröken Andersson och jag är goda vänner, och jag hoppas att hon förlåter mig om jag erinrar om det gamla ordspråket att »otack är världens lön». Jag försökte för en gångs skull vara verkligt ridderlig mot fröken Andersson, men som kammaren hör misslyckades jag uppenbarligen på den punkten.

Jag har vidare aldrig påstått, att fröken Andersson skulle vara ensam i det stora statsutskottet om sin mening. Hon har ju fyra andra riksdagsledamöter med sig på reservationen nr 1, och då skulle det ju vara orimligt att påstå att hon vore ensam om sin mening.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i det nu förevarande utlåtandet gjorda hemställan.

Därefter gjordes enligt de i fråga om punkten I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet

i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

På gjord proposition bifölls sedermera vad utskottet i punkten II hemställt.

Med avseende på punkten III, anförde nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ohlon begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr B 91 punkten III, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Ohlon begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 27.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. järnvägsdriften å Lelångenbanan

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten IV hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr B 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om försäljning av viss mark, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. järnvägsdriften å Lelångenbanan

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr B 93, i anledning av väckt motion om åtgärder för ändring av sträckningen av järnvägslinjen Uddevalla—Billingsfors.

I en inom andra kammaren av herr *Rubbestad m. fl.* väckt motion (II: B 198) hade hemställts, att riksdagen måtte dels uttala, att den icke kunde biträda 1943 års järnvägskommittés förslag att driften å Lelångenbanan skulle inskränkas eller helt inställas, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att åtgärder snarast måtte vidtagas för möjliggörande av breddning och ändring av sträckan Uddevalla—Billingsfors enligt uppgjord plan samt att förslag härom snarast möjligt måtte framläggas för riksdagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen II: B 198 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts, utom av andra,

1) av herr *Rubbestad*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: B 198, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

2) av herr *Hesselbom*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **KRONSTRAND** (fp):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att i egentlig mening kritisera vad

statsutskottet anført i sitt utlåtande i denna fråga. Tvärtom skulle jag alldeles särskilt vilja understryka vissa synpunkter som där kommer till synes.

Först vill jag dock ha sagt, att när järnvägsstyrelsen anser sig kunna påstå att möjligheterna att utefter järnvägen skapa ny industriell verksamhet är ringa, då är man nog ganska långt ute i det okända. Men ett är säkert, nämligen att ett nedläggande av järnvägen i fråga kommer att dra med sig just den konsekvensen.

Jag skall inte gå närmare in på de rationaliseringsåtgärder, som järnvägsstyrelsen har vidtagit, när det gäller gods-transporterna utefter banan. Helt säkert har avsikten varit att bereda en god service åt bygden. Men experimentet har inte varit helt lyckat. Enligt många utsagor har resultatet blivit att trafikanterna har tröttnat på den betjäning som har erbjudits, och framför allt torde detta ha inverkat ganska ogynnsamt på driftsresultatet.

Men vad jag egentligen ytterligare vill understryka är något som länsstyrelsen i Älvsborgs län anför: »Vad beträffar frågan om en nedläggning, helt eller delvis, av Lelångenbanan, torde det icke vara möjligt för statsmakterna att ta ställning till denna fråga utan tillgång till en fullständig utredning av hela det därmed förknippade frågekomplexet. En sådan utredning torde böra avse, förutom de ekonomiska verkningarna för statens järnvägar, även de konsekvenser i olika avseenden, som en nedläggning kan medföra för bygden och landet i övrigt, möjligheterna att på annat sätt tillgodose det berörda områdets behov av kommunikationer m. m.»

Vad länsstyrelsen här har anført om en utredning som spänner över hela frågekomplexet har sagts många gånger förut, men jag tror det tål att upprepas, särskilt som man vet att den ordningen inte alltid har följts.

Som det nu är skulle bygderna kring den södra delen av Lelångenbanan, om denna bana nedlägges, bli isolerade från yttrevärlden, åtminstone vad den tyngre trafiken beträffar, i flera veckor under den tid då tjallossning pågår. Inom pa-

rentes sagt pågår ju en viss tjällossning året om på dalslandsvägarna, utom under den tid då tjälen ligger kvar i jorden — men detta är en annan och mycket sorglig historia. Låt oss alltså se till att de bygder, som berörs av en planerad järnvägsnedläggelse, blir behörigen tillgodosedda med kommunikationer av annat slag innan man börjar riva upp banan. Om så sker behöver inte verkningarna bli lika katastrofala för de bygder som mister sin bana.

Jag hoppas att, även om statsutskottets utlåtande här kommer att antas, en allsidig utredning ändå kommer till stånd innan definitiva beslut fattas i någon del.

Jag uttalar till sist den förhoppningen, att sydvästra Dalsland i det här fallet skall komma att betraktas som en icke oviktig del av vårt land och behandlas med all tillbörlig omtanke och omsorg.

Herr JOHANSSON, ROBERT, (cp):

Herr talman! Denna fråga om Lelångenbanans framtid har ju väckt en stor uppmärksamhet, som har tagit sig flera olika uttryck. Frågan har både behandlats i ledare och inspirerat till visor.

Mest berörs ju bygderna omkring järnvägen, och dessa följer givetvis med stort intresse riksdagens behandling av frågan. Även från trakter som ligger långt utanför de direkt berörda bygderna har vi fått bevis på sympati och förståelse för bevarande av denna järnväg.

Från början hade huvudmotionären, herr Rubbestad, tänkt sig att riksdagen skulle kunna besluta om att järnvägen skulle breddas. I den reservation, som han har fogat till utskottsutlåtandet, har han emellertid modifierat sitt yrkande och begärt en allsidig utredning av frågan.

Dalsland är ju ett landskap, där företagarna inte precis trängs, och arbetsmarknadsstyrelsen har i sitt yttrande till utskottet pekat på vissa synpunkter, som företagen måste anlägga på lokaliseringsfrågorna. Det framhålles sålunda att först och främst tillgången till en järnväg har stor betydelse, när det gäller att finna en lämplig plats för ett fö-

retag, och inte mindre viktigt är tillgången till en bredspårig järnväg. Eftersom landskapet Dal drabbats av en avfolkning, som är anmärkningsvärd och skrämmande, är företagslokaliseringen till Dalsland en fråga som man måste taga hänsyn till när man skall avgöra, om en järnväg där bör bibehållas eller ej.

Frågan om Lelångenbanans öde har genom 1943 års järnvägskommittés förslag om upprivning av bandelen Bäckefors—Bengtfors kommit i ett akut läge. Den utredning, som ligger bakom det förslaget, har inte funnit förståelse hos ortsbefolkningen, och även på andra håll har man ställt sig avvisande till utredningen såsom framgått av vad som skrivits i tidningspressen. Jag skall inte nu ge mig närmare in på en diskussion av utredningsresultatet ehuru jag har fått brev med uppgifter om detaljer som ger vid handen att utredningen, redan när den satte i gång, haft en bestämd uppfattning om vilket resultat dess arbete borde leda till. Vad som är viktigt för riksdagen att i detta sammanhang ha klart för sig är att om kamrarna följer utskottets förslag, kommer bandelen mellan Bäckefors och Bengtfors att rivas upp, vilket i sin tur leder till att resultatet av den utredning som kommer att igångsättas enligt riksdagens beslut, om den bifaller utskottets förslag, redan är givet. Vi som ansluter oss till reservationen menar ju att om banan breddades ända upp till Billingsfors, så fick man möjligheter att sammanknyta Lelångenbanan med den järnväg som leder upp till Arvika och västra Värmland. Därigenom skulle vägen till Uddevalla stad och till havet för befraktarna exempelvis i Arvika förkortas med åtta mil. Om man däremot river upp bandelen mellan Billingsfors och Bengtfors, som är 22 km lång, och i övrigt breddade banan, ökas sträckan med 64 km; transporterna skulle då gå över Mellerud och Bäckefors.

Det är alltså viktigt att man har klart för sig att om riksdagen följer utskottets förslag i dag i tanke att det ändå skall ske en utredning innan banan läggs ned,

Ang. järnvägsdriften å Lelångenbanan

så har också möjligheterna till en allsidig utredning av frågan beskurits i och med att utskottets förslag bifallits.

Även beredskapssynpunkterna kommer in i sammanhanget, ty om ifrågavarande bandel nedlägges, har vi ingen direkt förbindelse från Västra Värmland till Uddevalla och västerhavet, vilket är av rätt stor betydelse. Länsstyrelsen i Älvsborgs län har också förklarat att en utredning är nödvändig, innan några beslut fattas, och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har gått så långt att den föreslår en omedelbar breddning av banan. När nu motionären har modifierat sitt förslag till att enbart gälla en allsidig utredning, vill jag vädja till kammaren att följa det förslaget. Såsom jag förut sade har frågan stor betydelse ur beredskapssynpunkt och likaså ur lokaliseringssynpunkt för det vanlottade men utomordentligt vackra landskapet Dal.

Helt allmänt anser jag det vara viktigt för riksdagen att iaktta att innan man företar en operation, som har avgörande betydelse för befolkningen och näringslivet i en bygd, skall den ha föregåtts av en allsidig utredning som kan accepteras såsom klarläggande även av innevånarna i de bygder som berörs. Det gäller här ett ingripande i fråga om en viktig trafikled som dock tillkommit tack vare uppoffringar i de bygder som den berör. Den synpunkten kan anläggas inte bara på ifrågavarande bandel, utan den har giltighet för alla trakter i vårt land som hotas av liknande katastrofbeslut. Ty en katastrof kommer en bandedläggelse i detta fall att innebära för den bygd det gäller.

Riksdagen bör därför begära en allsidig utredning, och jag hemställer, herr talman, om bifall till den av herr Rubbestad vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Till de synpunkter på detta problem, som anförts av de två senaste talarna, har jag inte så mycket att lägga.

Vad det gäller utskottets skrivning i sitt utlåtande, kan jag nog i allt väsentligt instämma i vad utskottet anført, när det önskar en ytterligare allsidig utredning av problemet innan statsmakterna tar ställning till denna järnvägs framtid, vilket också är helt i överensstämmelse med vad som framhållits av länsstyrelsens i Älvsborgs län.

Nu är det emellertid så, herr talman, att frågan om Lelångenbanans vara eller icke vara inte är någon isolerad företeelse. Det gäller här ett problem, som riksdagen förr eller senare kommer att ställas inför och där riksdagen får besluta hur våra kommunikationer här i landet skall ordnas. Den frågan behandlas sedan 1953 av en särskild trafikutredning, som har att söka komma fram med förslag till en rimlig avvägning framför allt mellan järnvägs- och landsvägstrafik.

Jag vet inte vilket slutresultat denna utredning kan komma till, men utvecklingen har ju sin gång, oavsett vilka tankar som till äventyrs dväljs inom utredningen. Vi måste dag för dag konstatera, att det håller på att ske någonting inom vårt kommunikationsväsende.

Hur vi i framtiden på ett rimligt sätt, utan att överanstränga samhällets resurser, skall kunna tillgodose behovet av kollektiva trafikmedel för de människor, som inte har möjlighet att skaffa sig egna bilar och själva klara sina kommunikationsproblem, kan vi inte nu säga något om. Samhället måste emellertid på ett eller annat sätt sörja för att dessa människor inte tvingas tillbaka i den isolering, som de levde i innan vi fick exempelvis en mera utbredd buss- trafik.

Herr talman! Det här är spörsmål, som gör sig påmint i detta sammanhang, och att i dag bestämt säga hur den eller den järnvägens — den må vara smalspårig eller normalspårig — framtida öde kommer att bli kan man inte göra.

Jag kan alltså i allt väsentligt dela de uppfattningar, som utskottet anført i sitt utlåtande, utom på en enda punkt. Det gäller vad utskottet anför på sidan

5 i sitt utlåtande, där utskottet rekommenderar statsmakterna ett omedelbart nedläggande av trafiken mellan Bäckefors och Bengtsfors. Jag vill i anslutning till vad den föregående talaren anförde på den punkten säga, att innan man har tagit ställning till den södra bandelens framtid är det angeläget att inte vidta åtgärder, som ställer statsmakterna inför fullbordat faktum när det gäller att ta ställning till en eventuell breddning av sträckan Bäckefors—Uddevalla.

Om det nu är så att det kärva ekonomiska läge, som statens järnvägar utan tvekan har kommit in i, skulle framtvunga ett nedläggande av trafiken mellan Bäckefors och Bengtsfors, är det därför angeläget att man inte vidtar några andra åtgärder beträffande denna bandel, vilka kan försvåra eller omöjliggöra en framtida breddning, därest en sådan skulle visa sig lämplig efter en breddning av den södra bandelen.

När det sedan gäller problemet om landskapet Dalslands framtid, är det ett synnerligen allvarligt problem för de av avfolkningen berörda bygderna. Denna sak behöver jag inte närmare utveckla; den har vi diskuterat i andra sammanhang. Jag tror emellertid inte, herr talman, att man löser detta problem endast genom att göra om en smalspårig bana till normalspårig. Orsakerna och bote-medlen är att söka djupare, och det fordras säkerligen andra åtgärder ifrån samhällets sida för att få utvecklingen att vända sig.

Det var dessa synpunkter, som jag ville anföra i detta sammanhang. Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr JOHANSSON, IVAR, (cp):

Herr talman! Herr Johansson i Dockered framhöll, att frågan om Lelångenbanans framtid och dalslänningarnas inställning till densamma föranlett sympati och förståelse inte bara ifrån Dalsland utan också från många andra håll. Jag tror att vad han har sagt är riktigt, och jag kan försäkra, att man inom avdelningen hyst samma sympati och förståelse.

Ang. järnvägsdriften å Lelångenbanan

Det är bara att beklaga, att utvecklingen i fråga om järnvägarnas ekonomi gått dithän, att åtgärder för nedläggning och omDisposition av järnvägar har aktualiserats. Både herr Johansson och herr Hesselbom är liksom jag klara på att det beror på trafikutvecklingen. Då såväl gods- som persontrafik omflyttas från järnvägarna till landsvägarna, blir ju lönsamheten dålig för SJ. Detta är att beklaga, inte minst i de bygder som järnvägen genomlöper och som den har så stor betydelse för. Det är därför helt naturligt att man i dessa bygder och orter slår vakt om sina kommunikationer.

Herr Hesselbom och även herr Johansson har redan framhållit, att problemet inte bara gäller denna bana. Det är så riktigt. Nyligen har i riksdagen behandlats frågan om banan Falkenberg—Limmared, i förra veckan fattades på grund av en motion beslut om Kalmar—Torsås järnväg, och nu gäller det Lelångenbanan. Men det är tyvärr också så, att en rad andra lokala banor, framför allt i hela Sydsverige, är under diskussion ehuru dessa orters järnvägsproblem inte har aktualiserats på riksdagsplanet. Det är ett stort antal banor som redan nedlagts och många befinner sig i farozonen.

Kritiken mot utlåtandet tycks framför allt rikta sig mot andra stycket i utskottets yttrande, där det sägs att utskottet i likhet med järnvägsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen anser, att bandelen Bäckefors—Bengtsfors bör nedläggas och att utskottet följaktligen icke kan biträda motionärernas yrkanden i vad de avser denna bandel. Jag förstår de synpunkter som ligger bakom kritiken mot utskottets ställningstagande, men det är å andra sidan starka skäl som anförts av remissinstanserna, och när vi från utskottets sida skall fatta ståndpunkt, har vi ju ingen annan möjlighet än att göra det efter hörande av de verk och myndigheter som är berörda. I detta fall har ju dessutom avdelningen rest ned till dessa trakter — tyvärr hade jag inte tillfälle att delta — och alltså på orten personligen göra

Ang. järnvägsdriften å Lelångenbanan

sig underrättad om förhållandena. Sammankomster har hållits med både myndigheterna, förtroendemännen och befolkningen på olika orter, och efter vad som sagts mig skulle det inte ha rått några stora meningsskiljaktigheter om nedläggandet av den här aktuella bandelen Bäckefors—Bengtsfors. Förutsättningen var dock, att förbindelserna i övrigt blir goda.

Men det må vara hur det vill med den saken. I fråga om banan Uddevala—Bäckefors framhåller utskottet att man beträffande den sträckan inte vill tillstyrka vare sig ett nedläggande eller en breddning förrän efter särskild utredning och förslag som i vanlig ordning kommer att prövas. Därom tycks vi vara ense.

Vad då beträffar det tidigare nämnda önskemålet, om anstånd med nedläggandet av bandelen Bäckefors—Bengtsfors, är det kanske på sin plats att erinra om de riktlinjer riksdagen tidigare i år uppdragit för järnvägsrationaliseringen, i samband med fattat beslut om särskilt bidrag på 100 miljoner kronor till SJ för att täcka driftförluster. Den summan är högst avsevärd, och meningen torde ha varit att i avvaktan på slutförandet av vissa utredningar nedläggning av banor—bandelar bör noga prövas och ske med försiktighet. Klart har sagts ut att hänsyn inte bara skall tas till rationaliseringsintresset, utan att också planer för upprustning av vägnätet upprättas och ersättningstrafik insättes i de berörda bygderna samt att de ekonomiska, sociala och kulturella förhållandena i respektive bygder därvid skall beaktas.

Jag förutsätter därför att Kungl. Maj:t, som har att ta slutlig ställning i ärenden om nedläggande av järnvägar och bandelar, inte skall vara förhindrad att pröva de önskemål som här kommit till uttryck från dalslänningarnas sida. Såvitt jag vet, har hittills ingen framställning gjorts från järnvägsstyrelsen om nedläggning i det nu aktuella fallet. Jag förmodar att det under sådana omständigheter inte är helt uteslutet att hela problemet kan behandlas i ett samman-

hang, om Kungl. Maj:t så önskar och finner sakskalet tala därför. Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **JOHANSSON, ROBERT**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets representant framhöll att ekonomiska synpunkter varit avgörande för utredningsresultatet och det av utskottets majoritet nu fattade beslutet. Det är givetvis riktigt. Ortsbefolkningen tvivlar emellertid på att denna utredning har varit objektiv. Jag har här i min hand en skrivelse till chefen för kungl. kommunikationsdepartementet, som jag skall be att få referera bara för att kammaren skall få en uppfattning om på vilka uppgifter det ekonomiska utredningsmaterialet grundats.

Det heter i denna skrivelse: »Järnvägens största trafikant, Munkedals Aktiebolag, fraktar årligen 6 000 å 8 000 ton massaved, som tippas i Ellenösjön invid Ellenö station. År 1956 borttogs tidigare fraktrabatt, om veden forslades med Lelångenbanan, men utlovades rabatt, om den gick med Bergslagens Järnväg till Frändefors station och vidarebefordrades med bilar den 25 km långa vägen till Ellenö. När trafiken omlagts på detta sätt, och bilarna inte hann taga undan veden, blockerades Frändefors och närliggande stationer med massavedsvagnar. Därefter skedde åter omläggning, och massavedstrafiken återfördes till Lelångenbanan. Munkedalstrafikens fraktagifter per år rör sig omkring 160 000 kronor.»

Sådana här saker har givetvis betydelse när ortsbefolkningen skall bedöma och söka få en uppfattning i frågan. Detta gäller de ekonomiska detaljerna.

Vad sedan beträffar nedläggandet av bandelen Bäckefors—Bengtsfors anser jag nog, herr talman, att det är rätt optimistiskt av utskottets talesman att tro, att Kungl. Maj:t skulle beakta reservanternas synpunkter, om riksdagen i detta fall följer utskottets förslag. Om man har den uppfattningen — som även utskottets representant tycks ha — att en

objektiv utredning bör ligga till grund för ett bedömande av denna fråga, skall man inte hoppas på Kungl. Maj:ts, utan då skall riksdagen följa reservanternas. Jag tror att det säkrare leder fram till det resultat som vi åsyftar.

Herr HESSELBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja kommentera vad utskottets talesman sade om angelägenheten av att man, innan en järnväg lägges ned, ser till att vägnätet blir upprustat, så att det kan överta den trafik, som dock trots allt förekommer på sträckan i fråga.

I mina bygder är vi litet skeptiska när det gäller att tro på myndigheternas vilja att infria de löften om en upprustning av vägarna, som statsutskottet nu som tidigare ger i sina utlåtanden. Jag tror att det nu är fyra, fem år sedan som järnvägsstyrelsen fick Kungl. Maj:ts medgivande att lägga ned driften på bandelen Årjäng—Svanskog och att uppriva järnvägen. Då lovades faktiskt den berörda bygden, att den i stället skulle få ett upprustat vägnät. Det har den ännu inte fått.

Jag vill därför uttala den förhoppningen, att vad utskottet har skrivit nu och vad utskottet skrev i sitt återopade utlåtande, när det gällde anslag till statens järnvägar för förluster på trafiksvaga banor, inte är en skrift i sanden utan att vederbörande myndigheter tar utskottets skrivning ad notam och verkligen ser till att en upprustning av vägnätet kommer till stånd, innan man lägger ned trafiken och börjar riva upp järnvägarna i olika delar av landet.

Det var denna kommentar jag ville göra till herr Johanssons anförande.

Herr DAHL (s):

Herr talman! Då de synpunkter jag tänkte lägga på denna fråga i stort sett nu har framförts av herr Hesselbom, vill jag inskränka mig till att understryka, vad han anförde.

Ang. järnvägsdriften å Lelångenbanan

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkandens propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Rubbestad vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Robert*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr B 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Rubbestad vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Robert*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 31.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr B 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss omläggning av atomenergi-programmet, bifölls vad utskottet i detta utlåtandet hemställt.

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr B 95, i anledning av väckta motioner om försäljning till privatpersoner dels av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och dels av statens stamaktier i LKAB.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: B 169) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarsson m. fl.* (II: B 210), hade hemställts, att riksdagen måtte 1) besluta, att aktierna i Aktiebolaget Statens skogsindustrier skulle — med beaktande av önskemålet om största möjliga spridning — under budgetåret 1958/59 utbjudas till försäljning till ett pris, som fastställdes av en därtill utsedd värderingsnämnd, 2) besluta, att de stamaktier i LKAB, som staten förvärvat under budgetåren 1957/58 och 1958/59, skulle — med beaktande av önskemålet om största möjliga spridning — under budgetåret 1958/59 utbjudas till försäljning till ett pris, som fastställdes av en därtill utsedd värderingsnämnd, samt 3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utse ovannämnda värderingsnämnder samt underställa 1958 års höstriksdag de av värderingsnämnderna fastställda försäljningspriserna för godkännande.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: B 169 och II: B 210 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Bohman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: B 169 och II: B 210,

1. besluta, att aktierna i Aktiebolaget Statens skogsindustrier skulle — med beaktande av önskemålet om största möjliga spridning — utbjudas till för-

säljning till ett pris, som preliminärt fastställdes av en därtill utsedd värderingsnämnd;

2. besluta, att de stamaktier i LKAB, som staten förvärvat under budgetåren 1957/58 och 1958/59, skulle — med beaktande av önskemålet om största möjliga spridning — utbjudas till försäljning till ett pris, som preliminärt fastställdes av en därtill utsedd värderingsnämnd;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utse förenämnda värderingsnämnder samt underställa riksdagen de av värderingsnämnderna preliminärt fastställda försäljningspriserna för godkännande;

4. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anført beträffande tidpunkterna för förslag till riksdagen om godkännande av försäljningspriserna samt aktiernas utbudande till försäljning;

2) av herrar *Ohlon*, *Pålsson*, *Axel Johannes Andersson*, *Jacobsson*, *Malmberg*, *Ståhl* och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: B 169 och II: B 210, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det i motionerna framförda förslaget måtte bli föremål för prövning av 1953 års utredning angående de statliga företagsformerna;

3) av herr *Jansson* i Kalix, som dock ej antytt sin mening; och

4) av herr *Lassinantti*, som ej heller antytt sin åsikt.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Det gäller ju här inte någon ny fråga, åtminstone inte helt och hållet. Den var som bekant uppe till debatt förra året och gällde då försäljning av LKAB-aktier på öppna marknaden. Motionernas yrkanden i år går emellertid väsentligt längre; det gäller nu också försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier.

I motionerna finns utförliga, principiellt betonade motiveringar, som jag inte här skall upprepa. Jag skall bara

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

framlägga ett par synpunkter, som jag tycker är relevanta i sammanhanget.

Det framhålles således i motionerna, att den ekonomiska demokratien liksom den politiska bör konkretiseras och ges ett mera personligt innehåll. Det framhålles också, att äganderättsproblemet i hög grad är ett demokratiskt problem — i den meningen nämligen, att det å ena sidan står en kollektivistisk uppfattning med politiskt dirigerade samfälligheter och å andra sidan en individualistisk med en decentraliserad äganderätt av personlig karaktär. Genom en spridning av det personliga ägandet skapas, menar vi, hos de enskilda ett större personligt ansvar och ett större intresse för samhällsekonomin över huvud taget. Decentraliseringen av sparmedlen medför också möjligheter för spararna till ett mer direkt inflytande och kanske framför allt till relativt värdefasta placeringar, så värdefasta som de kan bli i ett dynamiskt samhälle. Spararnas förtroende för de s. k. guldkantade papperen har, som alla känner till, fått en svår knäck, särskilt under de senaste tio, tjugio åren.

Syftet med motionerna är, som jag nyss sade, att i möjligaste mån sprida aktieägandet i både statliga och enskilda företag. Beträffande den enskilda företagsamheten och i viss mån också den statliga föreligger ju en internationellt spridd tendens till försäljning av aktier till allt flera enskilda medborgare. Jag kan bara i förbifarten peka på de erfarenheter, som man gjort i Österrike och som jag tycker är ett talande exempel på goda verkningar av en avkollektivering. Man hade fruktat, att man endast skulle få till stånd en omfördelning av sparmedlen, men det visade sig att det blev en reell ökning av sparandet.

Under senare tiders kraftiga penningvärdeförsämringar har aktieägarna varit relativt väl skyddade, medan penningpararna gjort väldiga — jag tvekar inte att använda det uttrycket — förluster.

I fråga om spridningen av aktierna eller ökningen av antalet aktieägare finns

intressanta siffror. Jag kan bara nämna, att det år 1945 fanns cirka 160 000 aktieägare, år 1950 var antalet 200 000, och nu är antalet bortåt 300 000. Alla känner väl till aktieklubbarnas intensiva verksamhet; de har fått, som jag antar är bekant, en god anslutning. Det är också intressant att kunna hänvisa till den utredning, som konjunkturinstitutet har gjort. Av denna utredning framgår, att cirka 20 procent av de svenska hushållens finansiella tillgångar utgöres av aktiepöster.

Jag skall inte gå in på de tekniska problem, som sammanhänger med en eventuell försäljning av aktierna. Vi hänvisar i reservationen liksom i motionerna till att det bör tillsättas en nämnd, sammansatt på visst sätt, som det i motionen redogöres för. Vidare förordas en begränsning av försäljningen av antalet aktier per person för att få en så stor spridning som möjligt.

Förra året remitterades motionerna till en rad myndigheter och organisationer. Nu hänvisar utskottet i sitt utlåtande till de »vägande invändningar som framställts av vissa av de föreliggande remissyttrandena» — det gäller alltså de yttranden, som avgavs förra året. Men jag kan dra fram minst lika vägande resonemang, som stöder motionen. Jag skall här bara för att få med dem, som ändå anslutit sig till en försäljning enligt de linjer vi har dragit upp, nämna vilka som förra året gick på den, som jag ser det, positiva linjen. Det var Jernkontoret, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska bankföreningen och Sparfrämjandet, vartill kommer att såväl Tjänstemännens centralorganisation som Kooperativa förbundet gjorde mycket välvilliga positiva uttalanden.

Jag skall nu inte upprepa vilka uttalanden som där gjorts, men jag kan, om så krävs, ge belägg för vad jag här anför.

Nu hänvisar både utskottet och de reserveranter, som avgivit den med 2 be-tecknade reservationen, till 1953 års utredning rörande de statliga företagsfor-

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

merna. Detta är nog gott och väl, och det finns i reservationen positiva uttalanden till förmån för den tanke vi framfört, men jag kan inte se att det är någon mening med att dränka denna sak i en utredning, som vi inte vet när den blir färdig — det kan kanske någon upplysa om, men jag vet det i alla händelser inte. Vi anser emellertid att det är av stor vikt med omedelbara konkreta åtgärder, som kan ge erfarenheter när det gäller en fortsatt utveckling mot vad vi strävar till, nämligen ekonomisk demokrati.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den med 1 betecknade reservationen.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Jag kommer att rösta för utskottets förslag, men jag vill ändå här framföra några synpunkter med anledning av de blanka reservationer, som avgivits till utskottets utlåtande av herr Jansson i Kalix och herr Lassinantti.

Jag vill först påminna bland andra fröken Andersson om att redan den Lindmanska högerregeringen år 1907 ansåg att malmfyndigheterna borde ägas av samhället. Det var alltså fråga om en nationalrikedom. Vad beträffar den statliga skogsindustrien återigen har staten på dessa områden blivit företagare i Norrbotten endast av den anledningen, att staten måste rädda en mängd arbetslösa och därmed många kommuner från ekonomisk ruin. Så enkelt är det.

Jag vill också peka på att den lokala opinionen var helt enstämmig när det gäller dessa åtgärder. Det är angeläget, tycker jag, att erinra om dessa ting, när vi nu åter får debatt om äganderättsförhållandena. Vi har just nu en stor arbetslöshet i Norrbotten; den är svår att bemästra på kort sikt och kanske ännu svårare att komma till rätta med på längre sikt. Det fordras krafttag här. Det märkliga är att alla tycks vara eniga om att det är *staten* som skall agera, när arbetslöshet uppstår. Det är ingen som uppvaktar banker och enskilda näringsidkare. Det är väl annars

just under en arbetslöshetskris, som det enskilda näringslivet borde visa sin överlägsenhet gentemot staten som företagare. Vi önskar gärna att enskilda företagare är verksamma i Norrbotten, och vi önskar hjälpa dem på allt sätt. Men fördenskull får vi också tolerera statens verksamhet.

Vi hoppas i länet att statens engagemang i länets näringsliv skall fortsätta, till bättnad för människorna i länet och till gagn för landet. Det finns övernögd med arbetsuppgifter för det enskilda kapitalet i Norrbotten. Felet har hittills varit, att man inte har velat satsa det enskilda kapitalet däruppe. Men om så sker, kommer vi att hjälpa till med att finna för befolkningen nyttiga arbetsobjekt, som på grund av kapitalbrist nu inte kan realiseras.

Herr talman! Jag har inte något särskilt yrkande.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida har, delvis med instämmande från centerpartiet, till utskottsutlåtandet fogats en reservation, vari det yrkas, att denna fråga skulle bli föremål för prövning av 1953 års utredning angående de statliga företagsformerna.

Vi har från vårt håll haft varma sympatier för den tanke, som ligger bakom högermotionen i stort, och därom vittnar bl. a. att vi vid flera tillfällen, särskilt vid fjolårets riksdag, väckte en partimotion, där vi yrkade på åtgärder för underlättande av möjligheterna för personer med mindre och medelstora inkomster att förvärva aktier. Men när det gäller det speciella förslag, som här framlagts från högerhåll, ställer man sig ju litet mera betänksam. Det finns en hel del saker i högermotionen, som man har litet svårt att acceptera, i varje fall innan man får en ordentlig utredning. Man har t. ex. lite svårt att förstå, hur de här nämnderna, som högern talar om, skall fungera och hur de skall nå fram till några vettiga resultat.

Så är det väl ändå på det sättet, frö-

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

ken Andersson, att man inte ens i högerkretsar är fullt överens om, jag höll på att säga det lustiga i högerns förslag här, utan tvärtom är nog många åtskilligt förbryllade över förslaget. Fröken Andersson har nog haft tillfälle att möta en och annan högerman, som är väl insatt i de ekonomiska förhållandena, icke minst då det gäller fördelarna av aktieäggande, som har ställt sig den frågan vad en person skulle kunna vinna genom att bli ägare till en och annan stamaktie i LKAB. Jag tror inte att en sådan försäljning skulle locka så särskilt många, åtminstone inte i de kretsar som jag nu nämnt. Om man verkligen skall nå ett resultat när det gäller att sprida aktieinnehavet hos vårt folk, måste man nog få fram ordentliga regler. Man måste peka på de möjligheter som står till buds, och man kan också öka dessa möjligheter på olika sätt. Vi menar, att det vore mycket lämpligt, om utredningen angående de statliga företagsformerna, vilken ändå sysslar med närliggande ting, fick i uppgift att utreda också denna sak.

Med anledning av vad herr Nyström yttrade vill jag för min del säga, att jag inte har någonting emot att det »tas krafttag», såsom han uttryckte sig, för att klara sysselsättningen i Norrbotten. Jag har själv verkat som tidningsman i Norrbotten och känner till förhållandena där rätt väl. Den svenska staten plockar tiotals, för att inte säga hundratals miljoner från Norrbotten, och därför, menar jag, har staten också skyldighet att ge en del tillbaka, inte minst med hänsyn till de alldeles speciella förhållanden som råder i Norrbotten. Men det var ju inte den saken, som vi skulle diskutera här i dag, utan det var de två speciella statliga företag, beträffande vilka högern nu har föreslagit att det skall ske en försäljning av aktier.

Jag tror således, herr talman, att den enda möjligheten för oss att få verklig fart på aktiesparandet — fröken Andersson nämnde, att det har ökat rätt väsentligt under de senaste åren — särskilt bland de mindre och medelstora inkomsttagarna, måste vara att vidta all-

deles speciella åtgärder, och vi menar att utredningen kan föreslå sådana åtgärder.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

Fröken ANDERSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå tillbaka till vad högermännen tänkte för 50 år sedan. Det tycker jag inte har någon relevans i dagens läge.

Jag kan instämma i vad herr Andersson sade om att det inte var arbetslöshetsfrågan i Norrbotten som vi skulle diskutera här. Jag vill bara fråga herr Nyström, om det inte är så, att även statliga företag har avskedat anställda i ganska väsentlig utsträckning den senaste tiden. Anledningen är det allmänna konjunkturläget, som inte heller de statliga företagen kan komma förbi. Jag skall dock inte nu ge exempel därpå.

Sedan vill jag påminna om att LKAB ju har upparbetats av enskilda företagare. Staten har bara haft att gå till dukat bord. När man ur arbetslöshets-synpunkt och andra synpunkter ställer statliga och privata företag mot varandra, kan ju inom vissa gränser de statliga hävda sig, nämligen då de får ständiga subventioner på hundratals miljoner kronor. Men det är just detta som vi tycker är fel. Vi vill i stället att de enskilda företagen skall stödjas, inte i form av subventioner men i form av sparstimulerande åtgärder, som gör att företagen kan få krediter för att utvidga sin verksamhet och på så sätt positivt motarbeta arbetslösheten.

Kanhända finns det en och annan högerman, herr Andersson, som är tveksam — jag har i varje fall aldrig mött någon sådan figur. Men det förändrar inte min uppfattning om själva sakfrågan.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! »Vad nu eftersträvas är en bred fördelning av det enskilda ägan-

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

det, ägnad att ge stadga och verklighetsförankring åt samhällsarbetet, att möjliggöra för ett stort antal medborgare att genom aktieförvärv bli delägare i näringslivet samt att åstadkomma ett ökat frivilligt sparande i former, som i möjligaste mån garanterar mot inflationsförkluster.» Så står det i reservationen. »En bred fördelning av det enskilda ägandet» heter det. Man tycker sig liksom känna igen formuleringen, men därmed åsyftas ingalunda en omfördelning av det enskilda ägandet i samhället. Det skulle man möjligen i hastigheten kunna tro, om man bara höll sig till de där raderna i reservationen. Nej, vad det gäller här är ju, som alla vet, att man skall åstadkomma något slags folkaktier i LKAB och ASSI och att man genom att sälja ut dem till svenska folket skulle kunna ge »stadga och verklighetsförankring åt samhällsarbetet». Jag vet egentligen inte vad man menar med denna stadga och verklighetsförankring, som högerpartiet tydligen tycker sig sakna hos svenska folket i dag. Men jag tror för min del inte, att svenska folket genom den här proceduren skulle genomgå något slags reningsbad i fråga om ekonomiskt tänkande eller att man genom att man fick äga en eller annan aktie i gruvor eller skog uppe i Norrland skulle bli så mycket bättre skickad att bedöma ekonomiska ting. Jag vet exempelvis inte, hur en arbetare eller tjänsteman i Malmö eller en jordbrukare på Söderslätt skulle kunna få bättre anknytning till arbetsliv och produktion och ett starkare personligt intresse för den sunda utvecklingen genom att han gemensamt med kanske tiotusentals andra skulle äga aktier i LKAB och ASSI.

Nej, jag är för min del övertygad, att om vi skall diskutera de vägar, på vilka man skulle kunna göra svenska folket mera delaktigt i den ekonomiska förvaltningen och intresserat för företagsamheten, har man större anledning att utveckla de former som redan har vuxit fram. Jag tänker då främst på vad kooperationen kan ha betytt — både konsumentkooperationen och de produ-

centkooperativa företagen — som ju på ett helt annat sätt har anknytning till den egna bygden och till de mera närliggande intressena hos människorna. Det är i stället på de vägarna man kan få medborgarna i allmänhet mera intresserade av de ekonomiska sammanhangen. Ur den synpunkt, som är framförd i reservationen, kommer säkerligen förslaget att sakna betydelse när det gäller medborgarnas ekonomiska skolning och ansvarstagande. Det finns andra och bättre former för det.

Jag förmodar också, att det i realiteten skulle bli en relativt liten del av svenska folket som skulle förvärva aktier och kunna känna den där ägandets glädje, som man brukar tala om på borgerligt håll i olika sammanhang.

Vad är det som avgör, om människor skall kunna äga aktier eller inte? Det är inte möjligheten att komma över aktier, ty den finns redan i dag, utan vad som är avgörande är, om man förfogar över så mycket pengar att man kan köpa aktier. Vi lever alltså i ett samhälle, där inkomsterna och i synnerhet förmögenheterna är fördelade en smula ojämnt. Däri ligger ju det största kruket när det gäller att bli aktieägare. Jag har bara haft tillgång till uppgifter för taxeringsåret 1955, men så mycket har väl inte inträffat sedan dess. Då fanns det knappt 200 000 medborgare som förfogade över förmögenheter, som översteg 50 000 kronor. Vi hade nära 1 500 invånare, som ensamma disponerade över förmögenheter på mer än 3 400 miljoner kronor. Dessa 1 500 människor förfogade över ett belopp, som vida överstiger det som det är tal om för den aktieteckning som diskussionen här gäller. Jag kan hänvisa till en uppgift, som några av kammarledamöterna kanske såg i ett av tidskriften Arbetsgivarens novembernummer. Där stod, att en undersökning av hushållens aktieinnehav visade, att det finns en liten grupp »verkliga kapitalister» — så uttryckte tidningen det själv. De representerar en halv procent av samtliga hushåll. Men denna lilla grupp förfogar över två femtedelar av allt det aktie-

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

kapital som äges av de svenska hushållen. Gruppen arbetare är också redovisad där, och det är ju kanske den man skall vända sig till och hjälpa till rätta vid den föreslagna aktieförsäljningen. Denna grupp har en sammanlagd förmögenhet i aktier av hundra miljoner kronor. De arbetare, som har förmögenhet, har endast placerat en procent i aktier — resten finns på sparbanksböcker eller i försäkringar. De ekonomiska möjligheterna har inte tillåtit dem att bli aktieägare i egentlig bemärkelse. De, som förfogar över de stora aktiepostererna, är de som utövar inflytande över företagen. Man skall väl inte locka småfolket med att de skall få inflytande i och känsla för företagen, ty var och en vet att de små aktieägarna inte har någon som helst möjlighet att påverka utvecklingen.

Det finns risk för att, om vi genomför den här operationen, det så småningom skulle bli den relativt fåtaliga grupp av människor, som redan i dag förfogar över aktier, som skulle komma att behärska de nya aktierna i LKAB och ASSI. Det är klart, fröken Andersson, att man kan tänka sig att använda olika regler. Man skulle kunna införa någon begränsning av aktieinnehavet. Jag vet inte, hur man tänkt sig det. Man kan måhända begränsa möjligheterna för aktieägare att vara representerade vid bolagsstämman, men hur skall man kunna lagstifta om det verkliga innehavet av aktier?

Jag känner inte till någon sådan möjlighet, men det är tänkbart att fröken Andersson kan visa på någon. Lika litet som man kan bestämma över hur mycket pengar en människa skall få ha i plånboken, lika litet kan man väl bestämma över hur många aktier han skall få ha liggande hemma i byrålådan.

En sak jag inte kan låta bli att ta upp här är frågan om svårigheterna att värdera dessa aktier på rätt sätt. Det kan tänkas gå lättare när det gäller ASSI, men hur skall man kunna tänka sig att bedöma värdet i LKAB:s anläggningar och malmtillgångar, och hur skall man kunna bedöma framtidsutsikterna för denna in-

dustrigren? Jag tror det skulle vara rätt svårt att få tag i någon människa som ville åtaga sig denna mycket komplicerade uppgift att försöka räkna fram ett rätt värde på dessa aktier. Det ligger ju i själva aktiens karaktär, att den inte representerar ett objektivt värde; aktiens pris bestäms av en massa antaganden och spekulationer om framtiden, en analys av näringsgrenens och företagets möjligheter o. s. v., och jag tror för min del att det skulle vara mycket svårt att göra en rättvis bedömning på denna punkt, i synnerhet när det gäller LKAB.

Det kunde vara intressant att veta, varför man från högerns sida gör en viss skillnad på LKAB och ASSI. När det gäller LKAB skall staten behålla hälften av aktieinnehavet också i fortsättningen, men ASSI är man beredd att lämna ut helt till enskilda ägare. Jag vet inte vilket motiv som ligger bakom denna skillnad, men det kanske fröken Andersson kan förklara.

Jag vill till sist knyta an till vad jag tycker herr Nyström så utomordentligt framhöll i sitt inlägg: Vi bör ha i minne på vilket sätt ASSI kom till. Det var en räddningsaktion. Där det enskilda näringslivet inte orkade och förmådde längre, gick staten in och gjorde en insats. Det skulle inte förvåna mig, om de, som varit med om 1930-talets kris där uppe, är en smula oroad över det förslag som nu föreligger, att man på nytt skulle privatisera en näringsgren, som en gång har blivit så nödlidande genom att den var i enskild ägo.

Jag ber, herr talman, för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Grym* (s).

Fröken ANDERSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Holmqvist nämnde Kooperativa förbundet, kan jag understryka vad jag nämnde i förbifarten i mitt förra anförande, att Kooperativa förbundets egen inställning är, »att den av motionärerna väckta frågan om utplacering av en del av stamaktiekapitalet i LKAB på marknaden undersökes

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

och att därvid intresset även hos institutioner och organisationer, som i större utsträckning placerar kapital, att förvärva aktier i det statliga bolaget bör tagas i beaktande». Själva Kooperativa förbundet vill alltså vara med och leka i den här trappan, och det säger väl ändå en hel del.

Sedan talades om aktieägandet och allt det där med storkapitalisterna. Vi känner igen resonemanget. I motionen kommer vi med förslag om att priset på dessa aktier skall sättas mycket lågt, så att spridningen blir större, t. ex. 25, 50 eller 100 kronor. Jag har för mig att till och med de s. k. breda lagren i våra dagar kan komma ut med dessa summor. Det där med begränsningen av aktieantalet per köpare skall jag inte gå in på.

Herr Holmqvist oroadе sig för hur man skulle göra värderingen. Jag medger att det är svårt att värdera statliga företag — man vet ju aldrig vad det blir av dem till slut. Beträffande värderingsnämnden säger vi att den förslagsvis kan tänkas sammansatt av representanter för ASSI, kommerskollegium samt allmänna fondinspektionen, och dessa representanter bör väl ha något begrepp om vilket värde som skall kunna sättas på aktierna.

När man i just detta sammanhang blåser upp värderingsfrågan, vill jag påminna om att i varje företagande ligger en risk för förändringar i värdet på vederbörande aktier. Jag vill sluta med att säga, herr vice talman, att de, som placerar sina små tillgångar i banker, försäkringar och sådant, sannerligen tar risker som näppeligen kan bli större om man köper aktier.

Herr HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till fröken Andersson att oavsett vad Kooperativa förbundet kan ha yttrat när det gäller förslaget om att utförsälja aktierna i ASSI eller LKAB, talade jag i mitt anförande om att delaktigheten i kooperativa företag gav bättre möjligheter för enskilda medborgare att öva inflytande och få insyn i företagsamhet. Jag kan inte se vad de två tingen har med varann att skaffa.

Fröken Andersson går helt kring det problem jag tycker man borde fundera över, nämligen hur man skall göra en riktig värdering. Här tänker man sig representanter från kommerskollegium och andra håll och säger, att de är så duktiga, att de kan klara saken. Ja, det kan naturligtvis sägas, men då har man egentligen gått förbi hela frågeställningen, fröken Andersson.

Vi bör erinra oss, att när man på sin tid från borgerligt håll var med om att först statliga LKAB eller lät staten få en väsentlig ägare del av LKAB, var det inte minst de sociala aspekterna som man tog hänsyn till. Man räknade med — och det måste man göra — att i en oviss framtid kommer malmtillgångarna att ha tagit slut. I det läget, menar man, bör samhället bära ansvaret för vad som skall ske. Det är en synpunkt som vi har anledning att hålla i minnet i dag. Det är också ett motiv för att låta samhället vara med som en agerande part.

Herr PÅLSSON (cp):

Herr talman! Jag ansluter mig helt till den reservation som är betecknad med nr 2, vilken omständighet redan för övrigt omnämnts här i debatten. Jag har emellertid anledning att säga några ord, därför att mitt motiv för att biträda reservationen möjligen något avviker från de övriga reservanternas.

Jag hör inte till dem, som tror på de förslag, som är framlagda i högermotionerna. Även om motiveringen för dem här i debatten och i årets och fjolårets motioner är mycket välformulerad, har denna inte övertygat mig; detta av det skälet att jag inte tror att det går till på det sättet, att folk köper aktier och värdepapper efter någon sorts markegångstaxa, även om den skulle vara fastställd av riksdagen. Det är väl rena önsketänkandet att tro att småspararna skulle ge sig på aktieköp. De föredrar kanske att ta en lägre ränta på sina bankplaceringar hellre än att ge sig ut på spekulationsaffärer som aktieköp ändå alltid är.

Jag kan inte riktigt förstå, hur den här värderingsnämnden skall kunna få

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

fram något rimligt underlag för sin värdering, i varje fall ett underlag som är så beskaffat, att det sedan skulle kunna godtagas av riksdagen.

Emellertid kan frågan av vissa anledningar behöva gå till utredning. Reservationens författare har härom skrivit bl. a. på detta sätt: »Det framförda förslaget är emellertid enligt utskottets mening värt att underkastas en närmare prövning...» Det är ju en som vanligt fin formulering. Min något avvikande läsart skulle närmast lyda så här: »Det framförda förslaget är emellertid enligt utskottets mening värt att beredas en tids vila genom att överföras till utredningsapparaten för att i sinom tid underkastas prövning.» Min läsart är mera uppriktig än reservationens skrivning, men då båda leder till samma effekt, har jag ansett mig kunna biträda reservationen.

Det var de få ord, herr talman, som jag ville anföra i detta ärende.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte direkt något emot att herr Pålsson läser annorlunda än vi. Jag tillhör dem, som anser att varje människa skall ha rätt att läsa både det ena och det andra på sitt sätt, och jag är i alla fall nöjd med att hans sätt att läsa ändå leder till samma resultat som jag har kommit till i just det här fallet.

Jag skulle gärna vilja säga några ord till herr Holmqvist. Han nämnde att det var en mycket liten grupp här i landet som ägde — om jag inte hörde fel — två femtedelar av alla aktier. Såvitt jag förstår, anser herr Holmqvist att det är ett olyckligt förhållande att det är på det sättet, och däri kan man ju hålla med honom. Vad vi vill åstadkomma är att i stället aktierna skall spridas på ett betydligt större antal händer, så att det inte blir några få som dominerar inom detta område. Vad vi syftar till med vår reservation är alltså att undersöka, om det finns några utvägar som gör det lätt för det stora flertalet människor, alltså

även sådana med begränsade inkomster, att inträda som aktieägare och liksom konkurrera med dessa stora aktieinnehavare.

Herr Holmqvist nämnde vidare att man inte kan bestämma över hur många aktier var och en skall ha liggande i sin byrålåda. Det håller jag med om. Det kan man inte göra — inom parentes sagt är byrålådan en mycket olämplig förvaringsplats för både aktier och andra värdepapper — men i stället för att bestämma över det vill vi ändå ge möjlighet för den, som skulle ha lust att skaffa sig aktier, att verkligen också få bli ägare av sådana. Det skall inte vara något tvång för någon att köpa aktier, men den, som vill välja denna sparform, skall ha möjlighet till det.

Herr HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att herr Andersson tydligen har förbisett vad jag åtminstone själv tyckte att jag tydligt framhöll i mitt anförande, nämligen att den primära orsaken till att aktieägan- det är så ojämnt fördelat i vårt samhälle inte är viljan till att äga, utan det har blivit på det sättet på grund av att inkomstförhållandena är så pass olikartade i vårt samhälle. Det är inte så mycket fråga om vad man önskar utan om vad man kan.

Herr Andersson nämnde att det är värdslost att ha aktier liggande i byrålådan. Jag vill naturligtvis gärna instämma i att man bör vara försiktig. Jag vill dock säga att dessa aktier på 25 à 50 kr. skulle jag inte vara så förfärligt ängslig att ha liggande i byrålådan hemma. Jag förmodar att de skulle ligga lika tryggt där som andra saker jag förvarar i byrålådan, således ting utan särskilt stort värde. Det reella värdet på dessa aktier tror jag skulle bli ganska obetydligt för folk i gemen.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! De meningsskiljaktigheter, som här kommit till uttryck mellan majoritetens talesmän och företrädarna

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

för de båda reservationerna, bottnar naturligtvis ytterst i den olika principiella näringspolitiska syn de båda grupperna har. Vi möter här å ena sidan dem som anser, att den ekonomiska politiken bör syfta till att koncentrera så mycket som möjligt av ägandet till staten och det allmänna med därav följande bestämmanderätt för ett politiskt utvalt fåtal. Å andra sidan har vi dem som vill sprida ägande- och bestämmanderätt. Jag har nog det intrycket, att de tekniska invändningar, som herr Holmqvist här framfört, närmast tillkommit för att åstadkomma litet döljande krusiduller omkring det hela.

Jag har emellertid, herr talman, inte begärt ordet för att konstatera detta faktum, som väl var och en redan torde ha fullt klart för sig, utan för att påvisa att statens dominans i Norrbotten icke är till den fördel för länets invånare, som en del söker göra gällande.

Norrbottens län är olikt andra län på det sättet, att det är socialiserat i detta ords gamla betydelse, d. v. s. att staten äger produktionsmedlen. Staten äger ungefär hälften av arealen och skogsmarken, nästan all vattenkraft och nästan alla gruvor och icke brutna malmfyndigheter. Mot bakgrunden av detta faktum är det felaktigt att, som herr Nyström för en stund sedan gjorde, påstå, att den enskilda företagsamheten inte har *velat* engagera sig i Norrbottens län i samma utsträckning som i andra delar av landet. Läget är ju i realiteten, att den enskilda företagsamheten icke har tillnärmelsevis samma möjligheter därtill i Norrbottens län som i andra delar av landet just på grund av statens dominans där uppe i fråga om äganderätten till råvarutillgångar och produktionsmedel. Varje långfristig investering av någon betydelse förutsätter nämligen tryggad tillgång till råvaror och elektrisk energi. De förutsättningarna finns icke för enskild företagsamhet i Norrbottens län i tillnärmelsevis samma utsträckning som i andra län.

Den som vill ha en uppfattning om vad detta faktum betyder — jag nämner detta i polemik mot herr Holmqvist som

var inne på ASSI:s tillkomst — kan t. ex. studera orsakerna till sågverksdöden där uppe på 1920-talet. Sågverksdöden berodde för det första på att en hel del av sågverken icke hade egna skogar, i varje fall inte i tillräcklig omfattning. De var därför hänvisade till att delvis skaffa sig sin stockfångst på kronoskogsauktioner. Där måste sågverksägarna i Norrbotten konkurrera med komplementköpande träförädlingsindustrier i södra och mellersta Sverige, vilka då det gällde kompletteringar av sin virkesfångst kunde betala så mycket, att råvaran i många fall ställde sig alltför dyr för de enskilda sågverksägarna i Norrbotten. Den andra orsaken till sågverksdöden var att efter Finlands självständighetsförklaring minskades väsentligt den tidigare utnyttjade finska råvarubasen för den norrländska träförädlingsindustrien. Det enda företag, som klarade sig från sågverksdöden, var egentligen Munksundsbolaget, som hade egna skogar. Allt detta visar som sagt, hur nödvändigt det är för företagen att ha erforderlig tillgång till råvaror. Man kan helt enkelt inte tänka sig att det enskilda kapitalet i någon större utsträckning skulle vara villigt att ta risker, om man inte har den trygghet för företagsamheten som äganderätt till förutsättningarna för densamma innebär. När man skall förklara den fattigdom och industriella efterblivenhet, som alltjämt finns i Norrbotten, bör man därför inte bara skylla på klimat och avstånd, utan man måste också peka på vad det betyder att staten på detta sätt dominerar, då det gäller äganderättsförhållandena.

Här har herr Nyström gjort gällande att LKAB:s förstatligande — statsinlösen av större delen av Grängesbergsbolagets aktier — skulle vara till fördel för länet. Jag håller före att denna statsinlösen var en av de bästa affärer, som Grängesbergsbolaget har gjort, och en av de sämsta som staten har gjort, och jag är övertygad om att denna affär har och kommer att få betydande skadeverkningar för befolkningen i Norrbottens län. Jag kommer strax till bevisningen för den satsen.

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

Arvid Lindmans namn har ju nu återigen dragits in i denna debatt, men de herrar som har trott, att han — som visserligen hade en något etatistisk inställning — var socialiseringsman i denna fråga, har glömt bort den utrikespolitiska aspekt som han lade på problemet och vars betydelse vi väl alla borde ha insett under det sista kriget.

Inlösen av LKAB-aktierna, som socialdemokrater och kommunister försvarar på hemmaplan, kommer att ge Grängsbergsbolaget sammanlagt 825 miljoner kronor, som till större delen används för byggande av ett stort järnverk i Oxelösund, vilket blir en direkt konkurrent till Norrbottens järnverk. Bolagsbildningen där uppe innebär vidare att det nya bolaget har betydligt större avskrivningsmöjligheter än det gamla hade. Det är självklart vad detta under i övrigt lika förhållanden betyder med hänsyn till skatteunderlaget både för malmkommunerna och landstinget. Dessutom har i varje fall vi norrbottningar den uppfattningen, att staten via SJ utnyttjar sin monopolställning, när det gäller befraktningen, på det sättet att bolaget får betala mera i omkostnader än vad skäliga frakter skulle innebära. På grund av dessa överfrakter kan bolaget tyvärr inte utveckla sig på det sätt som skulle vara möjligt, om dessa omkostnader hade hållits nere på en rimlig nivå. Det betyder bl. a. stora svårigheter för en framtida utvidgning av gruvdriften. Med inverkan på arbetstillfällena i kustbygden innebär fraktavtalet vidare att man därigenom animerar utskieppningen över norsk hamn i stället för över svensk hamn. Att mot denna bakgrund föra tal om att statsinlösen av LKAB-aktierna skulle vara någonting gynnsamt för Norrbottens läns befolkning finner jag icke vara motiverat.

Situationen i Norrbotten — för att återgå till vad jag sade om detta socialiserade län — är den, att vi brukar ha arbetslösa, medan det råder brist på arbetskraft i andra delar av landet. Arbetslösheten nu är större där uppe än i någon annan del av landet. Orsaken ligger inte bara i avstånden och klimatet,

utan i en efterblivenhet i länets näringsliv som bl. a. beror på att enskilda inte har *kunnat* skapa en tillräcklig företagsamhet och att staten inte fullt ut har iklätt sig sina företagarförpliktelser. Vi norrbottningar tvingas av äganderättsförhållandena där att resonera som statskapitalister, även om vi till följd av borgerlig grundsyn inte vill göra det. När ingen annan kan tillgodose kravet på företagsamhet, måste ju staten göra det, och här återstår mycket att uträtta på den punkten.

I motsats till herr Holmqvist tycker jag inte att man har den rätta synen på detta problem, om man säger att exploateringen och den industriella utvecklingen där uppe framför allt skulle motiveras av sysselsättningsförhållandena. Jag håller före att den framför allt bör vara motiverad av nationalekonomiska överväganden. Därvid blir inverkan på sysselsättningsmöjligheterna en effekt i stället för ett syfte. Vad som är det ena eller det andra kan man för all del tvista om, men att mera behöver göras är uppenbart, hur man än vill motivera verksamheten.

Men vi norrbottningar skall inte inbilla oss att mellansvenskar och sydsvenskar, som till större delen befolkar riksdagen, skall biträda oss i vår strävan bara för våra vackra ögons skull, utan vi måste visa, att en utveckling av Norrbottens näringsliv är lönsam. Detta är ett klart memento till den statliga företagsamhet, som existerar i Norrbotten, att lönsamhetsfrågan måste ägnas avsevärt större intresse, om vi här i riksdagen skall kunna förmå statsmakterna att fylla företagarförpliktelserna.

Den väg vi hittills ofta vandrat är att vi litat till staten. Den föreliggande motionen pekar på en begynnande avsocialisering av länet. När de nuvarande metoderna inte lyckas, utan vi ser effekten i form av massarbetslöshet där uppe, låt oss då försöka den andra vägen, så att den landsändan blir i någon mån jämställd med andra landsändar i fråga om äganderättsförhållandena!

Det är några reflexioner jag har velat göra, herr talman, i anslutning till de

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

anföranden som hållits under denna debatt.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Fröken Andersson och herr Andersson har i sina inlägg i debatten velat göra gällande att det inte är arbetslöshetsfrågan vi här talar om. Den saken berörde jag, då jag tidigare hade ordet. Det är ju så, fröken Andersson och herr Andersson, att vi här talar om LKAB och Statens skogsindustrier, alltså två av de viktigaste faktorerna i det norrbottniska näringslivet, och då måste, tycker jag, också arbetslöshetsfrågan här komma på tal. En försäljning till privatpersoner av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och av statens stamaktier i LKAB hjälper inte Norrbotten, och bland annat därför anser jag att utskottets förslag beträffande de väckta motionerna om en dylik försäljning är riktigt.

Till herr Bergh vill jag bara säga det, att äganderättsförhållandena ju är klara. Det kan inte tas upp någon diskussion därom. Herr Bergh förklarade att statens dominans i Norrbotten inte är lycklig för dem som bygger och bor i denna landsända. Låt oss då, herr Bergh, verka för att det enskilda kapitalet söker sig till den i debatten aktuella landsändan! Enskilt kapital kan ju utnyttjas i Norrbotten inom andra områden än i LKAB och Statens skogsindustrier.

Jag kan, herr talman, helt instämma i vad herr Holmqvist har framhållit i debatten.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Det finns två reservationer vid utlåtandet, den ena av representanter för högerpartiet, den andra undertecknad av folkpartister och centerpartister gemensamt. Till saken hör att samtliga ifrågavarande partier såsom principiellt utgångsläge har uppfattningen att det nuvarande samhällssystemet, alltså det kapitalistiska, är det allena saliggörande och det, som bringar största lycka och enligt deras mening kommer att vara i evighet. Men nu är det

ju på det sättet, att hela kapitalismens historia är historien om hur antalet av dem, som äger någonting, undan för undan blir allt mindre. Det är väl bland annat påtagligt bevisat — och jag vänder mig därvid särskilt till centerpartiets representanter här — att antalet ägande på landsbygden blir mindre och mindre. Inte minst den senaste tidens nedläggning av jordbruk och förvandling av dessas ägare till industriproletariat ger ju en blixtbild av hur denna process ganska hastigt avancerar.

Man får en känsla av att de, som står bakom reservationen, liksom har fått dåligt samvete, därför att hela det system, på vilket de fotar sin livstro, obönhörligt leder till att antalet människor, som äger någonting, blir allt mindre. Och nu tror man sig ha funnit de vises sten — detta gäller ju främst högerpartiet. Jag vill framhålla att vad som här föreslås i och för sig inte är någon nyhet. Idén har först varit i den amerikanska och västtyska borgarklassens säck, innan den hamnade i det svenska högerpartiets propagandapåse.

Det säges nu bland annat i högerreservationen — och det är inget nytt i högerens propaganda — att vad som eftersträvas är en bred fördelning av det enskilda ägandet. Mot denna propagandafrasträva måste man ställa någonting som jag vill kalla den grå vardagen. Jag vet inte, om dessa borgerliga representanter på allvar har framfört den här tanken till de personer, som leder de koncerner, som äger huvudparten av vårt lands produktiva resurser, t. ex. Grängesbergskoncernen. Såsom jag tidigare nämnde, är det här uppslaget inte någon nyhet i den borgerliga propagandan. På sin tid var det massor av småsparare som köpte aktier bland annat i Kreugerkoncernen. Vi vet, hur det gick för dem — de blev totalt utmanövrerade, det är ett allmänt känt faktum som jag inte här behöver närmare gå in på. Men låt oss återgå till Grängesbergskoncernen! Jag skulle vilja rikta en fråga till högern och de borgerliga partierna över huvudet, som jag redan tidigare har framställt i riksdagen. Varför sammankal-

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

lade inte deras representanter i Grängesbergskoncernen, låt oss säga år 1955, samtliga gruvarbetare i Kiruna, Malmberget och Koskullskulle och sade: »Nu har koncernen förtjänat så oerhört mycket pengar, att vi knappt vet var vi skall gör av dem, och nu kommer vi att få en miljard kronor i inlösen, och därför skall nu rättvisa skipas mot er, som slitit ihop dessa pengar. Därför ber vi att få överrätta till er för drygt en halv miljard kronor aktier. Det är inte mer än rätt, ty det är ni som har arbetat och släpat och fått ischias och reumatism och allt möjligt.» Men sådant händer ju ingenstans. Nu anser man det opportunt att inrikta propagandan mot de statliga företagen, och jag tycker att åtminstone högerns norrbottnensrepresentant skulle rodna från hjässan till fotabjället och inte stiga upp här och söka skapa en teoretisk plattform och en bevisföring till varför han, herr Bergh, har blivit högerman mot allt sunt förnuft.

Bakom detta ligger givetvis en strävan att förta intrycket hos människorna att vad de en gång ägt inte längre finns på grund av den kapitalistiska utvecklingsprocessen. Den behöver jag här inte beskriva, ty den måste väl kammarens samtliga ledamöter känna till. Man har kommit fram till att människorna nu i alla fall måste ges illusioner av att möjligheter finns att låta dem få mer att äga, och så har man vänt sig mot nya LKAB och ASSI.

Men vad ligger det för politik bakom? Är det avsikten att sprida ägandet? Nej! Meningen är naturligtvis, att de som har pengar, skall få roffa åt sig de salubjudna stamaktierna i LKAB och aktierna i Statens skogsindustrier. Då blir den vanlige sågverksproletären en sparv i tranedansen; den saken är väl uppenbar. Och inte är denna aktion tillkommen för att utrusta dessa företag med mera kapital, utan det är i verkligheten för att ännu mera påtagligt kunna dirigera dessa företags verksamhet i en av vederbörande önskad riktning, samtidigt som man kan propagera och sprida illusioner bland människorna.

Jag måste till sist beröra de grundfalska påståenden, som herr Bergh i Luleå gjorde här.

Han måste, som jag förut nämnde, bygga upp en plattform för att över huvud taget kunna motivera högerpartiets existens i Norrbotten. Då kommer han till följande gamla teori, som man har lagt fram. Man säger att orsaken till att det privata kapitalet icke kunde bedriva sin verksamhet i Norrbotten är att staten ägde råvaruresurserna. Men är det inte på det sättet, att såväl högern som folkpartiet — främst dessa partier — här i riksdagen dock i andra sammanhang när det gäller Norrbotten medvetet drivit en linje, enligt vilken i nuvarande läge de renodlade industri-företagen, låt oss säga Norrbottens järnverk, sågverken och massafabrikerna, skall säras just från det intima sammanhanget med gruvorna, råvarutillgångarna och skogen.

Nu förhåller det sig emellertid så, oavsett om vi går tillbaka till år 1925 eller vi väljer dagens situation, att de privata företagen visst får köpa virke från, låt oss säga domänverket, under precis samma betingelser som gäller för Statens skogsindustrier. De kan också köpa virke på samma villkor av de norrbottniska skogsägande bönderna. Det är bevisat, och det är grundfalskt att säga, att det skulle bero på sågverkskraschen, som började i Norrbotten i mitten på 20-talet. Jag måste fastställa att det är en förfälskning av historien.

Vidare är det en förfälskning av historien att säga, att det gamla LKAB med staten som hälftendelägare lade några som helst hinder i vägen för att man skulle få köpa malm på låt oss säga samma villkor som tillämpats för Norrbottens järnverk. Jag vågar i dag hävda, att om de privata företagarna vill bygga ett nytt järnverk i Norrbotten, torde de få samma avtal som Norrbottens järnverk fått. Det är cirka 15 miljoner ton järnmalm, som bryts där, varför det säkerligen finns plats för de privata också och möjlighet för dem att köpa på samma villkor som Norrbottens järnverk.

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

När det gäller vattenkraften i Norrbotten är det så, att industrierna och de enskilda där får betala lika mycket för strömmen som förbrukarna i mellersta och södra Sverige får göra, när den är transporterad dit. Argumentet på den punkten håller alltså inte.

Jag skall nu beröra vad herr Bergh avslutningsvis anförde. Han gick tillbaka så långt som till 1918, då Finland blev självständigt, och menade att den finska råvarubasen då försvann. Detta påstående är också felaktigt. På 1920-talet arbetade jag i sågverk och vet därför, att det fanns mycket god tillgång till vad vi bland annat kallade kemitimret — dessa väldiga timmerstockar. Och mig veterligt fanns det inte vare sig på 1920-talet eller på 1930-talet några som helst restriktioner för inköp av finskt rundvirke till Norrbotten, utan detta kunde köpas t. o. m. till låga priser. Däremot skall jag medge att det efter kriget har varit påtagliga restriktioner, men det är inte slut med möjligheten att köpa finskt rundvirke.

Jag har velat anföra dessa synpunkter i anslutning till denna diskussion för att på mitt sätt, tillsammans med dem som talat för utskottet, bidra till att underminera den svaga propagandaplattform, som speciellt högern försöker bygga upp omkring dessa frågor.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Det har från reservanternas sida gjorts gällande — med all rätt enligt min mening — att det är två ställningstaganden i denna fråga som bryts mot varandra. Den ena ståndpunkten kallar man den socialistiska, och det är nog så riktigt. Den andra benämns den kapitalistiska, och det är nog också rätt.

Herr Bergh angav att avsikten med motionen var, att man ville sprida såväl äganderätten som bestämmanderätten, om jag fattade honom rätt. Men om man skall sprida en äganderätt, som redan tillhör staten — d. v. s. den tillhör oss alla — undrar jag, hur man skall kunna få den mera spridd än den redan

är. Det måste väl ändå vara något slags tankevilla, när man här talar om att ytterligare sprida äganderätten genom att sälja aktierna i ett speciellt företag till ett visst antal småsparare.

Talet om att man vill sprida bestämmanderätten förefaller mig ännu mera illusoriskt, eller åtminstone lika illusoriskt, eftersom man skulle sprida aktierna över hela landet. Jag förmodar att det inte kommer att bli så värst många som bevisar bolagsstämmorna, där besluten skall fattas. Det blir väl på samma sätt som när det gäller en hel del av våra försäkringsbolag, de s. k. ömsesidiga bolagen, där man gör gällande att försäkringstagarna har bestämmanderätt men där det i själva verket är ett tjugotal som samlas och bestämmer över hur försäkringsbolaget skall skötas.

Jag har vid alla tillfällen, då denna motion varit uppe till behandling, frågat mig, om det inte ändå ligger en hund begraven i denna sak, om man inte från lät mig säga kapitalistisk sida här ser en liten möjlighet att komma igen och få ett inflytande i statens industrier. Man kan inte gå ut ifrån — hör nu upp herr Bergh — att man skall kunna göra dessa aktier till någon sorts fideikommiss, där man säger att en aktie skall stanna inom den eller den familjen eller släkten. Aktierna kommer naturligtvis att bli föremål för köp som alla andra aktier, och då blir det med tämligen stor visshet på det sättet, att bara några stycken slår sig på uppköp av aktierna. På så sätt skulle de 1 500, som herr Holmqvist talade om, ha möjlighet att skaffa sig ett visst inflytande i ett statligt företag. Frågan är, om de kan ha nytta av det eller ej — det kan jag inte yttra mig om — men det är alldeles uppenbart att det här kan vara fråga om ett försök att få ett visst mått av inflytande i ett statligt företag. Det tycker jag inte att saken förtjänar. Det kan under inga förhållanden vara ett sätt att sprida bestämmanderätten mer än den redan är spridd.

Här har talats en hel del om Norrbotten, och jag skall därför inte ta upp den diskussionen. Förmodligen känner

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

jag till norrbottensförhållandena alltför litet för att göra det.

Jag vill emellertid ta upp ett uttalande av herr Bergh. Han sade att köpet av gruvorna i Norrbotten var en dålig affär för staten, om jag inte missuppfattade honom. Men om vi skulle sälja aktier också på gruvorna, skulle det betyda att staten lurade åtskilliga aktieägare — och i det fallet skulle det väl också bli fråga om småsparare — att köpa aktier i ett dylikt företag, och det skulle väl ändå inte herr Bergh vilja vara med om att förorda.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig ganska kort.

Jag vill erinra herr Persson om att sågverksdöden i Norrbotten inte inträffade, som han sade, på 40-talet utan på 20-talet och i början av 30-talet. Herr Persson vet också att Kariharaverkens tillkomst och uppsving efter år 1918 minskade den finska råvarubas som stod till förfogande för norrländsk trävaruindustri. Att den försvann, är kanske för mycket sagt, men den minskades avsevärt. Nu spelar den en mycket liten roll för norrbottensk trävaruförädling.

Sedan skall jag be att få vända mig till min vän herr Elowsson som säger, att om staten äger företagen, måtte väl ändå äganderätten vara spridd i allra högsta grad. Teoretiskt är det väl riktigt. Men vad har de enskilda medborgarna för känsla av delägarskap i ASSI, NJA, LKAB o. s. v.? När jag använder uttrycket »spridning av äganderätten», menar jag nog snarast en annan spridning än herr Elowsson gjorde i sin polemik. Folk får ju ändå en tydligare känsla av att de har en del i det hela om de äger några aktier, än om staten har äganderätten och bestämmanderätten. Kan man förresten tänka sig en mera koncentrerad bestämmanderätt än den som nu förekommer, då vederbörande departement skickar upp en statssekreterare eller ett kansliråd för att representera statens aktiepost på bolagsstämmorna i de statliga bolagen? Det kallar jag för fåmansvälde.

Herr ÅMAN (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet i denna debatt, om det inte varit för herr Berghs mycket märkliga ekonomiska föreläsning nyss, som ställde åtskilliga ting på huvudet; men innan jag går in på hans synpunkter, skulle jag gärna vilja vidröra det som fröken Ebon Andersson och andra talare varit inne på, nämligen frågan om privata aktieägare i statliga företag.

Jag tycker att man på ömse håll är i färd med att liksom kasta ut barnet med badvattnet. Vi *har* nämligen redan statliga bolag, där aktierna är utlämnade, inte på den fria marknaden men till andra ägare än staten, med viss begränsning. Detta gäller även våra monopolföretag. Och för min del betraktar jag en sådan lösning som i vissa fall ganska fördelaktig. Jag tror att det kan vara vettigt, att man möjliggör en viss insyn i statliga företag och, skall vi säga, ett visst delat ansvar för det departement, som närmast har att utse statens representant vid bolagsstämmorna. Det kan också vara nyttigt att man har aktieägare med erfarenheter från andra områden, vilka på det sättet kan nyttiggöras vid det statliga företagens bolagsstämmor och i styrelsens verksamhet. Jag förmodar att det är av sådana anledningar som vissa statliga aktiebolag är ordnade på detta sätt, och jag betraktar det inte såsom uteslutet, att även LKAB skulle kunna få en liknande ordning. Men då skall man låta detta vara detta och säga, att det ju inte kan skada att i en statlig företagsamhet, liksom i den privata aktiebolagsverksamheten, ha folk med kunskaper från andra områden och en viss insyn i förhållandena, som kan göras gällande till fördel för det företag där de agerar.

När man här talar om att spridning av LKAB:s aktier på många händer skulle betyda, att svenska folket fick en helt annan tillförsikt på grund av högerns mångomtalade äganderättskänsla, så är det ju ingenting annat än ett försök att slå blå dunster i ögonen på folk. Det är väl ingen människa som tror att man genom en sådan åtgärd plötsligt skulle skapa något egentligen nytt förhållande. Vil-

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

ket inflytande får en stackars liten aktieägare i ett så stort företag, även om han har råd att köpa någon handfull aktier? Vilka möjligheter har han att organisera en aktieägarkedja, som kan göra sig gällande vid bolagsstämman? Högern vet mycket väl, att den enskilde aktieägaren helt saknar sådana möjligheter; och herr Bergh har i själva verket fördärvat fröken Ebon Anderssons anförande genom att han röjde det verkliga syftet med högerns aktion, nämligen att »avsocialisera» LKAB, medan det inte så mycket är fråga om att ge svenska folket och de små i samhället en förment betydelsefull äganderätt. På det sättet har herr Bergh, tycker jag, fördärvat fröken Ebon Anderssons i övrigt goda intentioner.

För min del vill jag gärna framhålla, att jag är för aktiesparande och tycker att fröken Ebon Anderssons uppmaning i det avseendet förtjänar att understrykas. Ingen kan väl förneka att penningvärdeförsämringen — varför skulle vi blunda för det? — är en faktor som kan medverka till att det får anses riktigt att uppmåna allmänheten till aktiesparande. Men låt då också detta vara detta!

Jag kommer sedan till herr Berghs föreläsning i ekonomi. Han tror att sågverksdöden inskränkte sig till Norrbotten. Jag skall inte ge mig in på hela den frågan, men herr Bergh kan ju tala med någon expert på trävaruhanteringen, så tror jag att han snart skall komma underfund med att det var ganska djupt ligande orsaker som medverkade till det som vid den nämnda tidpunkten hände utmed hela norrländska kusten.

Men nu är LKAB ett statligt företag, och då säger herr Bergh: »Det är just detta som är farligt för norrbottningarna, ty de, som numera sitter i ledningen, kan ju inte ha samma känsla för Norrbotten som den tidigare ledningen.» Och han tror att Norrbottens problem skall lösas, om man får sälja en del aktier i LKAB, av vilka sydsvenskar säkerligen skulle köpa största delen. Är inte detta att överdriva? Skulle verkligen en aktieförsäljning i LKAB ha den strålande effekt för Norrbottens del, som herr Bergh tror? Varför fick man i så fall inte se den effekten, när LKAB var privatägt?

Om jag sedan får knyta an till herr Berghs råvaruresonemang, så kan man väl säga, att om det är absolut och ovillkorligt riktigt — något som jag inte är säker på, men som jag inte heller vill direkt bestrida utan att ha diskuterat saken närmare — ligger det väl en viss konsekvens i att staten, som har ett järnverk i Norrbotten, också tryggar dess råvaruförsörjning. Detta kan ju inte vara något fel, om man nämligen utgår från herr Berghs eget ekonomiska resonemang, när han sade att det inte går att driva sågverk där uppe med mindre än att man har hand om råvarutillförseln. Inte annat än jag kan förstå, bör det ur herr Berghs egna synpunkter vara tillfredsställande att staten har hand om NJA:s råvarutillförsel.

När det gäller medinflytandet har jag ingenting att invända mot folkpartireservationen, men jag anser den överflödig, eftersom hela problemet, såvitt jag vet, måste tas upp till behandling av utredningen om de statliga företagsformerna. Utredningen har en mängd frågor under diskussion, och man kommer att försöka arbeta fram olika förslag om formerna för driften av Vattenfall och en rad andra statliga företag. Det kan förutsättas, att frågan om medinflytandet kommer upp till behandling i detta större sammanhang, där den rätteligen hör hemma, eftersom den inte gäller bara ett enskilt företag utan över huvud principerna för statens drivande av en dylik verksamhet.

Här kan det, herr talman, inte få finnas mer än en ledstjärna: vad som är vettigt, sunt och riktigt ur ägarnas, det svenska folkets, synpunkt. Och det är mycket möjligt att man vid prövningen av problemen ur den synpunkten kan komma fram till att vissa andra inflytanden än det statliga bör av praktiska skäl få göra sig gällande. Men när man här i ena ögonblicket söker göra detta till en fråga om att få svenska folket mer »äganderätts-minded», i andra ögonblicket säger att det är fråga om en avsocialisering och i tredje ögonblicket förklarar att det gäller Norrbottens intressen, så har man presenterat alldeles för många skäl för att jag skall tro på något av dem.

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Åman skulle jag vilja säga, att om han hade lyssnat till vad jag sade, skulle hans inlägg här ha varit överflödigt.

Han försökte att konstruera en motsättning mellan mig och fröken Andersson, i det att han i betydelsen avsocialisering hade lagt in någonting betydligt mera än vad det i det *aktuella* fallet är fråga om. Motsättningen skulle enligt herr Åman ligga i att fröken Andersson ville ha en begränsad försäljning av det aktiekapital, som staten har lagt sig till med, medan jag skulle vilja ha en total avsocialisering. Jag har i det aktuella fallet använt ordet avsocialisering i den betydelsen, att det här inte är fråga om någonting annat än att återställa balansen mellan staten och det enskilda till vad den förut varit.

Jag vill sedan rätta till ett annat missförstånd som uppstått. Herr Åman hade som argument, att sågverksdöden härjat även i andra landsändar än i Norrbottens län. Jag har inte uttalat mig om sågverksdöden i andra landsändar utan bara försökt lämna ett bidrag till förklaringen, varför den drabbat Norrbottens län.

När jag säger att en förutsättning för enskild företagsamhet av större mått är trygghet i råvarutillförseln, framhåller herr Åman att NJA redan har trygghet för råvaran. Jag vill då fråga, vad detta har att göra med den diskussion, som nu äger rum. Det är precis som »Goddag yxskaft».

Faktum är — om man vill företräda länets intressen — att man måste hävda att situationen är ytterst otillfredsställande. Antingen måste staten ikläda sig sina företagarförpliktelser i betydligt större mån och sörja för denna landsändas ekonomiska utveckling, i den mån klimat och avstånd det medger, eller också måste herrarna, om ni har omsorg om denna landsändas utveckling, ge den enskilda företagsamheten samma möjligheter som den har i andra landsändar.

Herr ÅMAN (s) kort genmäle:

Först och främst, herr Bergh, gäller det sågverksdöden. Om den varit gemensam för alla sågverksdistrikt i Norrland, kan ju inte de speciella förutsättningar ha varit för handen i Norrbotten, som herr Bergh ville göra gällande. Utmed kusterna har legat andra enskilda skogsägande sågverk, som på samma sätt måst nedläggas eller inskränka sin verksamhet. När det gäller statens förpliktelser kan det vara likgiltigt vem som äger ett aktiebolag, ty i och för sig blir ett aktiebolag aldrig juridiskt ansvarigt för länet vare sig det är privatägt eller statsägt, men är det statsägt, kommer ändå någonting mera till. Det vet herrarna på norrbottensbanken, och det förmodar jag är skälet till att de talar så varmt för uppfattningen, att staten skall äga det företag det här gäller. Om staten äger ett stort aktiebolag i Norrbotten, anser man sig ha särskilda skäl att kunna appellera till staten när det gäller att komma till rätta med näringspolitiska svårigheter och sysselsättningssvårigheter, under det att en sådan appell av rimliga skäl inte kan med samma kraft riktas till ett privat företag. Däri ligger en skillnad, som varken staten eller det privata företaget råår för.

När det sedan gäller tryggheten för råvarutillförseln sade herr Bergh alldeles nyss, att svårigheterna för sågverken bestod i att de inte ägde råvaran. Jag yttrade då att herr Bergh i så fall borde kunna se något positivt i förvärvet av LKAB, eftersom det enda i Norrbotten befintliga järnverket därigenom fått sörjt för sin råvara, ty även om företagen inte formellt drives i samma regi, så är det ju ändå samma ägare till företagen. Jag tror inte, att man genom att gå den aktieförsäljningsväg herr Bergh varit inne på förändrar någonting. Vad skulle förändringen bestå i, om man saluförde några aktier i LKAB? På vad sätt skulle det rycka upp Norrbottens näringsliv? Det vore mycket intressant att få något exempel på hur pengarna för de försälda aktierna skulle strömma tillbaka till Norrbotten och komma företagsamheten däruppe till godo.

Om försäljning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och i LKAB

Herr PERSSON, HELMER, (k) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett kort tillrättläggande med anledning av vad herr Bergh yttrade. Inte ens i protokollet skall herr Bergh få ett uns rätt i vad han har sagt. Herr Bergh hakade upp sig på att jag sade att sågverksdöden skulle ha inträffat på 1940-talet. Det var en felsägning från min sida. Jag menade givetvis 1920-talet, ty jag härstammar från ett av de största sågverksdistrikten och var med om att arbeta vid ett av de företag som blåstes i väg av de bolag, som herr Bergh så mycket ömmar för.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Nyströms senaste anförande. Han sade nämligen, att jag liksom fröken Andersson har missförstått hela saken och att det här gällde en arbetslöshetsfråga. Jag kan inte hjälpa, att jag inte ser det på det sättet, utan åtminstone för oss, som står för reservationen nr 2, har det varit en fråga om aktiesparandet. Jag håller helt och fullt med herr Nyström om att detta inte hjälper Norrbotten nu, när man i Norrbotten har sysselsättningssvårigheter. Det var inte heller meningen med vår reservation — för motionerna får högern svara — ty den avsåg bara att få fram, vilka möjligheter som finns att öka aktiesparandet. Jag tycker nog, att jag varit inne på rätt område.

Sedan skall jag, herr talman, inte försöka avgöra vem av herr Bergh och herr Helmer Persson, som är mest blåögd när det gäller LKAB. Jag tror att det nog är bättre, att vi väntar en tid innan vi kan se om det nya företaget kommer att visa och kan visa samma generositet mot malmkommunerna, som det förra företaget onekligen gjorde. Det är för tidigt att yttra sig om den saken. Däremot är det alldeles uppenbart, att herr Helmer Persson var rödögd, när han försökte göra gällande, att folkpartiet skulle ha sökt föra en politik, som skulle vara direkt till skada för Norrbotten. Jag våga-

de tvärtom i mitt förra anförande framhålla, att det inte var mer än rätt att staten satsade på krafttag i Norrbotten, en landsända från vilken staten under årens lopp har plockat hundratals miljoner. Jag menar att man bör ge tillbaka någonting av det man har tagit. Jag vet inte — jag vågar inte yttra mig om den saken, ty jag har inte undersökt den — om det har blivit någon ändring t. ex. i det unika fraktavtalet, sedan LKAB övergått i nya händer. Det är väl också en fråga av utomordentligt stor betydelse för Norrbotten i allmänhet och malmkommunerna i synnerhet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av fröken *Andersson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av henne m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Andersson*, *Axel Johannes*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav herr förste vice talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Axel Johannes Anderssons* yrkande.

Fröken *Andersson* äskade emellertid votering även om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och

Om utbyggnad av näringslivet i Norrbottens läns inland

godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr B 95 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 46;

Nej — 29.

Därjämte hade 59 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr B 95, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

4 Första kammarens protokoll 1958. Nr B 13

Då emellertid herr *Pålsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 43.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr B 96, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om motionsvis väckta förslag angående kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken.

Om utbyggnad av näringslivet i Norrbottens läns inland

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr B 14, i anledning av väckt motion om utredning angående utbyggnad av näringslivet inom kommunerna i Norrbottens läns inland.

I en inom första kammaren väckt motion nr B 122, hade herr *Persson, Helmer, m. fl.* anhållit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt tillsättande av en utredning angående utbyggnaden av näringslivet inom Norrbottens läns inlands kommuner samt att vid utformandet av utredningens direktiv i motionen anförda synpunkter måtte beaktas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionen I: B 122 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Det var år 1955 som vi i en motion begärde en utredning angående utbyggnaden av näringslivet i Norrlands inland. Det är nu drygt tre år sedan den saken behandlades här i riksdagen. Vad hade då bankoutskottet för mening om det problem som vi drog fram? Jo, att arbetsmarknadsstyrelsen

Om utbyggnad av näringslivet i Norrbottens läns inland

och andra myndigheter följde frågan med största uppmärksamhet. Det var vad utskottet då hävdade, och med utgångspunkt härifrån yrkade utskottet avslag på vår motion. Detta yrkande biträdades av riksdagsmajoriteten. Nu har, som jag sade tidigare, drygt tre år gått, men några ytterligare åtgärder för att utbygga näringslivet inom den nämnda delen av Norrland har inte vidtagits.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att det torde vara fem eller sex år sedan man tillsatte en person som sades vara den verkliga experten och representera den verkliga sakkunskapen när det gällde att snabbt utreda och redovisa hittills icke lösta norrlandsproblemet. Efter vad jag kan förstå har denna högt uppreklamerade enmannasakkunskap inte utträttat någonting alls. Men jag hävdar här bestämt i dag, att metoden att tillkalla dylik sakkunskap för att redovisa ännu olösta norrlandsproblem var en ful åtgärd för att hindra att man skulle få fram några verkligt påtagliga resultat, när det gällde dessa för Norrland allvarliga saker.

Vid innevarande års riksdag har vi begränsat yrkandet i vår motion till att gälla en utredning om utbyggnaden av näringslivet inom Norrbottens inland. Men även nu anser utskottet, att inga speciella åtgärder från riksdagens sida är av nöden påkallade. Arbetsmarknadsmyndigheterna och andra myndigheter följer utvecklingen med särskild uppmärksamhet, precis som de har gjort tidigare, t. ex. under de tre senaste åren. Men några resultat för Norrbottens inland har man hittills icke kunnat upptäcka efter alla dessa år av speciell uppmärksamhet från myndigheterna — denna uppmärksamhet som bankoutskottet anför som motiv för att vårt yrkande icke bör bifallas av riksdagen.

Vad är nu Norrbottens inland? Jo, dit räknas ju främst socknarna Jokkmokk, Arvidsjaur, Arjeplog, Edefors och Gällivare. Det är områden som befolkas av 60 000—70 000 personer. Där finns väldiga skogsarealer, där finns mera vattenkraft än i någon annan del av vårt land, där finns arbetskraft, och i sock-

nen Jokkmokk finns kraftverk som är en guldgruva för den svenska staten. Men inom samma socken har vi också ett samhälle som heter Porjus, där det finns ett smältverk, Vargön. Detta skall nu läggas ned, och det innebär att samhället kommer att drabbas mycket hårt, ty smältverket har haft stor betydelse när det gällt att bära upp detta samhälle. Man säger nu från Vargön, att företaget visserligen har gett vinst men inte tillräckligt hög vinst, och då mäter man genom att ange, vilken vinst man kan få, om man koncentrerar driften till andra delar av landet. Jag skall inte här gå in på hur detta företag successivt har medvetet körts ned ekonomiskt och ändå gett vinst. Nu säger bankoutskottet i triumferande ton, att den här frågan har man klarat, och så hänvisar man till vad som egentligen är generalinjen — enligt min mening den tokiga generalinjen — i arbetsmarknadsstyrelsens program, nämligen att man skall förflytta folk. Man säger att om man får bort det folk som arbetar vid smältverket i Porjus så har man löst problemet. Jag skall inte längre gå in på denna arbetsmarknadsstyrelsens generalinje att lösa problemen genom att skicka bort folket. Jag tror att det utvecklas en opinion, som kommer att medföra att arbetsmarknadsstyrelsen måste taga sin politik i det avseendet under allvarligt övervägande.

Utskottet säger att när det gäller Norrbottens inland och Norrbotten över huvud taget, så bedrivs det utredningar. Man hänvisar till länsstyrelsens engagemang beträffande skogsbeståndet, man hänvisar till samarbetet med ASSI, och man hänvisar till att en särskild sakkun- ning förmodligen kommer att ställas till länsstyrelsens förfogande. Det är inte mot just detta som vi vänder oss. Det intresse som länsstyrelsen naturligtvis måste ha för dessa saker är ingen hemlighet, och vi vänder oss inte mot att man har en Tornedalsutredning o. s. v. Men jag hävdar här bestämt, att det är en nödvändighet bl. a. för bankoutskottets ledamöter att verkligen sätta sig in i situationen. Så pass intelligenta människor finns i bankoutskottet, att de ef-

Om utbyggnad av näringslivet i Norrbottens läns inland

ter inte allt för lång prövning skall kunna komma underfund med att det sätt på vilket utredningsarbetet för närvarande bedrivs i Norrbotten i akt och syfte att lösa bl. a. sysselsättningsfrågan är att betrakta som platta. Dessa utredningar tvingas arbeta efter linjer som ger dåliga resultat och ibland inga resultat alls. Tornedalsutredningen har ju lagt fram sitt första betänkande, som innebär en kartläggning av förhållandena, och sedan föreslår den naturligtvis vissa åtgärder. Vi har emellertid den meningen beträffande utredningarna om Norrbotten, att vid utformandet av direktiven måste man ha som utgångspunkt, under vilka speciella förhållanden dessa utredningar skall arbeta. Därför har vi i vår motion bl. a. sagt följande, som inte har satts dit av en tillfällighet utan som är en noga genomtänkt formulering: »Avgörande är enligt vår mening att en utredning om industrialiseringen av det norrbottniska inlandet arbetar efter linjen att det i främsta hand måste bli staten som skall svara för investeringarna och driften av främst de stora industrierna.»

Det är väl inte obekant för denna kammares ledamöter, att så snart det har gällt att skaffa kapital för industrierna i Norrbotten och i viss mån i andra delar av landet, så har det verkat som om dessa av staten ägda företag skulle föra en tillvaro som ger intryck av att de skulle vara nådehjon, vilka måste komma till riksdagen varenda gång de behöver ett kapitaltillskott för att utvidga sin verksamhet. Vi menar att tiden nu är inne, när man kan lägga upp det på ett helt annat sätt för det norrbottniska näringslivet. Vi menar att det utredningsarbete som nu bedrivs måste få andra direktiv än de gällande. När staten, som så många gånger tidigare har sagts från denna talarstol, äger gruvorna där, mer än hälften av skogsbeståndet, 95 procent av vattenkraften o. s. v., så måste man få till stånd en ekonomisk planering och ett förnuftigt samarbete beträffande industrierna och råvaruresurserna. Detta måste komma in i bilden, när en utred-

ning skall arbeta med bl. a. det norrländska inlandets problem. Det är ju en hopplös sak för länsstyrelsen att låt oss säga komma med förslag att uppföra en industri i t. ex. Arvidsjaur, ty då uppkommer sådana problem som: Hur skall det gå med denna industri, kommer den att föra en tynande tillvaro, varifrån skall den få kapital o. s. v.?

Det är horribelt att man inte skall kunna sätta in problemet om att uppbygga industrier i olika delar av Norrlands inland i sitt stora ekonomiska sammanhang. Som det nu är, segrar den borgerliga linjen. Man drar en järnridå mellan gruvorna och järnverket, mellan skogen och skogsindustrien, och säger, att det inte kan komma i fråga att ta med i utredningsbilden hur mycket av t. ex. de väldiga penningbelopp, som kommer från de många kraftverken, som skall avdelas för att bygga upp industrier, t. ex. i Jokkmokks kommun. Det är detta som är den egentliga svagheten även hos utskottet. Vi menar att man måste ha dessa förhållanden med i bilden; annars blir det ju hart när omöjligt att bygga upp och utveckla industrierna i Norrbottens inland. Denna uppfattning är i Norrbotten inte bara kommunisternas. Även socialdemokratien i Norrbotten har den uppfattningen, och det är en sund och riktig uppfattning. Det är något uppseendeväckande att inte denna riktiga, naturliga, sunda uppfattning om samordningen kan slå igenom även i riksdagen. Gjorde den det, skulle man på en gång slå sönder borgerlighetens argument, när den säger att visst kan man bygga ett Norrbottens järnverk, men det skall ske genom självfinansiering. Man har åstadkommit ett förhållande emellan statens råvarutillgångar — malmen och elkraften — samt statens industrier, som icke existerar inom de privatkapitalistiska koncernerna, där man tvärtom har åstadkommit en god samordning. Man vill icke åstadkomma samma sak i Norrbotten — detta är, menar jag, huvudelementet i den borgerliga sabotagelinjen, och jag beklagar att när det gäller utformning av direktiv bl. a. för utredningar

Om utbyggnad av näringslivet i Norrbottens läns inland

i Norrbotten, har de socialdemokratiska ledamöterna i bankoutskottet marscherat efter denna borgerliga linje.

Som förhållandena är i Norrbotten kan man icke lösa problemen på ett riktigt sätt utan att åstadkomma en ekonomisk samordning av det slag, som jag här i korthet har nämnt. Det måste bli en planmässig utbyggnad av hela länets näringsliv. Man kan icke såga av den ena industrien från den andra, från deras mest naturliga ekonomiska sammanhang. De objektiva betingelserna för en planmässig utbyggnad av näringslivet i Norrbotten finns i nuvarande läge.

Jag vill i detta sammanhang säga, att det är bra om NJA nu utvecklas, så att det får ett plåtvalsverk. Men hur tänker man sig fortsättningen? Man har tänkt att någon kanske kommer och bygger manufakturindustrier, att man kanske får en plåtslagare till där uppe; men varför skall bankoutskottet och riksdagen stå främmande för det faktum, att skall det bli någonting där uppe, måste staten ingripa?

Låt oss säga att vi får detta plåtvalsverk. Jag föreställer mig att plåten bl. a. kommer att kunna användas till bilkarosserier. Vi importerar bilar för en halv miljard om året, och jag måste säga att detta innebär en påtaglig snedvridning av vårt näringslivs utbyggnad. Vi har tidigare i riksdagen hävdatt att Sverige borde ha en större bilindustri och att det vore särskilt motiverat med en statlig bilindustri. Sådana problem, menar vi, måste komma in i bilden, om man på allvar vill lösa sysselsättningsproblemet, liksom om man skall utreda sysselsättningsfrågan i det norrbottniska inlandet så att det verkligen blir några resultat.

Utskottet finner för sin del angeläget att olika vägar prövas. Vi menar att man då måste pröva den väg som leder till goda resultat. I vinter kommer 10 000 personer att bli arbetslösa. Vi har ju haft arbetslöshet under alla högkonjunktrens år, men nog är väl denna siffra ett uttryck för att de vägar, som är prövade i Norrbotten för att lösa sysselsättningsproblemet, icke har gett det resultat som man har hoppats. Alltså måste man fast-

ställa, att vi måste söka finna bättre vägar. För att komma dithän måste vi få slut på den dåliga samordningen när det gäller statens ekonomiska resurser inom detta län. Man måste komma fram till den ordningen, att de här ifrågavarande utredningarna inte rör sig i illusionernas värld utan är medvetna om att saken i allt väsentligt måste ordnas genom statliga ingripanden. Det är en angelägen sak för statsmakterna att se till att en industri, som planlägges i inlandet, inte kommer att hänga i luften utan inordnas i ett intimt ekonomiskt sammanhang med de övriga statliga industrierna och råvarutillgångarna uppe i Norrbotten.

Vad vi menar är alltså att vi skulle ha haft en utredning. Jag skall inte kritisera länsstyrelsens initiativ och vad den gör, men sådana problemen är där uppe räcker det inte enbart med länsstyrelsen, den må vara hur duktig som helst. Det räcker inte heller enbart med samarbetet med ASSI, det räcker inte enbart med att länsstyrelsen kopplat in arbetsmarknadsstyrelsen, utan man måste ha en av riksdagen auktoriserad utredning med sådana direktiv som verkliga ger resultat. Vi har haft många utredningar, och det pågår många utredningar, men nog blir människorna ledsna på utredningar, när man efter tre å fyra års utredningar icke får annat än en kartläggning när man icke vet varifrån man skall ta pengarna o. s. v.

Jag ber med det anförda att få yrka bifall till motionen B 122 i första kammaren.

Herr BOO (s):

Herr talman! I föreliggande motion liksom i herr Perssons anförande här i dag har åberopats 1955 års kommunistmotion i detta ärende. Låt mig endast på denna punkt få påpeka, att när vi behandlade denna fråga 1955, befann vi oss fortfarande här i landet i en utpräglad högkonjunktur. Vid hade på bankoutskottets framställning år 1954, alltså året innan, fått Tornedalsutredningen tillsatt, som skulle klara upp de värsta sysselsättningsproblemen i Norr-

Om utbyggnad av näringslivet i Norrbottens läns inland

botten. Med hänsyn till detta och de övriga utredningar som pågick vid det tillfället avvisade bankoutskottet motionen på, som vi ansåg, goda grunder.

När nu denna motion återkommer, väckt i juli månad i år, konstaterar utskottet, när det tar upp den till behandling, att det redan i april månad det här året förelåg en framställning från länsstyrelsen till Kungl. Maj:t i samma ärende. Såvitt jag har kunnat läsa motionen rätt, är innehållet i stora delar exakt detsamma som i länsstyrelsens framställning.

Frågan har behandlats i Kungl. Maj:ts kansli på det sättet, att man har skickat ut länsstyrelsens framställning på remiss. Det var anledningen till att bankoutskottet för sin del uppsköt frågan till höstriksdagen för att få en bättre överblick över förhållandena. Nu framgår det av bankoutskottets utlåtande, att av de hörda remissinstanserna har Statens skogsindustrier gjort utredningar och framlagt vissa praktiska förslag till utökning av sin verksamhet, som skulle innebära ett gott bidrag till en ökad sysselsättning i Norrbotten. Norrbottens järnverk har förslag liggande inne om att bygga ut sin verksamhet med ett tunnplåtvalsverk. Dessa framställningar är för närvarande föremål för behandling av regeringen. Vad Vargöns smältverk beträffar har ju detta nedlagts, och vi redovisar i utlåtandet att länets företagarförening håller på att försöka få fram någon ersättningsindustri i stället för det nedlagda smältverket. Det kan inte vara rimligt — jag har sagt det i andra sammanhang och jag upprepar det — att man skall driva den principen, att staten skall träda emellan och överta vilka enskilda företag som helst, när de står på näsan. Här är man ändå i full färd med att försöka få fram något förslag att lösa sysselsättningsfrågan på ifrågavarande ort.

Den 1954 tillsatta Tornedalsutredningen har nu avlämnat första delen av sitt betänkande och ämnar återkomma med ett andra betänkande, som skall innehålla förslag till åtgärder för att öka sysselsättningen i detta verkligt hårt prö-

vade område. Därför tycker man att motionärerna borde vara tämligen väl tillfreds, om de nu eftersträvar att få någonting utträttat när det gäller ökning av sysselsättningen i Norrbottens län.

Nu säger herr Helmer Persson att ingenting har skett sedan 1955. Man konstaterar bara fortfarande, säger herr Persson, att man skall följa frågans utveckling med uppmärksamhet. Vad jag här har redovisat säger väl ändå, att det har skett åtskilligt sedan år 1955. Och vad är det motionen vill? Jo, den yrkar inte på någonting annat än att man skall tillsätta ytterligare en utredning — visserligen en snabb utredning — för att få en planering för utbyggnaden av näringslivet i Norrbotten. Men det är ju inte utredningar vi skall sysselsätta oss med, utan frågan är, om man kan få fram praktiska förslag som förbättrar den nuvarande situationen. Vad vi skulle kunna åstadkomma genom att gå motionen till mötes i det här läget skulle bara vara en ytterligare fördröjning av de åtgärder som eventuellt kan komma till stånd. Om riksdagen begärde en, som herr Persson säger, av staten auktoriserad utredning i det här avseendet, så bleve detta givetvis en broms på de åtgärder som kan vidtas inom en rimlig tid. Då skulle man komma att avvakta den nya, av riksdagen begärda utredningen, innan man vidtog några åtgärder. Vi kan därför inte göra herr Persson till viljes i det här avseendet. Frågan är av alltför allvarlig natur för att vi skall kunna gå den vägen. Utskottet har i sitt utlåtande understrukit, att utvecklingen inom näringslivet och på arbetsmarknaden i Norrbottens län påkallar särskild uppmärksamhet. Utskottet finner det vidare angeläget, att olika vägar prövas för att förstärka näringslivet och lösa sysselsättningsproblemen i Norrbotten.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Då herr Boo citerade mig och påstod, att jag skulle ha yttrat

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

att ingenting har skett efter 1955, är detta ett oriktigt citat. Med mitt yttrande avsåg jag naturligtvis inte de senaste besluten om NJA och planerna att utbygga ASSI. I fråga om NJA gäller det ju Luleå, och ASSI tar sikte på Pite- och Kalixbygden. Jag angav tämligen noga, att jag syftade på Norrbottens inland och Tornedalen. Inte vill väl herr Boo påstå, att det har hänt något i Tornedalen. Där har under de senaste fyra åren icke inträffat någonting annat än att antalet arbetslösa ökar dag för dag, plus detta att vi har fått en ganska bra kartläggning av förhållandena däruppe. För folk som bor utanför Norrbotten är denna kartläggning en högtintressant läsning, men man kan väl inte säga att den på något sätt bidrar till att lösa sysselsättningsproblemet däruppe. Det får absolut inte dröja årtionde efter årtionde, innan något påtagligt händer där uppe. Märk väl, herr Boo, att i Tornedalen har det faktiskt på ett årtionde icke hänt något som ökat sysselsättningen. Skall jag verkligen behöva plocka ned hela Tornedalens befolkning hit för att bankoutskottet skall fatta denna sanning, som det tycks vara omöjligt att få in i huvudet på vissa av utskottets ledamöter, hur ofta jag än upprepar den.

Jag syftar alltså på förhållandena i inlandet. Sedan 1955 har det där icke hänt något annat än att man konstaterat att man har ett virkesöverskott på nära en miljon kubikmeter. För att kunna taga till vara det virkesöverskottet vill ASSI nu bygga ut anläggningarna i Piteå och Kalix, men i inlandet gör man ingenting. Vår motion handlar inte bara om skogsindustrien utan om mycket annat också. Man kan väl inte begära att jag eller någon annan som känner ansvar för sysselsättningsläget där uppe skall känna sig tillfreds med tingens ordning, när faktiskt ingenting har hänt i halva Norrbotten på ett helt årtionde.

Herr BOO (s):

Herr talman! Herr Perssons anförande påminner mig om det gamla uttrycket »ta fast tjuven», ty det är herr Persson

som vill utreda och vi som säger, att det redan finns erforderligt material för att kunna handla.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr B 15, i anledning av väckta motioner om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken samt angående avvecklingen av regleringar på kreditmarknaden m. m.

Bankoutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen nr I: B 181, av herr Ohlön m. fl., och nr II: B 237, av herr Ohlin m. fl., likalydande, samt nr I: B 194, av herr Ewerlöf m. fl., och nr II: B 252, av herr Hjalmarson m. fl., ävenledes likalydande.

I de förstnämnda motionerna hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle dels uttala, att den ekonomiska politiken borde utformas med beaktande av i motionerna anförda riktlinjer för stabilisering av svensk ekonomi och den fulla sysselsättningens upprätthållande, dels hemställa, att regeringen snabbt måtte överse att i tillämplig utsträckning aktivisera de av 1952 års kommitté för produktionsfrämjande åtgärder utarbetade planerna på att främja svensk export samt vidtaga åtgärder för att samordna möjlig avsättning av svenska exportprodukter med ett utökad och aktivt svenskt stöd till industriellt underutvecklade länder.

I de likalydande motionerna I: B 194 och II: B 252 hade yrkats, att riksdagen

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

skulle uttala, att kvarstående regleringar och ransoneringsåtgärder på kapital- och kreditmarknad omedelbart borde avvecklas i syfte att också på detta sätt befördra framväxten av en tillräcklig och smidigt fungerande marknad för både kortfristig och långfristig sparande, samt att riksdagen skulle uttala, att enligt dess mening stor uppmärksamhet borde fästas vid nödvändigheten att komma fram till budgettekniska metoder, som kunde göra en säkrare finanspolitisk planering möjlig.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: B 181 och II: B 237 samt I: B 194 och II: B 252 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Ewerlöf, Schmidt, Domö, Regnéll, Löfgren* och *Setterberg*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen — i anledning av motionerna I: B 181 och II: B 237 samt I: B 194 och II: B 252 — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i det av reservanterna föreslagna yttrandet anförts;

2) av herrar *Larsson, Nils Theodor, Eliasson* i Sundborn, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen — i anledning av motionerna I: B 181 och II: B 237 samt I: B 194 och II: B 252 — måtte dels i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i det av reservanterna förordade yttrandet anförts, dels besluta, att motionerna i övrigt icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! De motioner, vi nu behandlar, aktualiserar vissa frågor inom området för vår ekonomiska politik. De inbjuder inte i och för sig till en diskussion över hela fältet. Den tidpunkt är tämligen nära, då en sådan diskussion kan föras på grundval av en ny

statsverksproposition, som ger ett bättre underlag för bedömning av läget än det som nu står till buds. Jag tänker därför i allt väsentligt hålla mig inom den ram, som motionerna uppdrar, och närmast med några ord kommentera den av mig m. fl. till utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Av ganska naturliga skäl blir det lätt så i den ekonomiska debatten, att vissa påtagliga företeelser fångar uppmärksamheten i sådan grad att överblicken förloras och sinnet för proportioner försvagas. Just för närvarande knyter sig intresset till två omständigheter — den ökning i arbetslösheten som ägt rum och de förhandlingssvårigheter som stört tidtabellen för en handelspolitisk liberalisering i Västeuropa. Båda dessa »inträffade händelser» är självfallet av stor vikt, men de får fördenskull inte komma oss att förbise andra väsentliga faktorer.

Jag tror att vi har rätt att hoppas att svårigheterna i förhandlingarna kring det europeiska frihandelsområdet skall kunna övervinnas. Det skulle kanske ha varit mer förvånande om sådana svårigheter inte hade yppat sig. Det gäller ju dock utomordentligt ingripande åtgärder inte bara i de olika västeuropeiska staternas ekonomi utan i deras ekonomiska tänkande och deras politiska planering. Den svenska regeringen och de som eljest på vårt lands vägnar medverkat i detta förhandlingsarbete kan utgå ifrån att de har fullt stöd för sina fortsatta ansträngningar i syfte att vidga samarbetet, att skapa en större och friare marknad och att avlägsna konstlade hinder för en effektivare konkurrens. Våra företrädare har uppenbarligen under hänsynstagande till svenska intressen skickligt och effektivt hävdat en förhandlingslinje, om vilken vi är överens.

Födslovåndorna som föregår den successiva europeiska integrationen har — som jag nyss antytt — kommit att undanskymma andra drag i utvecklingen, som kan få stor betydelse också för vårt land. Under ganska lång tid har man från engelsk sida strävat efter att skapa de likviditetsmässiga förutsättningarna

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

för en friare och större världshandel och att på denna väg möjliggöra en snabbare och mera allmän övergång till fullt växlingsbara valutor. I praktiken har de engelska strävandena ännu icke lett till några konkreta resultat. Det förefaller emellertid uppenbart att amerikanskt stöd i viss mån vunnits för de engelska tankarna och därmed också för tämligen snabba beslut om bland annat stärkta möjligheter för internationella valutafonden och återuppbyggnadsbanken att göra sig gällande i det internationella samarbetets tjänst.

Hur väsentliga dessa åtgärder än på längre sikt kan bli — också för oss — är det emellertid en annan näraliggande utvecklingsmöjlighet som framför allt bör följas med noggrann uppmärksamhet i vårt land. Jag syftar på den engelska regeringens allt tydligare strävan att efter en förhållandevis kort övergångstid göra pundet fullt konvertibelt. För oss kan detta komma att konstituera helt nya utgångspunkter, handelspolitiskt, konkurrensmässigt och därmed också för hela vår interna ekonomiska politik. Skall vi kunna följa med i konvertibiliteten behöver vi en valutareserv av en helt annan storleksordning än den vi nu har. Den utgör för närvarande cirka 2 900 miljoner kronor, varav en icke ringa del torde ha sin motsvarighet i förskott, leverantörskrediter och andra förpliktelser med kort eller ingen uppsägningstid.

Antalet anmälda arbetslösa uppgick vid novemberräkningen till något över 47 000. Detta innebär en stegring med icke mindre än 56 procent sedan motsvarande tidpunkt 1957. Det är begripligt att denna siffra verkar alarmerande och att den har rivit upp en diskussion dels om våra möjligheter att återföra de nu arbetslösa till produktiv sysselsättning, dels om utsikterna att framöver bibehålla en hög och jämn sysselsättning. Trots den starka ökningen i arbetslöshetsprocenten är emellertid denna procent alltfjämt förhållandevis låg. Vi har fått fler arbetslösa — kanske fler än vi hade behövt ha, om den ekonomiska politiken lagts upp med mera för-

utseende — men vi har vid internationell jämförelse ingen hög arbetslöshet. Det allvarligaste i utvecklingen återspeglas icke i de totala siffrorna för antalet människor som för dagen inte kan få sysselsättning, utan i det förhållandet, att en oroande utveckling synes ha börjat inom områden där vikande sysselsättning är uttryck för en allmän avmattningstendens. Arbetslösheten har tilltagit mest bland skogs- och flottningarbetare, där en direkt förklaring står att finna i de minskade avverkningarna, men dessa i sin tur är beroende av försämrad exportkonjunktur för träindustrin. Vi har också att notera stigande arbetslöshet för t. ex. metallindustriens anställda. Bakgrunden härtill måste vara den minskade orderingången till verkstäderna och till varven. Vi har således icke endast att räkna med en redan inträdd försämring inom sysselsättningen. Vi måste också utgå ifrån risken för ökade påfrestningar och inrätta oss därefter. Det är väsentligt ur alla synpunkter, inte minst ur de rent mänskliga, att allt som kan göras också blir gjort för att bereda de arbetslösa arbete, men det är än mer väsentligt att man med den ekonomiska politikens hjälp försöker förebygga ytterligare arbetslöshet.

Alla tecken tyder på att amerikanarna lyckats bemästra den ekonomiska tillbakagång som kännetecknade utvecklingen under senare delen av förra året och under första halvåret i år. Självfallet innebär detta icke att riskerna för en ny avmattning skulle vara övervunna, men i ögonblicket och sedan någon tid synes praktiskt taget alla kurvor ha en dragning uppåt. Under den amerikanska avmattningens första skede förblev Väst-europa märkligt oberört av konjunkturbedgången i USA. Aktiviteten var fortfarande hög i de stora europeiska länderna och expansionen så stark, att man alltfjämt kunde tala om en överexpansion. Därefter har också i Europa en nedtoning kommit till stånd. I vilken mån denna beror på fördröjda återverkningar av den amerikanska utvecklingen, på den politiska oron eller på farhå-

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

gor för ett allmänt bakslag, föranledda av misstankar att expansionen gått för snabbt, är svårt att säga. Man får nöja sig med att konstatera att en bistrare atmosfär breder ut sig och att någon europeisk enighet om konjunkturstimulerande åtgärder icke kunnat nås. I väsentlig grad torde det senare förhållandet vara beroende på den fasta beslutssamhet som den västtyska ledningen har att icke vidta åtgärder som kan bära bränsle till inflationsbrasan. Det märkliga såväl med den amerikanska konjunkturavmattningen som med den, vilken därefter satt in i Europa, är nämligen att aktivitetsminskningen snarast åtföljts av en tendens till stigande priser. Utvecklingen är ingalunda enhetlig på prisområdet, men man kan trots oenligheten icke bortse ifrån den samtida risken för sysselsättningsminskning och fortsatt inflation. Denna risk hotar även vårt land. Redan före den allmänna avmattningen har behovet av ökad konkurrenskraft framträtt hos oss. Vi har ett förhållandevis högt och i själva verket mycket stelt kostnads läge i vårt svenska näringsliv. I den mån man med ekonomiskt-politiska åtgärder skapar risker för ytterligare kostnadsstegringar och för än större stelhet i kostnadsbildningen, måste den svenska konkurrenskraften relativt sett ytterligare försvagas med risk för fortsatt minskad sysselsättning.

I vilken mån regeringens uppläggning av den ekonomiska politiken låtit sig påverkas av det som nu händer inom och utom vårt land, får vi — i bästa fall — veta då statsverkspropositionen kommer i januari. I det utlåtande vi i dag behandlar nöjer sig utskottsmajoriteten med en tämligen steril kritik av de olika uppslag som framförts motionsledes. Man upprepar endast tesen att den ekonomiska politik som nu behövs måste vara, som det heter, selektiv. I praktiken synes detta innebära att sedan ett företag kommit i svårigheter, skall aktiviteten där upprätthållas med statsbeställningar, att verksamheten inom den offentliga sektorn skall intensifieras inom områden, där arbetslöshet redan fö-

religger, och att dessa insatser från det allmänna sida skall göras på ett sådant sätt att allmän ekonomisk temperaturstegring förhindras. Huvudinvändningen mot en sådan politik är att den börjar fungera först när olyckan redan har hänt. Den är alltså inte ett medel för att dämpa arbetslöshetsrisken. Den ingriper först när risken fått bli ett faktum. Den selektiva politiken är därför otillräcklig i det konjunkturläge där vi nu befinner oss. Förhoppningen att man genom punktvis insatta åtgärder skall kunna undvika ett tryck uppåt på prisnivån och påfrestningar på valutareserven är en chimär. Det går inte att avgränsa konsekvenserna av ett ingripande inom en viss sektor. Kedjereaktionerna inställer sig alldeles oavsett regeringens deklarationer och medför — om de direkta ingripandena görs i någon omfattning — just de följder man förklarat sig vilja undvika.

Ingen ifrågasätter att det allmänna, då så är oundgängligen nödvändigt, bör ingripa i direkt sysselsättningsskapande syfte och för att lindra en uppkommen arbetslöshets följder för den enskilde och för särskilt hårt drabbade bygder. Diskussionen gäller icke detta. Den gäller huruvida man inte i stället för att sitta och vänta bör försöka förebygga sysselsättningssvårigheter. I den mån en sådan förebyggande politik kan göras effektiv och i den mån man kan operera bort hindren för arbetskraftens rörlighet, har man skapat helt andra allmänna förutsättningar för en hög och jämn sysselsättning än man kan åstadkomma med några direkta statsingripanden.

En förebyggande politik sådan som vi anser vara ofrånkomlig måste i nuläget framför allt sikta på att öka de många företagens möjligheter att konkurrera och att öka deras inneboende motståndskraft mot övergående påfrestningar. Detta förutsätter för det första, att den statsfinansiella grunden läggs för en realistisk skattepolitik, som icke förhindrar utan medverkar till den kostnadsanpassning i näringslivet, utan vilken vi obönhörligen kommer efter i konkurrensen. Det förutsätter för det

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

andra en sparstimulerande uppläggnings- och avskattning av den ekonomiska politiken och av skattepolitiken, genom vilken vi kan skapa de »sparmässiga» förutsättningarna för en rationaliserings- och konsolideringspolitik. Det förutsätter för *det tredje* återställandet av en funktionsduglig kapitalmarknad, som utan prioriteringar håller efterfrågan på kapital inom resursernas ram.

Såsom ett betydelsefullt steg i rätt riktning hälsar jag regeringens tillkännagivna avsikt att åtminstone för ett år uppskjuta den skärpning av varulagervärderingsreglerna som eljest skulle ha inträtt från nästa års början. Jag väntar nu med spänning på att denna tillnyktring skall sträcka sig även till den i nuvarande läge rent destruktiva extra bolagsskatten.

De tre medel av generell natur, jag nyss nämnde, måste självfallet underbyggas av en snabb och smidig penningpolitik. Föreställningen att ett sådant program skulle ta lång tid, innan det ledde till resultat, är högst överdriven. Den är dessutom icke ett skäl för ytterligare uppskov utan snarare för omedelbar och beslutsam handling.

Då man diskuterar reglerings- och ransoneringsingripandena på kapitalmarknaden, glömmer man ofta att göra klart för sig vilken effekt dessa ingripanden i praktiken har haft. De har närmast fungerat som ett medel för den prioritering av de offentliga upplåningsbehoven, som regeringen ansett nödvändig för sin politik. Obligationsmarknaden har i praktiken varit förbehållen statliga och statsgaranterade emissioner. Den utlåning som affärsbankerna lämnat mot skattkammarväxlar och obligationer har framför allt skett till staten och för bostadsbyggandet. Ungefär två tredjedelar av de medel som försäkringsinstituten årligen placerar går till inköp av statspapper och till olika former av finansiering av bostadsbyggandet. Det är alldeles uppenbart att en politik som fungerar på detta sätt — särskilt om den blir bestående en längre tid — snedvrider investeringsverksamheten och sätter marknadsmekanismen ur spel då det gäller kapital. Att

återställa kapitalmarknadens funktionsduglighet är nödvändigt för att skapa förutsättningar för en ekonomiskt sett riktigare investeringspolitik. Det är att lägga grundvalen för en bättre avvägning mellan enskild och offentlig disposition av de knappa sparmedlen.

Men — säger man — de offentliga investeringarna är icke räntekänsliga. För deras omfång förmenas marknadsläget icke spela någon roll. Detta innebär ett påstående om att de offentliga investeringarna skulle planeras utan någon hänsyn till sin samhällsekonomiska kostnad. Ett sådant påstående är möjligt därför att staten aldrig efter affärsmässiga grunder redovisar kapitalkostnadernas andel av de totala kostnaderna för sin verksamhet. Det finns icke någon rimlig anledning, varför man inte i offentlig verksamhet skall redovisa sina sammanlagda kostnader och därmed skapa förutsättningar för en realistisk avvägning då det gäller ianspråktagandet av otillräckliga resurser. De politiskt ansvariga måste oavsett parti vara beredda att överge föreställningen att ett statligt önskemål alltid skall ha prioritet. De måste begränsa sina anspråk på statlig suveränitet, så att dessa låter sig förena med en rationell och effektiv samhällsekonomi. I själva verket betyder detta ett krav på större hänsyn till de investeringsbehov som är produktivt sysselsättningsskapande. Det betyder ett krav på kostnadstänkande inom hela vår samhällsekonomi inte bara i den bemärkelsen att man granskar också varje offentligt investeringsobjekt ur kostnadssynpunkt utan också i den bemärkelsen att de maktägande ålägger sig samma disciplin som de ofta och högljutt kräver av de ansvariga inom näringslivet.

Ett system av denna art går icke att genomföra i praktiken — påstås det. Jag nödgas — om detta skulle vara riktigt — endast konstatera, att man då kapitulerar inför det oekonomiska, inför det icke rationella, och att man gör det i en situation, där behovet av företagsinvesteringar på både kort sikt och lång sikt framträder med utomordentlig skärpa. Om vi under de konkurrensbetingelser som nu

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

håller på att växa fram skall kunna bibehålla hög och jämn sysselsättning, måste de politiskt maktägande tänka om.

Föreställningen att en fri kapitalmarknad i och för sig skulle leda till en högre räntenivå än en bunden marknad tycks närmast utgå ifrån tre förutsättningar. Dels föreställer man sig att staten skulle vidhålla sina anspråk oförändrade, dels att tillflödet till marknaden av sparande icke skulle öka genom dess frigörelse, dels att centralbanken i sin räntesättning skulle kunna bortse från det efterfrågetryck som icke kommer fram på själva marknaden utan vid sidan av den. Alla dessa förutsättningar saknar täckning i verkligheten. Självfallet kan på detta område som på alla andra övergångssvårigheter uppstå vid avvecklingen av ett ransoneringssystem, men på längre sikt leder — det visar all erfarenhet — en fri marknad till en sundare och riktigare prisbildning. Vad speciellt övergångssvårigheterna angår bör man naturligtvis välja en situation för liberaliseringsåtgärderna, då dessa kan beräknas vara så små som möjligt. Dagsläget torde ligga psykologiskt väl till rätta härför. Vi har en lugnare ekonomisk temperatur än på länge. Någon överinvesteringsvilja är icke till finnas. Särskilt då långsiktiga investeringar planeras räknar man nu på ett helt annat sätt med de långfristiga kapitalkostnaderna än man gjorde i den uppdrivna inflationskonjunkturen.

Jag har här i korthet angett den inriktning som den allmänna ekonomiska politiken enligt vår mening bör ha för att i möjligaste mån stimulera produktion och sysselsättning under bevarad samhällsekonomisk balans. Men detta utesluter inte behovet av olika åtgärder för att särskilt söka främja den svenska exporten. Vi har därför i reservationen velat understryka motionsyrkandet om en översyn och aktivisering av de förslag som framlagts av 1952 års kommitté, avseende beredskapsåtgärder för stöd åt svensk export i ett läge med avsättnings svårigheter. Bland annat föreslog denna kommitté att ramen för de statliga exportkreditgarantierna skulle vidgas från 300 miljoner till 600 miljoner kronor.

Beslut härom har fattats av innevarande riksdag. Men kommittén föreslog också en rad liberaliseringar i formerna och villkoren för exportkreditgivningen, varigenom hela anordningen skulle få betydligt ökad effekt. Härom har ingenting ännu avhört. Det vore av stort intresse att få veta regeringens avsikter i detta hänseende.

Självfallet kan man ha olika uppfattningar om vilken budgetpolitik som bör föras i olika konjunkurlägen, men det förefaller mig svårt att förstå att man kan ha delade meningar om de rent budgettekniska förutsättningarna för att en budgetpolitik över huvud taget skall kunna föras. I sin remiss över högermotionen, som vi i dag behandlar, understryker riksgäldsfullmäktige liksom många andra remissinstanser, att frågan om en omläggning av de budgettekniska metoderna är värd allt beaktande. Enligt fullmäktiges mening framstår det såsom ett angeläget önskemål att budgettekniken och det statliga redovisningsväsendet utformas med tanke jämväl på att tillgodose önskemålet om en klar och entydig överblick av statens finansiella ställning.

Detta är, herr talman, den ena sidan av problemet. Med de mycket stora anspråk, som det allmänna numera ställer på medborgarna, kan dessa med skäl kräva att få möjligheter till bättre insikt i de statsfinansiella problemen. Endast därigenom kan man skapa grunden för en meningsfylld och saklig debatt i dessa frågor, som har ingripande betydelse för oss alla.

Den andra sidan av saken är att vår nuvarande budgetteknik gör en planering även på så kort tid som ett budgetår mycket svår i praktiken. Vad som händer med statsfinanserna framstår allt klarare som någonting över vilket de ansvariga inte har någon riktig kontroll. Detta är inte uteslutande ett svenskt problem. Det möter mångenstädes i världen. I slutet av juli i år avgav en engelsk parlamentskommitté en rapport, där den statsfinansiella kontrollens problemställningar diskuterades. Vad man i den främst sysslar med är de faktiska möjligheterna att överblicka, planera och be-

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

stämman statsutgifterna, med ett ord möjligheten att över huvud taget föra — inte bara tala om — en finanspolitik.

Ur konjunkturpolitisk synpunkt är detta utomordentligt viktigt — både på kort och på lång sikt. Mycket talar för att vi i svenskt budgetarbete måste komma fram till en helt annan koncentration till det väsentliga än vi hittills haft, att man måste vidga myndigheternas rörelsefrihet inom bestämda ramar, sammanföra småanslag och tvinga fram en grundlig och realistisk kostnadsanalys inte bara av alla nya projekt utan förlöpande i statens hela verksamhet. Systemet med tilläggsstater som ett normalt inslag i budgeteringen är icke förenligt med en klar och bestämd statsfinansiell målsättning, ej heller metoden att i många fall låta anslagsförbrukningen bli beroende, inte av anslagens storlek utan av en ofta mycket allmänt hållen ändamålsbestämning. Den förbrukning av äldre anslag, vilken icke ingår som ett led i en fast flerårsplanering, bidrar till att öka osäkerheten, likaså bristen på företagsekonomiskt avvägda, fasta avskrivningsnormer. Den utgiftshöjande automatik, som vi observerar då vi jämför olika budgetår med varandra, fungerar naturligtvis och grundlägges under budgetåren. Den skapar någonting som vi vant oss vid att betrakta som fullbordade fakta.

Självfallet löser man inte dessa och andra för vår statsfinansiella utveckling alldeles avgörande problem med en annan och bättre budgetteknik, men utan en sådan kan man, såvitt jag förstår, knappast lösa dem på ett tillfredsställande sätt.

I vår riksdagspraxis brukar man, herr talman, begära en utredning när man stöter på problem, som man egentligen inte vill ge sig i kast med. Låt mig sluta med att säga, att när vi nu begär en utredning av dessa frågor — en utredning som uppenbarligen kräver en vidare ram än den som givits åt den år 1957 tillkallade budgetkommittén — är detta inte därför att vi vill komma ifrån problemet. Det är därför att vi vill understryka dess vikt

och så snart som möjligt vill se ett resultat.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den med nr 1 betecknade reservationen.

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Läget i dag kan karakteriseras med de ord, som jag avslutade mitt anförande den 21 mars i år med, då vi diskuterade den ekonomiska politiken. Jag sade då, »att en vikande konjunktur inte går bra ihop med en knapp valutareserv och en ej funktionsduglig kapitalmarknad, i synnerhet om denna är illa underbyggd på grund av ett i förhållande till den tekniska utvecklingen och de allmänna behoven otillräckligt sparande».

Dessa ord kan stå som ett motto för de motioner, som jag nu vill säga några ord om, nämligen motionerna från folkpartihåll.

Det är fyra spörsmål som beröres i dessa motioner. Det är frågan om internationell samverkan, enkannerligen exportfrågorna, det är kapitalbildningen, det är företagsbeskattningen och det är frågan om regleringspolitiken.

Beträffande de direkta åtgärderna i fråga om den internationella samverkan vill jag liksom herr Ewerlöf understryka, att härvidlag göres allt vad som göras kan från olika håll och att det finns anledning hysa förhoppning om att vi skall få en lösning på dessa frågor.

Då man i utskottsutlåtandet säger, att »samtliga dessa önskemål redan synas vara tillgodosedda», vill jag kanske höja en liten svag protest, eftersom t. ex. vår begäran om översyn av förslagen från 1952 års kommitté för produktionsfrämjande åtgärder inte fått stöd av utskottsmajoriteten.

När det sedan gäller frågan om den ekonomiska politiken, skulle jag vilja bemöta två erinringar av utskottsmajoriteten. Den första rör vårt krav på omläggning av den ekonomiska politiken. Här säger utskottet att de åtgärder, som vi föreslår, inte kan göra sig gällande på

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

så kort sikt att de påverkar vårt lands möjligheter att möta den pågående internationella konjunkturavmattningen. Detta är väl inte något skäl, ty det finns ju många åtgärder som, vidtagna på lång sikt, kan innebära beredskap för ett kommande svårt läge; för övrigt vet vi i dag ingenting om hur länge en konjunkturavmattning kan komma att pågå.

Den andra erinringen gäller frågan om avveckling av byggnadsregleringen och emissionskontrollen, om generella lättnader i företagsbeskattningen. Inom parentes bör framhållas att man ju nu har gått in för ett upphävande av gällande bestämmelser om varulagervärdering.

Utskottet vill här göra gällande, att de av oss föreslagna åtgärderna skulle leda till en påspädning av den inhemska konjunkturen och minska möjligheterna att upprätthålla sysselsättningen under bevarad balans i utlandstransaktionerna. Detta skulle betyda att vi ej alls skulle vidtaga andra sysselsättningskapande åtgärder än sådana som leder till export. I och för sig är de av utskottet framhållna statliga beställningarna sysselsättningskapande, men de bereder oss ju dock inte några inkomster i form av främmande valuta.

Utskottet säger vidare att utvecklingen är beroende av den internationella konjunkturen och att exportnedgången inte är något speciellt svenskt fenomen utan en följd av allmänt sjunkande efterfrågan i våra avnämrländer; nedgången kan inte fattas som tecken på att den svenska konkurrenskraften i förhållande till andra länder försvagats.

Detta är delvis ett självklart, delvis ett djärvt påstående, och delvis är det uttryck för ett önsketänkande. Den sjunkande efterfrågan på exportmarknaderna är ju ett faktum, men vår relativa andel i olika länders import måste påverkas av våra priser, satta på basis av våra kostnader, och påverkas säkerligen mera i en köparens än i en säljares marknad; när en gång en vändning i vår exportkonjunktur inträder, gäller det att vara först med konkurrenskraftiga priser. Visserligen har vi nu under de många

åren med goda konjunkturer fått höra, att det är regeringen som sört för den fulla sysselsättningen, och jag vill naturligtvis inte låta påskina att regeringen eller någon annan i detta land skulle ha ansvaret för att högkonjunkturen vänt och att efterfrågan på våra exportmarknader minskat. Men jag vill kort och gott säga, att om vi också har små utsikter att i ena eller andra riktningen påverka den allmänna konjunkturen i världen, så kan vi ändå med förenade ansträngningar göra mycket för att genom olika åtgärder anpassa oss till ändrade marknadsförhållanden.

Vi har föreslagit olika åtgärder härutinnan. Bland dem är återupprättande av en fri kapitalmarknad. En sådan fri marknad, utvecklad i ett sparvänligt klimat och som tillföres sparmedel, insatta under förtroende för statsmakternas vilja och förmåga att hävda ett fast penningvärde, kommer att öka det finansiella sparandet och därmed möjliggöra större reella investeringar. Förut har inväntats, att våra reella resurser är otillräckliga för att svara mot ett ökat finansiellt sparande. Så är ej fallet i dag, åtminstone inte i fråga om tillgänglig arbetskraft. Om ock våra valutaressurser är knappa, får man betänka att en investering, där viss utlandsvaluta kräves, kan ge mångdubbel avkastning i form av export och valutatillförsel.

Utskottsmajoriteten har som vanligt givit uttryck för vad jag skulle vilja kalla »ränteskräck». För stunden har jag inte något att tillägga utöver vår argumentering i reservationen än att vi ej får glömma bort, att röntan är priset på penningen och att vid ökad kapitaltillgång sjunker också priset på kapital.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om sparandet. I många år har anförts att vårt sparande är högt. Så vill man även nu göra gällande att det ökat, absolut och relativt. Först och främst får vi hålla isär bruttosparande och nettosparande. I våra bruttoinvesteringar ingår underhåll, reparationer och nyinvesteringar — ju större produktionsapparat, ju större underhåll. — Därför är det ingenting märkligt att bruttosparandet, som

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

skall täcka bruttoinvesteringarna, ökar. I våra nettoinvesteringar inbegriper vi nyinvesteringar i byggnader, maskiner och inventarier. De utgör något annat än ren ersättning för gammalt; de innebär ett nyttillskott, och i fråga om industri och transportväsende medför de som regel en höjning av produktiviteten eller produktionen eller bådadera. Det är dessa investeringar som skall täckas av netto sparande. Glädjande nog har finansministern i direktiven för den nya sparutredningen använt denna term, och man kan hysa förhoppning om större klarhet under kommande debatter om sparandet.

Vårt påstående går ut på att vårt nettosparande är otillräckligt, dels med hänsyn till våra behov bl. a. för förverkligande av vetenskapliga och tekniska rön, och dels med hänsyn till framstegstakten på dessa områden i många andra länder. Detta spörsmål sammanhänger intimt med frågan om vår konkurrenskraft och sysselsättning.

Sedan skulle jag bara vilja säga ett par ord om den av högern framlagda motionen i fråga om andra metoder för budgettekniken. Jag betraktar motionen som sådan som ett värdefullt bidrag och är angelägen att understryka, att vad som nog behövs i dag är att medborgarna får större möjlighet att bedöma de statsfinansiella problemen. Jag tror att om man kan skapa sådana möjligheter, skulle detta bidra mycket till att den ekonomiska debatten i detta land skulle kunna föras upp på ett högre plan och bli mera fruktbarande.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den med 1 betecknade reservationen.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Det krävs av den politiska och ekonomiska ledningen i landet, att näringslivets problem och det aldrig vilande ekonomiska skeendet ständigt ägnas den allra största uppmärksamhet. De tidigare många årens oupphörliga expansiva utveckling har ju nu särskilt under år 1958 i väsentliga

avseenden bromsats upp, inte bara ute i världen utan också här hos oss. Tecknen härpå är tydliga: vår minskade sysselsättning, de starkt ökade arbetslöshetssiffrorna, avtappningen i nationalproduktens ökning — kanske kommer år 1958 inte att visa någon sådan ökning alls — minskningen av såväl import- som exportvärdet — en minskning med omkring 6 procent under detta år jämfört med år 1957. Att valutareserven hittills inte visat större försämringar, får ses i ljuset av att Sveriges *terms of trade* förbättrats med cirka 3 procent, beroende på att medan importpriserna har gått ned med 4 procent, har exportpriserna endast gått ned med 1 procent, allt avseende jämförelse januari—augusti 1957 och 1958. Kvantitetsmässiga jämförelser blir däremot mera ogynnsamma för vårt land.

Utvecklingen på utrikeshandelns område måste därför följas mycket uppmärksamt. I nuvarande konjunkturläge är det med andra ord ofrånkomligt att ställa särskilda krav på den ekonomiska politiken i form av skärpt vaksamhet och snabb anpassning. Det höga kostnadsläget i vårt land är i dag och kommer säkerligen framöver att visa sig vara en källa till stora bekymmer. På exportmarknaden har situationen alltmera hårdnat, speciellt för våra stora stapelartiklar, skogsprodukter och järnmalmen. Ansträngningarna att främja den svenska exporten behöver intensifieras, inte minst då det gäller exporten från de mindre företagen. I detta yrkande, som också ställes i motionerna, instämmer vi från centerpartiets sida.

En ökning av ramen för de statliga exportkreditgarantierna har glädjande nog redan beslutats i år, men också principerna och formerna för exportkreditärendenas handläggning torde behöva överses.

Det är emellertid inte enbart exportindustrierna, som pressas av kostnadsnivån. Inom typiska hemmamarknadsindustrier såsom textil- och beklädnadsindustrierna går ju företagsdöden fram som en farsot, och friställningen av arbetskraft är i hög grad oroväckande.

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

Det är här också all anledning att uppmärksamma det svenska jordbrukets starkt försämrade läge. Kostnadsnivåns höjning har även för jordbruket blivit mycket kännbar. Jordbrukets köpkraft har minskat snabbt och starkt. Jordbrukets minskade köpkraft har redan och kommer sannolikt under 1959 att i ännu högre grad öka industriens svårigheter till följd av minskade inköp från jordbrukets sida av svenska industriprodukter.

Till näringslivets höga kostnadsnivå bidrar i betydande utsträckning det höga ränteläget. Detta drabbar i särskilt hög grad småindustri, hantverk och inte minst jordbruket. Det har i diskussionen från många håll framhållits, att större företagsvänlighet från det allmännas sida i form av lägre skatter och liberalare avskrivningsbestämmelser skulle vara vad näringslivet mest behöver. Detta skall inte bestridas. Tvärtom bör det understrykas, att i den nuvarande kärvande situationen bör statsmakterna vara lyhörda för krav på lättnader i de pålagor, som infördes då inflationsbekämpandet var som mest aktuellt. Men för den mindre industrien, för hantverket, för nyetablerare liksom för det ojämförligt största antalet jordbrukare betyder säkerligen en något lägre skatt mindre ekonomiskt sett än en verksamt sänkt ränta, då låg inkomst ju ger låg skatt och inget eller obetydligt avskrivningsbehov. Från de som regel starkt skuldsatta småföretagarna och jordbrukarna höjes nu kravet på sänkt ränta allt starkare.

Det är för övrigt ett egendomligt drag i bilden av det svenska näringslivet just nu, att trots oupphörliga räntesänkningar runt om ute i den omgivande världen den svenska riksbanksledningen varit så ytterst försiktig och avvaktande. När man frågar varför, får man kanske inget svar alls eller kanske det svaret, att det alltjämt skulle finnas latent inflationsdrivande krafter inom vårt ekonomiska liv. Man kunde då vilja fråga: Vilka? — I dag? Svaret kanske också inrymmer en antydning om läget för statens finanser och om väntat stort upp-

låningsbehov från statens sida. Kan det möjligen vara så, att statens stora upplåning för bostadsbyggandet i första hand skall främjas? Men är det inte så, att det inte bara är bostäder vi behöver? Arbetsstillfällena och andra nyttigheter än bostäder är sektorer, som också har legitima krav på andel i landets sparande och krav på en ränta, som är rimligare än den är i dag. Det är beklagligt, om ömtåliga delar av näringslivet i ett övrigt redan beträngt läge inte skulle få en lättnad i sin situation av sådana skäl. Jordbruk, småindustri och handel behöver i dag lägre kostnadsnivå; de behöver en lägre ränta. Kan möjligen herr finansministern låta dessa beträngda grupper skymta en strimma av hoppets sol i det bistra decemberklimatet?

Man kommer här osökt in på här behandlade motioners krav på att kvarstående regleringar och ransoneringar på kredit- och kapitalmarknaden omedelbart skulle avvecklas, och härvid åsyftas i första hand kontrollen över obligationslånemissionerna. Från det håll som jag företräder, centerpartiet, har vi ansett oss ha fog för kritik av handhavandet av dessa kontrolluppgifter, därför att jordbrukets kapitalbehov blivit tillgodosett i långt mindre grad än andra näringars under de år som gått. Men trots detta kan vi inte i dag biträda motionernas krav i detta avseende. Vi befarar nämligen, att om man omedelbart släppte denna kontroll, så skulle detta få ogynnsamma verkningar på ränteläget — ogynnsamma i den meningen att i stället för att verka i riktning mot lägre ränta, så skulle det säkerligen verka i riktning mot höjd ränta. Det önskar vi inte medverka till i dagens läge.

Det är emellertid allmänt känt, att vi inom vårt samhälle alltjämt har ett betydande uppdämt lånebehov. Näringslivet har alltjämt ett väsentligt kapitalbehov — legitimt, eftersom det gäller investeringar för att rationalisera och förbilliga produktionen liksom för att utbygga produktionsapparaten — och staten har — tyvärr — sitt stora upplåningsbehov. Härtill kommer en tredje

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

faktor, nämligen kommunerna. Enligt uppgifter, som lämnas i riksbankens årsbok för 1957, uppgick vid årsskiftet 1957/58 det av kommunerna outnyttjade beloppet av under åren 1953—1957 från finansdepartementet lämnade lånetillstånd till cirka 1 425 miljoner kronor. Vid utgången av augusti 1958 torde denna siffra ha höjts upp till cirka 1 700 miljoner kronor.

Även om den ekonomiska konjunkturen i dag är väsentligt dämpad och överinvesteringsbenägenheten — såsom reservanternas under reservation nr 1 framhållit och herr Ewerlöf tidigare uttalat här — måste anses ha mattats, är det dock förvånande, att höger- och folkpartireservanternas vågar konstatera, att tiden nu är inne för en avveckling av systemet med kapital- och kreditmarknadsregleringar. Från centerpartiets sida vill vi framhålla, att de regleringar och spärrar, den skärpta företagsbeskattningen och de skärpta avskrivningsregler o. s. v. som ansågs nödvändiga, då inflationens tryck var som hårdast, inte bör behållas en dag längre än nödvändigt. Vi hälsar därför med tillfredsställelse, att lättnad ställts i utsikt rörande företagets avskrivningsregler, och vi anser att företagsbeskattningen nu bör lindras.

Vi önskar också understryka att även vi vill se kapital- och kreditmarknadsregleringarna försvinna — när de inte längre behövs. Men vi kan inte dela högerens och folkpartiets här framförda uppfattning, att man redan i dag skulle kunna helt slopa dessa regleringar. Skälet till vårt ståndpunktstagande har tidigare nämnts: vi befarar en höjd ränta som resultat, och vi önskar i dess ställe i dag en sänkt ränta, något som tusentals företagare inom såväl industri som jordbruk skulle hälsa med den största tillfredsställelse.

Med investeringar och ränteläge har ju sparandet ett intimt samband. Det kunde förefalla, som om sparandet i vårt land skulle vara lågt, och nog har väl många ibland oss ofta ett intryck av att vårt folk i flera avseenden lever över sina tillgångar. Ändå visar de sta-

tistiska uppgifterna, att det svenska sparandet ligger högt i jämförelse med sparandet i många andra länder. Förhållandet är emellertid det, att våra ambitioner också är mycket höga. Vi vill företa oss och utträtta så mycket — under mycket kort tid, med historisk måttstock mätt. Det verkar ibland som om vi såsom nation hade mycket kort tid på oss med många stora projekt. Därav kommer säkerligen i hög grad den bristande korrelationen mellan investering och investeringsvilja å ena sidan och sparandet å andra sidan i vårt land.

Emellertid vill vi från centerpartihåll starkt understryka, att allt som kan göras för att stärka sparviljan och öka sparandet bör göras. En blick utöver gränserna ger oss bilden av starkt konkurrerande världsvälden, inbegripna i en intensiv och spännande kapplöpning på det ekonomiska området, varvid det sätts högt på sparande och investeringar. Det gäller för oss att inte bli efter i den kapplöpningen. Vi noterar därför med tacksamhet, att Kungl. Maj:t nu tillsatt den av riksdagen begärda utredningen med uppgift att undersöka olika vägar att befrämja sparandet.

I motionerna framföres även förslag rörande en omprövning av de budgettekniska metoderna. Flera av remissinstanserna har påpekat, att det kan finnas skäl för en ändring av dessa i syfte att möjliggöra en säkrare finanspolitisk planering. Vi i centerpartiet kan dela denna uppfattning. Men år 1957 tillkallades ju en budgetkommitté. Låt den avsluta sitt arbete och framlägga resultatet! Man kan väl inte gärna ha två utredningar arbetande inom samma gebit. Jag kunde märka, att herr Ewerlöf i sitt anförande nyss på den punkten märkbart avvek från formuleringen i reservationen.

Till slut vill jag, herr talman, å centerpartiets vägnar understryka det erkännande som herr Ewerlöf nyss gav dem som företrätt vårt land i de långvariga och segslitna förhandlingarna om ett europeiskt frihandelsområde. Jag vill tacka för detta arbete och vill uttala förhoppningen om att det till slut skall

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

vara möjligt att uppnå ett samförstånd på detta viktiga område.

Herr talman! Med dessa ord har jag avsett att motivera mitt yrkande om bifall till reservation nr 2.

Herr BOO (s):

Herr talman! Herr Ewerlöf sade i sitt anförande att bankoutskottet förde en steril kritik emot vad som hade framförts i motionerna. Jag befarar att herr Ewerlöf kommer att betrakta även mitt anförande som ett bidrag till »steriliteten», men också en sådan verksamhet kan vara vällovlig i vissa sammanhang.

Motionärerna och reservanterna vill ha en omprövning av den ekonomiska politiken, sägs det. Bankofullmäktige har i sitt remissutlåtande konstaterat att det inte föreligger någon principiell åtskillnad i detta avseende. Man är beredd att t. ex. avveckla emissionskontrollen, när förhållandena på kapitalmarknaden blir sådana att det finns möjlighet därtill utan risker. Vidare säger motionärerna att de vill att det skall vidtas »omedelbara och direkta åtgärder för att hindra en nedgång i produktion och sysselsättning». Vi har då redovisat i vårt utlåtande, att det har vidtagits åtskilliga åtgärder som kan betecknas som omedelbara och direkta i detta avseende. De har varit sysselsättningsstödjande på olika sätt. Men i reservationen och även i anförandena här spåras en tendens till att man inte skulle vara tillfredsställd med vad som sker i detta avseende. Man vill att det skall bli ytterligare åtgärder.

Vad föreslår man då? Jo, man säger att det måste vidtas ytterligare åtgärder för att främja den svenska exporten. Man hänvisar i reservationen till att det har gjorts en väsentlig utbyggnad av de statliga exportkreditgarantierna, men säger att det inte är tillräckligt, utan att man vill att Sverige skall »liksom de stora europeiska industriländerna erbjuda utländska köpare stora, långfristiga och även eljest förmånliga krediter».

Nu är väl åtskilligt på gång när det gäller dessa saker. Vi ser i pressen att exportkreditnämnden kommer att göra

framställningar om att få förändringar i bestämmelserna, varigenom det i viss mån skall bli lättare för exportindustrierna att klara sina åtaganden på exportmarknaden. Men jag får den uppfattningen, att man här kräver att staten skall gå in med sina resurser, så att Sverige liksom andra länder kan ge »stora, långfristiga och även eljest förmånliga krediter». Då måste jag fråga i all enkelhet: Var skall man ta pengarna till denna kapitalexport i vårt samhälle, som fortfarande lever under överinvesteringens och kapitalknapphetens kalla stjärna? Jag skulle till herrar Ewerlöf och Schmidt med en travestering av Frödings ord vilja säga: Så här vill herrarna ha't, »men Schmidt du, men Ewerlöf du, var ska vi ta't»? Det återstår att redovisa. Här räcker det nämligen inte med allmänna talesätt, där man orerar om att man vill ha ett sparvänligare framtida samhälle, utan vad man föreslår är omedelbara och direkta åtgärder på det här området i den nuvarande situationen.

Frågan blir då närmast: Vilka andra områden som kräver kapitalinvesteringar är det som skall pressas tillbaka? Inte är det väl det enskilda näringslivets investeringar, såvitt jag har kunnat läsa reservationen rätt, tvärtom. Det är alltså det allmännas investeringar, men då återstår det väl att precisera: Är det bostäderna, eller är det någonting annat? Går det att få ett besked på den här punkten, då kan man också få en realdiskussion om den avvängning som ändå måste ske i detta sammanhang. Jag skulle vilja fråga om det finns någon av reservanterna som har det politiska modet att stiga upp och, som det heter, »taga bladet från munnen» och säga hur man vill ha det i det här avseendet. Annars tjänar väl inte dessa debatter så mycket till, och det är knappast berättigat att ta upp tiden med dem i riksdagen.

Låt mig ytterligare göra några reflexioner kring denna frågeställning om de svenska exportproblemen. Om nu Sverige skulle ge sig med i en dylik internationell karusell och i konkurrens med Västtyskland och andra länder bju-

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

da ut stora långfristiga krediter för att öka vår export, var skulle då det hela sluta? Vad bleve dessa konkurrentländers nästa åtgärd för att möta de nya åtgärder, vi hade vidtagit? Kunde vi utan våda för vår egen ekonomi följa med i en sådan där långdans? Jag tvivlar på det, ty lika mycket som våra krediter till utlandet ökade, lika mycket minskade våra inhemska möjligheter att expandera på olika områden. Vi har ju inte som t. ex. Västtyskland kapitalreserver för export.

Ytterligare en sak: Vad är det för principiell skillnad mellan dessa stora, långfristiga och i övrigt förmånliga krediter och de exportsubventioner, som andra länder i vissa lägen har tillämpat men som vi har fördömt? Hur komme en dylik verksamhet att påverka vårt ränteläge? Skall vi, med det ränteläge vi har jämfört med konkurrentländerna, kunna ge förmånliga krediter, föreställer jag mig att det finge bli fråga om att subventionera räntan på dessa exportkrediter.

Ett av reservanternas påståenden är, att ett borttagande av den s. k. emissionskontrollen inte skulle leda till någon räntehöjning. Det påminner mig om när samma spåmän på sin tid siade om att ett borttagande av den dåvarande priskontrollen inte skulle leda till några prishöjningar. Tvärtom, sade man, är kontrollen i sig själv prisuppdragande genom maximiprissättningen. Men hur har det gått? Om man studerar hur tidigare priskontrollerade varor har utvecklats sig i detta hänseende, kanske man får se ett helt annat resultat.

Vidare sade samma spåmän under lågränteperioden, att bara man ville begagna räntan, skulle det gå att med små variationer i ränteläget smidigt styra konjunkturen. Det är att observera, att vi även vid det tillfället levde i en utpräglad högkonjunktur. Och hur har det gått i det avseendet? Hur är ränteläget i Sverige i dag och möjligheterna att komma ner igen? Hur har det gått i de andra av Europas industriländer? Man har tagit in räntemedicinen även där, kraftiga räntehöjningar på flera procent. Men

man har ingalunda med det medlet lyckats styra konjunkturen. Man har inte fått en fullgod effekt utan har fått använda räntehöjningar vid sidan om alla de andra regleringarna och ingripandena. Vi är alltså inte ensamma om den utvecklingen.

Jag har för min del inte trott på dessa spåmän vid något av de tidigare tillfällena, och det må förlåtas mig att jag ingalunda tror på dem vid detta tillfälle heller. Att nu omedelbart släppa loss en fri konkurrens på kapitalmarknaden skulle utan tvekan trycka den nuvarande höga räntan ytterligare uppåt, ty då kommer vi i det läget att priset, räntan, blir den utslagsgivande regulatorn på efterfrågan.

Och är det så säkert, att man med denna frihet når det resultat, som reservanternas eftersträvar, nämligen en ökning av investeringarna i den privata sektorn? Vi ser kommunernas eftersatta lånebehov i dag. Kommunerna har investeringar, som i stor utsträckning tvingar sig på dem genom bostadsbyggandet och annat. Det är nog ganska stor risk att med en större frihet på kapitalmarknaden skulle kommunerna, som kan flytta över räntekostnaderna på skattebetalarna, väl kunna konkurrera med stora delar av vårt näringsliv om kapitaltillgångarna. Vad bleve då slutresultatet? Vi finge ett högre kostnadsäge utan att ha nått några andra väsentliga fördelar, och priset på kapital skulle ha ökat åtskilligt, vilket är en i och för sig icke önskvärd utveckling.

Nej, jag tror inte att vägen över en fri konkurrens mellan enskilda och offentliga kapitalanspråk löser problemen. I ett samhälle, där alla resurser är utnyttjade, vet vi att anspråken är stora på kapital. Därför är en lösning inte åtkomlig på detta sätt. Enda möjligheten att få en annan avvägning torde vara via politiska beslut om en minskning av samhällssektorns investeringar. Då är vi tillbaka till frågan vad det är som skall minska. Är det bostäderna? Är det investeringarna i kraftverk, skolor, sjukhus, vägar — eller vad?

Såvitt jag uppfattade herr Larsson

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

rätt, sade han i sitt anförande ganska oförblommerat, att han — och jag förutsätter även hans parti — i dagens läge inte har någonting att invända mot att man återigen drar ned bostadsbyggandet. Jag vill då erinra om att det finns ett visst samband mellan konjunkturnedgången och bostadsbyggandets ökning. Vi har emellertid ett bostadsbyggande, som ligger på ganska hög nivå, och det är ingen tvekan om att detta är kapitalslukande. Emellertid vill jag också påminna om att det parti, som herr Larsson representerar, tidigare har varit med i regeringsställning och fört fram besluten om denna ökning av bostadsbyggandet. Vad de andra oppositionspartierna beträffar har inte minst de varit pådrivande när det gäller att få denna ökning av bostadsbyggandet. När bostadsbyggandet förts upp till den nuvarande höga nivån, har det alltså, såvitt jag förstår, rått en politisk enighet om att så borde ske.

När herr Larsson nu antyder, att det är just den sektorn som nu borde kunna minska för att det enskilda näringslivet i övrigt skall kunna expandera, är det en ny melodi man får fram i den politiska debatten. Men det är bra, enligt min mening. Jag tycker, att man skall diskutera dessa frågor öppet och renhårigt. Då vet vi var vi står på olika håll.

Det är problemet om kapitalbristen, som egentligen ligger under debatten här i dag. Det är väl något som vi knappast har stor anledning att vara ledsna över. Vi vet att vi har ett större sparande än någonsin tidigare. När vi trots detta stora sparande ändå har en fortlöpande kapitalbrist, betyder väl detta att vi lever i ett expansivt samhälle, där vi utnyttjar den sista sparkronan till investeringar. Inte är väl detta något fel, ty det ger ju möjlighet till framsteg och standardstegring. Det värsta som kunde hända vore väl ändå att t. ex. den nuvarande internationella konjunkturen fortsatte i en nedåtgående riktning så att vi finge samma förhållande som på 1920-talet och i början på 1930-talet, då vi hade kapital- och arbetskraftsreserver som ingen ville utnyttja.

När vi alltså här i våra politiska diskussioner brottas med kapitalproblemet, finns det kanske anledning att hålla dessa enkla fakta i minnet. Det parti jag representerar vill säkerligen inte för att i och för sig uppnå en snygg och fin balans och en fri konkurrens på kapitalmarknaden avstå ifrån den fulla sysselsättningens samhälle.

Utskottet förordar i sina skrivningar en differentierad eller selektiv politik som stimulans i nuvarande konjunkturläge. Gentemot detta anför höger- och folkpartireservationen, att en sådan politik inte kan ersätta generella åtgärder på det ekonomiska området. Härvid nämner reservanterna, utöver avskaffandet av regleringarna, den extra företagsbeskattningen som särskilt betungande för näringslivet, och det har också framskyttat här i anförandena.

För all del, man kan hålla med om att sten på börda känns tung. Men är det inte ändå skäl att reducera denna »stens» storlek till de rätta proportionerna?

När den extra bolagsbeskattningen senast beslöts var företrädare för högern och folkpartiet ivriga att bevisa för finansministern och andra ledamöter, hur litet denna skatt egentligen gav i inkomster till staten. Man talade om 100 miljoner kronor, och i en av motionerna nämnde man beloppet 80 miljoner kronor i ökade statsinkomster genom denna extra bolagsbeskattning. Jag kan därför inte bli riktigt klok på hur en skatt, som ger så litet i inkomst åt staten, i dag kan betyda så mycket för så många. Det stämmer inte på något sätt.

Sedan kommer frågan: Om man nu avskaffar denna extra bolagsskatt, bleve då allt det som därvid tillfaller dessa skattebetalare investering? Det är inte så givet! Det är rätt naturligt att företagen använder en del av dessa medel till utgifter på annat sätt; det kan vara till ökade utdelningar, det kan vara till ökade löner, man kan anställa experter o. s. v.

För att få ett riktigt perspektiv på denna fråga skulle jag vilja anföra, att t. ex. industriens investeringar i byggnader och maskiner under år 1957 var 4,6

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

miljarder kronor. Detta belopp skall alltså ställas emot extra bolagsskatten, om vi nu skall utgå ifrån att denna ger 100 miljoner kronor.

De särskilda investeringsfonderna, som företagen nu har fått börja att taga i bruk, har hittills frisläppts till ett belopp av något över 200 miljoner kronor. Även det kan ställas emot det här beloppet, och bara det är ju dubbelt så mycket som det belopp man från reservanternas sida beräknar den extra bolagsbeskattningen till.

Om vi ser på investeringsavgiften beräknas den för år 1957 också ge cirka 200 miljoner kronor. Dessa pengar förutsätter man gå direkt till investeringar på ett säkrare och mera direkt sätt än vad en minskning av företagsbeskattningen i och för sig skulle göra. Man har nu uppgifter om att företagets investeringar under innevarande år beräknas öka med mellan 6 och 7 procent.

Att med dessa siffror för ögonen ändå påstå, att den extra bolagsskatten skulle vara en avgörande faktor när det gäller att klara den sysselsättningssituation vi har i dag är ändå ett orealistiskt tal. Det är närmast det jag har velat konstatera med dessa sifferjämförelser.

När man nu vidare talar om de »generella lättnader», som reservanterna vill ha utöver de mera punktvisa åtgärder, som har vidtagits från regeringens sida, har jag inte i denna redovisning funnit ett ord om den höga räntenivån — varken i motionerna eller i reservationerna. En hög ränta är alltså en bra ränta, och räntenivån kan knappast bli för hög. Annars tycker man ju att åtminstone folkpartiet med sitt förflutna på detta område skulle ha antytt, att det ville ha »en liten variation» nedåt i ränteläget i dagens situation. Herr Schmidt hade emellertid i sitt anförande ingen ränteskräck. Han dansade snällt och troskyldigt tillsammans med herr Ewerlöf kring den ekonomiska frihetens och högräntans guldkalv!

I högermotionen har man även tagit upp frågan om förbättrade budgettekniska metoder. Den saken har inte fått någon större plats i reservationen, där

det bara sägs att man i denna del instämmer i motionens syfte.

I den mån man här äsnyftar att uppnå rationaliseringar och förenklingar, som gjorde det möjligt för menige man att bättre följa med och förstå vad som sker på detta område, vore naturligtvis ingenting att invända. När jag läste högermotionen fick jag emellertid en hädisk tanke; om man kunde åstadkomma några sådana verkliga förenklingar på detta område skulle man kanske komma så långt i redovisningen, att t. ex. högerns skräckpropaganda om statsskuldens utveckling bleve helt omöjliggjord. Det vore väl värt en utredning bara det.

Nu sysslar emellertid, som herr Larsson redan tidigare antytt, en utredning med detta problem. Budgetkommittén arbetar med dessa frågor. Vi bör då lugna oss och avvakta resultatet av dessa utredningar. Sedan får vi väl, om det behövs, komplettera utredningarna för att nå det önskade målet.

Som ledamöterna förstår, är det emellertid knappast detta som högern eftersträvat med sin motion. Högern vill i stället ha en sådan planering av driftbudgeten, att man kan exakt fastställa utgifterna och hålla dem inom den beräknade ramen. Men skall statens finanspolitik vara ett led i konjunkturpolitiken, måste man väl ändå acceptera förskjutningar och variationer när budgeten skall överföras i praktisk politik. Det är knappast möjligt att låsa fast budgeten enligt normen att driftbudgetens inkomster skall täcka dess utgifter, men inte heller mer. Såsom utskottet påpekat är ju budgetutfallet i viss mån i sig självt beroende av konjunkturutvecklingen och det resultat som denna ger.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Boo tyckte sig av mitt anförande kunna dra den slutsatsen, att jag vore beredd att biträda en minskning av bostadsbyggandet. Vad jag sade

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

var att man i nuvarande läge givetvis måste uppmärksamma, att det inte endast är bostäder, som människorna behöver, utan också ett tryggt levebröd, och fördenskull även arbetsplatser. I nuvarande läge kan det därför kanske vara erforderligt med en omprövning av vilka kapitalbehov som skall prefereras. Det kan nämligen tänkas att det måste ske en viss ändring i fråga om fördelningen av de begränsade kapitalresurserna. Detta får dock inte tolkas så, som att vi på vårt håll skulle vara emot bostadsbyggandet.

Herr Boo anförde gentemot mig, att vi under de sex åren i koalitionsregeringen var med om ett högt bostadsbyggande. Jag vill då erinra om att det under de åren var högkonjunktur och ett annat ekonomiskt klimat än nu, då andra delar av samfunds- och näringslivet kanske har ännu mer berättigade krav att ställa då det gäller fördelningen av kapitalresurserna. Dessutom får vi inte glömma att bostadsbyggandet i dag är betydligt större än den gången. Ett faktum är ju, att det nu färdigställs ett betydligt större antal lägenheter än under den omtalade koalitionsperioden.

Faktum är emellertid att staten för närvarande inlånar pengar till hög ränta och sedan lånar ut dem med låg ränta. Det skuldsatta näringslivet tvingas att i det nuvarande bistra ekonomiska klimatet tävla om kapitalresurserna i högräntans tecken.

Jag upprepar än en gång, herr Boo, att vi inom mitt parti inte är emot bostadsbyggande i och för sig. Men vi anser att människorna i vårt land också behöver arbetsmöjligheter och arbetsplatser. Det kan också finnas andra behov som måste tillgodoses med våra knappa kapitalresurser.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill med några ord bemöta herr Boos anförande, som i och för sig skulle kräva mycken tid att komma till rätta med.

Jag börjar med exportkreditgarantien,

liksom han gjorde i sitt anförande. Herr Boo har i denna del förbisett vad vårt önskemål i detta sammanhang innebär.

Som jag försökte klargöra i mitt tidigare anförande föreslog utredningen, som tillsattes år 1952 och avlämnade sitt betänkande 1954, en utökning av ramen för exportkrediterna från 300 miljoner till 600 miljoner kronor. Utredningen gick också i detalj in på vilken utformning och omfattning man ville ge de krediter, som skulle lämnas inom denna ram. Allt detta gjordes i syfte att ha en beredskap att ta till om vi råkade ut för en avmattning i konjunkturen. Det är nu gott och väl att vi har fått ramen utökad till 600 miljoner kronor. Men vad har det, måste vi fråga, blivit av alla de förslag till förändringar i formen och omfattningen av de speciella krediterna, som denna kommitté samtidigt framlade? Nu talar herr Boo som om dessa ifrågasatta ändringar skulle föranleda ett mycket större upplåningsbehov än vad som eljest skulle gälla. Men det är ju tills vidare fråga om samma ram av 600 miljoner som redan har blivit beviljad.

I det sammanhanget efterlystes — som alltid — en uppgift om vad det egentligen är för investeringar, som skall få stryka på foten inför de krav som vi här ställer på att man nu särskilt skall ha näringslivet i tankarna. Ja, det parti jag företräder är väl det enda som har tagit på sig den politiska belastningen av att vid alla möjliga tillfällen redovisa, vad det är som vi anser i första hand skulle kunna få stryka på foten. Vi måste ju ändå alla ha klart för oss, att vi inte kan leva på den statliga verksamheten. Vi kan inte leva på bostadsbyggande och vad därtill hör, utan vad vi lever på är avkastningen av vårt produktiva näringsliv. Detta får inte glömmas bort i detta sammanhang, i synnerhet som vi just står inför svårigheter för näringslivet att bära upp vad som behövs för att vi skall kunna bevara vår standard.

På frågan om vad det är för investeringar, som vi menar skall ha förtursrätt, kan jag därför svara, att det är de investeringar som är samhällsekonomiskt bäst motiverade, alltså — i nuvarande

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

stund i varje fall — de produktivt sysselsättningsskapande investeringarna.

I fråga om räntan får vi ju det vanliga beskedet, att den priskontroll som man nu utövar måste bevaras, och herr Boo hänvisade till att avskaffandet av priskontrollen på varumarknadsområdet skulle ha visat att priserna bara blev högre.

Jag bestrider det påståendet! Jag är alldeles på det klara med att prisnivån, om man ser på den i stort, har blivit lägre än den skulle ha kunnat bli om vi hade bevarat en priskontroll. En sådan kontroll är någonting som kan tillämpas under en mycket kort övergångstid, men det går inte att i längden basera systemet på en priskontroll, inte heller på kapitalmarknadens område.

Det framhålls såsom någonting självklart, att staten och kommunerna kan träda fram på lånemarknaden och att det inte är räntekänsliga. Det påståendet har jag redan bemött i mitt tidigare anförande, där jag talade om hur jag ser på den saken. Jag utgår ifrån att även staten och kommunerna måste gå till väga med ett starkt kostnadsmedvetande när det gäller att utnyttja de knappa kapitalresurser som står till buds.

Den extra bolagsskatten är ju ett stort kapitel. Här talade herr Boo som om det vore det rimligaste och naturligaste i världen att man behåller denna skatt i ett läge av sjunkande konjunkturer, en skatt som tillkom såsom ett provisorium för att dämpa en högkonjunktur. Han är inte på något sätt besvärad av den motsättning, som ligger i detta. Man kan ju med denna inställning komma fram till att försvara snart sagt vad som helst! Han frågar: Kan den skatten betyda så mycket? Kan den vara av avgörande beskaffenhet? — Ingen har sagt att den är avgörande, men den har mycket stor betydelse, detta även om den — såsom vi har påstått — inte kan anses ge staten ett högre belopp än 100 miljoner kronor om året i ökad behållning. Den har destruktiva verkningar i andra avseenden. Den har gjort kostnadsmedvetandet sämre inom företagsamheten genom att företagarna kan ta på sig kostnader efter

en kanske mindre noggrann prövning — den sammanlagda skatten har nämligen stigit så högt, att man genom att dra av kostnaderna vid beskattningen sparar in en hel del av dem. Dessutom har denna skatt givit anledning till bokslutstransaktioner av en karaktär som gör att de hundra miljonerna skulle vara väl använda om de finge gå från herr Sträng till näringslivet.

Herr BOO (s) kort genmäle:

Herr talman! I mitt första anförande sade jag, att jag gladde mig åt att herr Larsson gav klart besked om investeringsavvägningen. Jag berömde honom, och jag kanske gisslade andra företrädare för oppositionen.

Jag är ledsn, herr talman, att jag hade fullkomligt fel, ty herr Larsson skyndade sig att ta tillbaka allt som han eventuellt tidigare hade sagt i den frågan. Visst vill även centerpartiet att det skall byggas bostäder, sade herr Larsson, men byggandet skall även räcka till för andra behov. Vi vet alla att detta är omöjligt. Det måste ske en avvägning, och det var en realdiskussion på den punkten som jag ville ha till stånd. Som sagt, jag är ledsn att herr Larsson, som det heter, »backade ut» ur den uppkomna situationen.

Herr Larsson säger vidare, att när hans parti var med i regeringen och beslöt om högre bostadsbyggande, så var det under en högkonjunktur. Ja, det är riktigt! Men jag kan inte förstå herr Larssons slutsats i det sammanhanget. Jag kommer fram till det omvända förhållandet, att vi skulle ha större möjligheter att öka bostadsbyggandet i en dämpad konjunktur, ty då är inte anspråken på kapital för investeringar lika stora på andra områden. Det är svårare för oss att få kapitalet att räcka till för ett stort bostadsbyggande under högkonjunkturen. Att det verkligen är på det sättet, har vi väl nogsamt erfarit under de goda efterkrigsåren. Men herr Larsson och jag har tydligen olika uppfattningar på den punkten.

Herr Ewerlöf anförde att det inga-

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

lunda var fråga om exportkreditgarantiernas storlek, där en ökning skett från 300 till 600 miljoner, utan det var fråga om var de andra åtgärderna, som föreslagits i 1952 års utredning, hade tagit vägen. Ja, jag redovisade i mitt förra anförande att i tidningspressen i dag står att läsa att exportkreditnämnden har gjort framställningar om att få till stånd ändringar, bland annat när det gäller risktagandet från statens sida. Denna framställning skall väl sedan prövas av regering och riksdag, och då får vi se vad den kan leda till.

I det nuvarande läget är det givet, att man kan vara överens om att stödja exportnäringen så långt detta är möjligt. Men vad jag anmärkte på i mitt förra anförande när det gällde denna sak var att de skrivningar, som fanns i reservationen tydde på en önskan att vårt land skulle gå betydligt längre på detta område. Det var inte bara tal om exportkreditgarantier utan kanske mer renodlade exportkrediter. Så här skriver reservanterna: »I den allt hårdare exportkonkurrens, som nu drives ej minst från de stora europeiska industriländernas sida, ingår erbjudanden om stora, långfristiga och även eljest förmånliga krediter som ett i stor utsträckning anlitat medel.» Reservanterna fortsätter: »Utskottet finner det vara väsentligt att svenska företag i möjligaste mån kan vara med i denna konkurrens och icke blir ställda utanför.» Det var närmast dessa skrivningar, som jag åsyftade i mitt föregående anförande.

När det gäller frågan om investeringsavvägningen säger herr Ewerlöf, att det är de produktiva investeringarna som skall ha företräde och att vi inte skall, som herr Ewerlöf uttryckte det, bara bygga bostäder. Det innebär väl att man vill ha en annan avvägning mellan de enskilda investeringarna och samhällets investeringar. Men herr Ewerlöf har inte velat lämna någon specifikation över på vilka punkter de samhälleliga investeringarna skall inskränkas. Går det inte att få litet närmare besked i det fallet?

I fråga om den extra bolagsbeskattningen ville herr Ewerlöf närmast fästa

den etiketten på mig, att jag önskade behålla denna skatt, oavsett hur den verkade. Jag har inte gjort något annat, herr talman, än att söka beskriva, hur stor del denna skatt utgör av de samlade investeringarna och vilken betydelse den har i detta sammanhang. Jag har velat anföra det som ett argument mot den propaganda som bedrivs om att den extra bolagsskatten kommer att få omfattande skadeverkningar, därest den inte omedelbart avskaffas.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! De två första talarna i denna debatt har redan sagt en hel del av vad jag skulle kunna andraga, och det finns ingen anledning för mig att upprepa deras påpekanden.

Å andra sidan vill jag uttala min tillfredsställelse över att inte redan vara refererad i dagens eftermiddagstidningar. När de för några timmar sedan utkom, kunde man i dem läsa referat av den våldsamma sammanstötning i andra kammaren mellan finansministern och herr Hansson i Önnarp, en sammanstötning som kanske ännu inte är påtänkt — för att nu inte tala om den ekonomiska debatten i sagda kammare, som man fortfarande förbidar. Den finns också redan behandlad i sagda press.

Jag skall inte spanna över hela fältet utan bara ta upp ett par av de ekonomiska problemen.

När man tar del av konjunkturinstitutets senaste rapport, måste man konstatera, att den innehåller ganska dystra siffror. Från 1956 till 1957 uppgick ökningen i industriproduktionen till 3 procent, medan den i fjol stagnerat. Under första halvåret i år var produktionsvolymen, jämförd med fjolårets, praktiskt taget oförändrad. Denna utveckling har drabbat konsumtions- och kapitalvaruindustrierna i ungefär samma grad. Att inte arbetslösheten har blivit större än vad den är, sammanhänger med en betydande uppgång inom byggnadsindustrin.

Produktionsminskningen beror givetvis på vår minskade utrikeshandel. I

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

september var man optimistisk; då skedde en ökning av exporten, ja, till och med en så stor ökning, att ett mindre exportöverskott kunde noteras. Tyvärr måste man konstatera, att den viktigaste orsaken till uppgången under september var av engångsnatur och bestod i en tillfällig anhopning av fartygsleveranser. För de närmaste månaderna är det högst sannolikt, att exporten kommer att sjunka till en allt lägre nivå. Det internationella marknadsläget för våra exportvaror är svagt och har inte påverkats av den amerikanska marknaden — helt naturligt för övrigt, eftersom vår handel med Amerika är av så begränsad omfattning. Jag kan nämna att produktionen inom en sådan nyckelindustri som trävaruindustrien någorlunda har kunnat upprätthållas endast tack vare successiva priseftergifter. Svårigheterna att finna avsättning för massa även till nu gällande, reducerade priser belyses av de vidtagna produktionsinskränkningarna och de ökade lagren, produktionsinskränkningar som vi kan läsa om i dagens eftermiddagstidningar. Exporten av järnmalm ligger på en betydligt lägre nivå än förra året. För järn och stål har läget, efter någon ansats till förbättring tidigare under hösten, åter blivit svagare. Och till råga på allt visar det sig att exporten av verkstadsprodukter, som tidigare under året var väl hävdad, enligt de senaste rapporterna börjat sacka efter.

Följden blir arbetslöshet. Jag vill inte klandra regeringen för det, men jag understryker vad herr Ewerlöf sade i sitt första anförande, nämligen att den ekonomiska politik, som förts under de senare åren, ju inte har varit ägnad att minska sådana påfrestningar som vi i dag står inför.

Vi lever i kapitalbristens samhälle, det är den omständigheten som ligger bakom dagens debatt, yttrade herr Boo. Det gläder mig att jag åtminstone på den punkten kan instämma med herr Boo. Jag skulle med anledning av detta vilja ta upp frågan om vårt sparande. Herr Boo menade att det var högt, ja, rent av abnormt högt i jämförelse med tidigare

och med förhållandet i andra länder. Inom folkpartiet har vi ju under en rad av år väckt motioner som har syftat till att få till stånd en närmare analys av sparandets utveckling och struktur. Jag vet inte, om detta är anledningen, men i varje fall har konjunkturinstitutet satt i gång med en utredning. Den är verkställd för år 1955.

Denna utredning visar att av det sparande som då förekom stod företagen för drygt hälften, medan de enskilda å ena sidan och det allmänna å den andra svarade för hälften var av återstoden. Hushållssparandet, det personliga sparandet eller vad vi nu vill kalla det, är alltså relativt lågt. Det finns emellertid en del andra siffror av intresse, som skymtar fram i detta sammanhang.

Jag går här tillbaka till år 1955, eftersom detta är det enda år för vilket det finns en fullständig undersökning. De svenska hushållen sparade år 1955 totalt 2,75 miljarder kronor. Inte mer än 267 miljoner kronor av dessa medel insattes på bank eller omsattes i värdepapper och försäkringar. Hushållens kontanta tillgångar ökade således endast med 10 procent av sparandet. Till största delen skedde sparandet genom en ökning av hemmens och familjernas fasta tillgångar: villor — det är en bra sak — men också bilar, TV-apparater m. m. Ja, vi vet, hur folk resonerar. Det lönar sig inte att spara, menar man, ty man vet inte vad pengarna i morgon, nästa år eller om fem år har för värde. Låt oss därför lägga oss till med realvärden i stället, även om det bara skulle vara en ljuskrona! Följden är att det tillgängliga kapitalet på lånemarknaden inte har räckt till för de behov som föreligger.

I bankoutskottets utlåtande säger utskottet på s. 14 med en mycket egenomlig formulering, att utskottet inte vill »ifrågasätta önskvärdheten av en ökning i det personliga sparandets». Utskottet framför sedan den vanliga tesen om att sparandet är stort och slutar med att säga att »trenden pekar enligt föreliggande statistik på en fortgående ökning av den genomsnittliga sparkvo-

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

ten». Det är det sista yttrandet som jag skulle vilja underkasta kritik.

Vi kan konstatera att inlåningsökningen hos sparbankerna exempelvis under augusti och september i år var avgjort svagare än samma månader i fjol. Medan den förra året hos de 84 största sparbankerna var uppe i sammanlagt 80 miljoner kronor under augusti och september, har den under samma tid i år begränsats till 48 miljoner kronor. För samtliga sparbanker har inlåningen under tredje kvartalet som helhet i år utgjort inte fullt 200 miljoner kronor mot 222 miljoner samma kvartal förra året, oaktat räntekrediteringarna vid halvårsskiftet i år varit några tiotal miljoner kronor större än vid samma tidpunkt i fjol. Liknande företeelser möter man inom postsparbanken och jordbrukskassereörelsen. I affärsbankerna är läget ungefär enahanda.

Tvärt emot vad utskottet säger pekar alltså trenden inte på en ökning utan på en minskning i sparkvoten, och det är så mycket egendomligare att möta påståendet i bankoutskottets utlåtande, som man säger på s. 92 i konjunkturinstitutets rapport, att det personliga sparandet i år, alltså från 1957 till 1958, kommer att minska med 200 à 300 miljoner kronor. Enligt institutets sparundersökningar har från 1955 till 1957 en icke oväsentlig förskjutning ägt rum i fördelningen av sparandet. Företagarnas andel av detta sparande har minskat, medan löntagarnas har ökat. Men trots att det enskilda sparandet har ökat relativt sett, är det personliga sparandet 200 à 300 miljoner kronor mindre.

Pengarna räcker inte till för de anmälda behoven. Den saken underströks mycket starkt av herr Nils Theodor Larsson i hans anförande, men så fortsatte han: »Under sådana omständigheter måste vi kräva en räntesänkning.» Låt mig ta ett jämförande exempel på det agrikulturella området! Där skulle ett motsvarande resonemang vara, att om det råder brist på smör, så skall vi sänka smörpriset för att stimulera smörkonsumtionen — detta är lika logiskt som det resonemang herr Nils Theodor

Larsson förde. All erfarenhet under de sista åren har visat, att spararna är mycket räntekänsliga; det framgår inte minst därav, att man nu i mycket större utsträckning än tidigare flyttar över sitt kapital till de bankräkningar som ger den högsta avkastningen.

Herr Ewerlöf sade, att det värsta som skulle kunna inträffa nu vore stigande arbetslöshet och stigande priser. Tyvärr är det nog så, att inflationstrycket fortfarande består i vårt samhälle, även om det inte gjort sig så starkt gällande under de sista månaderna. Delvis har detta sin grund i psykologiska förhållanden: svenska folket har blivit inställt på alltjämt stigande priser, alltjämt fortgående inflation. Typiskt är att då Sifo — Svenska institutet för opinionsundersökningar — i fjol gjorde en undersökning om hur svenska folket såg på dessa ting, så visade det sig att 2/3 av de tillfrågade räknade med oavslutligt stigande priser och med stigande skatter. Har en sådan uppfattning bitit sig fast i det allmänna medvetandet, då är det inte så lätt att bli av med den. Mer eller mindre medvetet gör människorna inflationen till en arbetshypotes som de rättar sig efter, och allt starkare och starkare motåtgärder måste därför sättas in. De psykologiska faktorerna spelar mycket större roll i ekonomiska sammanhang än man vanligtvis räknar med.

I ett sådant läge blir den första och angelägnaste uppgiften att bringa människorna på andra tankar, d. v. s. att återställa förtroendet för penningvärdet. Ingen väntar att en prisstegring, som fortgått i 18 år med undantag endast för de tre sista krigsåren och det första efterkrigsåret, skall kunna bringas att upphöra från den ena dagen till den andra. Viktigare än räntan, när det gäller att stimulera sparandet, är att skapa förtroende för penningvärdet. Tyvärr framstår en ihållande penningvärdeförsämring mer eller mindre som en naturföreteelse; och en naturförteelse kan man ju inte motsätta sig. Inflationen är en upplösningsprocess inom det ekonomiska livet, som inte kan fortgå hur länge som helst. Förr eller senare måste en

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

förändring komma till stånd; vi kan i dagarna se vart det bär hän i länder, som ägnar sig åt en dylik trafik — jag nämner Frankrike och Finland.

Det viktigaste i dagens situation är alltså att man återställer allmänhetens förtroende för den svenska kronan. Mot den bakgrunden måste det beklagas, att bankoutsnittet återigen presenterar ett splittrat utlåtande, med ett majoritetsuttalande och två reservationer på väsentliga punkter.

Detta var den ena saken jag i dag ville beröra. Den andra gäller en motion, som visserligen inte kommer från det parti jag tillhör men som rör en ganska väsentlig fråga, nämligen angelägenheten av att något så när bringa reda i vår budgetteknik. I utlåtandet heter det beträffande denna fråga: »I hög grad betingas skillnaderna mellan riksstat och budgetutfall av de beslut som riksdagen fattar, sedan riksstaten fastställts. Den ökning eller minskning av budgetunderskottet som därvid framkommer, får bedömas efter det konjunkturläge i vilket dessa beslut fattas.»

Det finns emellertid en annan omständighet, som vi inte skall glömma bort i detta sammanhang, och det är den benägenhet, som har inneställt sig i den svenska riksdagen under senare år, att fatta s. k. principbeslut utan att överväga de ekonomiska konsekvenserna. Följden har blivit de s. k. automatiska utgiftsstegringarna, som man menar liksom ligger utanför vårt räckhåll och vår påverkan. I själva verket förhåller det sig inte på det sättet.

Vi har i vårt land — och förhållandet är detsamma i flertalet andra länder i Västerlandet — under de sista generationerna kunnat glädja oss åt en sällsamt gynnsam produktionsutveckling. Jag skall inte gå närmare in på anledningen härtill, som ju bland annat varit den fria företagsamheten, forskningen, tekniken, undervisningen och utbildningen. Jag nämnde nyss att man från år 1956 till år 1957 räknar med en stegring i industriproduktionen på 3 procent. Den har varit genomsnittligt lika stor under de sista åren. Men samtidigt

har det hos oss politiker — jag säger »oss politiker», därför att det gäller oss alla — insmugit sig någon sorts fatalistisk tro att denna utveckling skall fortsätta oavbrutet, utan att man ens gjort ett försök att närmare analysera händelseförloppet. På grund av denna optimistiska inställning har det uppstått en benägenhet att på förhand inteckna de materiella framstegen. Vår socialpolitik, vår skolpolitik och vår försvarspolitik baserar sig på denna framtidstro, där man räknar med en alltjämt fortgående stegring av produktionen.

För varje med naturvetenskapligt tänkande en smula förtrogen person ter sig detta förfaringssätt att teckna framtiden med utgångspunkt från skeendet under de sista decennierna såsom en ganska otillätlig extrapolering. Det torde vid närmare eftertanke stå klart att produktionsutvecklingen visserligen beror på våra egna åtgöranden och den politik som bedrivs men att den också beror på de tekniska framsteg som finns tillgängliga ur lagrade forskningsresultat, och där går som bekant utvecklingen i kurvor. För att man skall kunna få en bättre överensstämmelse mellan riksstaten och budgetutfallet blir det nog nödvändigt att riksdagen i framtiden i mindre utsträckning än som skett de sista åren fattar principbeslut utan hänsyn tagen till de ekonomiska konsekvenserna.

Herr BOO (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlson berömde mig för att jag i mitt anförande hade sagt, att vi lever i kapitalbristens tid, men sedan var herr Ohlson minst lika missbelåten med att jag hade talat om att vårt sparande var så »oerhört», såsom herr Ohlson uttryckte det. Riktigt så sade jag nu inte. Jag sade i stället att »vi vet, att vi har ett större sparande än någonsin tidigare». Om nu herr Ohlson har läst ut så mycket ur konjunkturinstitutets rapport, borde väl herr Ohlson också ha observerat att det sparande, som där redovisas, står i ungefärlig proportion till de stora investe-

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

ringar vi för närvarande har. Det måste förhålla sig så.

Herr Ohlon var också förvånad över utskottets skrivning beträffande sparandets utveckling i Sverige, och han citerade återigen konjunkturinstitutet, som säger att det personliga sparandet enligt beräkningar kommer att minska något hundratal miljoner kronor under innevarande år. Men om herr Ohlon observerar vad vi har skrivit i en följande mening, kan han finna att vi där säger: »Visserligen föreligger variationer i sparandets utveckling mellan olika år, men trenden pekar enligt föreliggande statistik på en fortgående ökning av den genomsnittliga sparkvoten.» Då kan vi, herr Ohlon, med denna skrivning få tackning för vad konjunkturinstitutet har sagt i detta sammanhang, men det strider inte mot att det är en fortgående ökning på längre sikt.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Ohlon skulle jag vilja säga, att om vi i dag skulle med räntan reglera tillgång och efterfrågan på kapital i dag, vad tror då herr Ohlon att räntan skulle vara hos oss i så fall — så företagsamma och ambitiösa som vi tycks vara? Svaret härpå vågar vi för vår del inte ge — kanske inte heller herr Ohlon vågar sia — men i konsekvens med den ståndpunkten vågar vi i dag inte tillstyrka kreditregleringarnas upphävande — inte ännu.

En stor del av vårt näringsliv är starkt skuldsatt. Vi kan inte vara med om att småindustri, handel och jordbruk skall få sin situation ytterligare förvärrad genom följderna av att hela det uppdämda kreditbehovet från olika håll skulle med full kraft släppas loss på kreditmarknaden.

Därmed skulle jag också vilja säga ytterligare ett par ord till herr Boo, och det gäller bostadsbyggandet. Om jag får ta ett exempel för att bli lättare förstådd, vill jag säga att om det skulle föreligga behov av ytterligare stöd i

form av exportkrediter på ett par hundra miljoner kronor, skulle då verkligen bostadsbyggandet vara så sakrosankt, att en mindre topphuggning av bostadsbyggandet inte skulle få äga rum för att möjliggöra att exportnäringarna skulle få de ytterligare krediter, som de skulle behöva? Jag menar nämligen att man då skulle ge arbetarna inom exportnäringarna möjligheter att få behålla sin sysselsättning, och det är minst lika viktigt som att få bo bra.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall ta upp frågan om sparandet igen, men jag skall göra det genom att citera vad bankdirektör Rosander i Sveriges kreditbank häromdagen yttrade vid Svenska kommunaltekniska föreningens tredagarskurs i Stockholm.

Bankdirektör Rosander kalkylerade med att man på kapitalmarknaden de närmaste åren hade att räkna med ett årligt låneutbud på cirka 3 miljarder kronor. Han säger vidare: »Staten har de senaste fem åren haft ett årligt lånebehov på i genomsnitt 950 miljoner kronor och detta behov torde inte minska. Bostadsbyggandet kan komma att kräva cirka 1 300 miljoner kronor per år. Om kommunerna skulle få lika mycket som 1958 — cirka 600 miljoner kronor — skulle således nästan hela det tillgängliga kapitalet på kapitalmarknaden absorberas av dessa tre låntagare utan att kommunernas behov därför på långt när tillgodosetts. Näringslivet är bl. a. beroende av egna medel men tyvärr kan självfinansieringen med hänsyn till företagsbeskattningens höjd ej ske i den omfattning, som vore önskvärd ur kapitalmarknadssynpunkt.»

Jag tror att, som läget nu är, får vi inte alltför mycket leka med tanken på räntesänkning, även om vi alla skulle önska en sådan — vem skulle inte önska det? Men så länge pengarna inte räcker till, finns det ingen annan möjlighet att reglera tillgången och efterfrågan än genom räntan.

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

Herr BOO (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson återkommer till frågan om bostadsbyggandet och exemplifierar det på det sättet, att om vi i dagens situation skulle behöva ytterligare något hundratals miljoner kronor för att stödja exportnäringen, då skulle man väl i det läget kunna minska på bostadsbyggandet i motsvarande omfattning. Jag vill bara konstatera, att jag med herr Larssons senaste inlägg är åter till min första bedömning av herr Larssons insats på detta område.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Varken utskottsmajoriteten eller reservanterna förefaller mig ha presterat någonting egentligt nytt i det föreliggande utlåtandet. Det innebär i stort sett en upprepning av samma meningar, som anförts i sådana här debatter under en följd av år. Jag tycker därför att man i det avseendet verkligen kan tala om stabilitet, vilket man inte kan göra när det gäller den ekonomiska situationen och framför allt utvecklingen på arbetsmarknaden.

Vi har från vår sida också sedan flera år anförts på vissa punkter en mycket bestämd kritik emot den ekonomiska politik, som regering och riksdag har knäsat. Jag tycker att erfarenheterna säger att vår kritiska inställning har varit riktig. Vår kritik mot regeringens ekonomiska politik har emellertid andra utgångspunkter än reservanternas kritik i föreliggande ärende. Vi anser att man här har lämnat alltför stort spelrum åt de stora monopolens finansoperationer. Man har lämnat spekulanterna alltför fria händer att husera exempelvis med valutareserven. Jag erinrar om att när man släppte utrikeshandelskontroll efter kriget, resulterade detta under ett par år — 1948 och 1949 — i att vår valutareserv praktiskt taget tömdes.

Regeringen har också fallit undan för de borgerligas ideliga påtryckningar i räntefrågan, med resultat att hyresgäster och egnahemsägare, bönder och småföretagare årligen betalar hundratals

miljoner kronor mer än tidigare till de stora finanshusen och till bankerna. De hårda kreditrestriktioner, som tillämpas sedan flera år, och högräntan har dessutom skapat stora svårigheter för alla de företag, som inte är självfinansierade. Inte minst har, som tidigare omvittnats i debatten, uppstått svårigheter för kommunerna att utföra nödvändiga investeringar. Jag vill bara som exempel nämna, att Stockholms stad för närvarande har beviljade lån på över 600 miljoner kronor, som inte kan placeras på grund av dessa restriktioner, och Göteborgs stad har väl motsvarande lån på mellan 300 och 400 miljoner kronor.

Denna politik har bidragit till att skapa arbetslöshet och driftsnedläggelser, som vi kan läsa om praktiskt taget varje dag. Nu skärps situationen ytterligare på ett för löntagarna oroväckande sätt av den kris, som är under utveckling i alla länder med kapitalistiskt styrelseskick.

Vi har från vår sida tidigare vid upprepade tillfällen här i kammaren påtalat den ensidiga inriktning av den svenska handelspolitiken som vi haft och har, och vi har rekommenderat allvarliga ansträngningar för att söka utveckla handeln med den krisfria socialistiska världsmarknaden. Men här i riksdagen och på annat bestämmande håll har man i allmänhet vinkat med kalla handen åt dessa våra propåer. Nu har jag en känsla av att det inom vissa kretsar av företagsvärlden ändå håller på att ske en viss omställning och att man försöker undersöka möjligheterna att upparbeta en marknad i de områden, som jag här har erinrat om. Det är glädjande. Vi har ännu inte sett resultaten härav, men vi får hoppas, att de blir goda. Om dessa åtgärder hade vidtagits i tid, hade vi måhända inte haft de stora avsättnings-svårigheter, som man nu talar om från exportindustriens sida, och vi hade kanske haft en väsentligt annan situation på arbetsmarknaden.

Man har under en följd av år drivit den s. k. återhållsamma linjen i lönepolitiken. Vi har gått emot både den och de inflationsdrivande åtgärder, som riksdagen i många fall har beslutat. Jag er-

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

inrar om punktskatterna och om taxehöjningarna vid statens verk, som ovillkorligen driver prisnivån upp och penningvärdet ned. Vi anser att det är en olämplig medicin mot minskad efterfrågan att hålla köpkraften tillbaka. Motsatsen borde ju vara vad man skulle tillgripa.

Här har talats så mycket om kapitalbristen. Men jag har inte hört någon, som kunnat leverera några faktiska bevis för att vi har en kapitalbrist här i landet. Det är ju ett faktum, att produktionen har stigit år från år, och att folket framskapar allt fler värden och rikedomar här i landet. Men vi har kapitalbrist, säges det. Jag måste då ställa frågan: Men varför inte se efter, hur resurserna användes, hur man använder de värden och det kapital, som folket frambringar i produktionen? Ingen har ett ögonblick hostat ens om tanken på att de 3 miljarder och däröver, som vi årligen lägger ned på improduktiva militära utgifter, måhända en smula påverkar den allmänna kapitaltillgången. Men tar man med den sidan av saken i bilden, kommer man ju fram till att man måste angripa den ekonomiska politiken från något vidare och andra synpunkter än både reservanterna och utskottsmajoriteten här har gjort.

Ja, herr talman, vi är alltså från det partis sida, som jag representerar, för att det göres en översyn av den ekonomiska politiken, men vi är icke för att denna översyn skall göras enligt de linjer, som förordas i de båda reservationerna. Man vill där slopa räntekontrollen, vilket alldeles säkert kommer att utlösa ännu högre räntor och ännu större svårigheter för alla, som är i behov av att få större krediter. Man vill vidare minska bolagsskatten och talar om det betryckta läge, som företagsamheten befinner sig i här i landet. Låt mig bara erinra om den redovisning man gjort i konjunkturinstitutets höstrapport om vinsternas utveckling! Man redovisar där 11 mycket betydelsefulla och avgörande industrigrenar och påvisar, att vinsterna från 1954 till 1955 steg med 7 procent, från 1955 till 1956 med 8 pro-

cent och från 1956 till 1957 med 10 procent. Det har alltså skett en avsevärd, jämn årlig stegring. Man talar nu om att det är ett så förfärligt svårt läge för företagen inom textilindustrin. Ur officiella beräkningar, som gjorts av statistiska centralbyrån, skall jag bara be att få ange tre siffror. Inom linne-, hampa- och juteindustrin var vinstökningen mellan 1956 och 1957 icke mindre än 38 procent, samtidigt som antalet anställda reducerades med 1 procent. Inom annan textilindustri var vinstökningen 11 procent, och antalet anställda minskade med 1 procent. Inom den kombinerade textilindustrin var vinstökningen 62 procent, och antalet anställda minskade med 8 procent. Jag tycker därför inte att det är så förfärligt illa ställt med företagens bärighet.

Herr talman! Jag skall med hänsyn till tiden inte gå in på alla projekt om sparandet och de förslag, som motionsledes har framförts och vilkas syfte endast kan vara att underlätta skatteflykt för högre inkomsttagare genom att införa olika former av s. k. skattefritt sparande. Det är något, som det parti jag representerar, icke kan gå med på.

Jag kommer alltså med dessa motiveringar, herr talman, att rösta med utskottet, även om jag därmed icke godkänner den ekonomiska politik, som regeringen och utskottsmajoriteten företräder.

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Jag ber att få svara på några saker som har sagts under debatten.

Först och främst tog utskottets vice ordförande upp frågan om sparandet och underströk dess storlek. Men jag vill än en gång erinra om att jag anser att det väsentliga är nettosparandet. Det har tydligen också finansministern insett, när han utformat sina direktiv till sparutredningen. Nu föreslår jag herr Boo, att vi enas om den nomenklaturen i fortsättningen. Det bör inte vara svårt för herr Boo att gå med på det, och jag förklarar att det inte skall vara svårare för mig.

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

Sedan vill jag säga några ord om företagsbeskattningen. Det kan tyckas, att 100 miljoner är ett litet belopp för staten och att staten kunde avvara det. Men nu tycker jag inte att 100 miljoner är litet, och framför allt är de 100 miljonerna, fördelade på företagen, ganska kännbara för vissa av dem.

Jag gick i går kväll igenom en del gamla protokoll och såg där bland annat, att jag år 1949 i mitt jungfrutal i andra kammaren varnade för amerikanerna, som höll på att bygga ut sin massaproduktion, vilket de hade börjat med redan under krigsåren.

Förra året såg jag en artikel i Economist, där man var inne på frågan om massa- och pappersproduktionen i världen. Man skrev, att de skandinaviska länderna mycket gärna ville bygga ut sin produktion, men de kunde inte göra det på grund av allvarlig brist på kapital. Sedan heter det i översättning: »Nuvarande förtjänstmarginaler är låga, och alla skandinaviska bolag lider av verkligt höga skatter. Så länge som dessa länders regeringar inte tillämpar en mera förnuftig politik mot sina huvudindustrier kan massa- och pappersfabrikanterna i dessa länder inte prestera ett verkligt hot, inte ens mot de brittiska pappersfabrikanternas andel av efterfrågeökningen i deras egen marknad.» Jag tycker att detta säger ganska mycket.

I dag får vi den upplysningen, att i den mån produktionen tar upp sig igen, t. ex. i den brittiska bilindustrin, har det visat sig, att företagen inte behövt anställa så många nya arbetare i den höjda produktionen, med andra ord att produktivitetsoökningen är ganska avsevärd. Samma erfarenhet gör man i Amerika. Jag menar därför, att man skall vara försiktig vid bedömningen av återhämtningen av konjunkturerna i Amerika, ty under tiden före återhämtningen har amerikanerna sett över sin produktionsapparat ordentligt.

Sedan vill jag säga några ord i ränte-frågan. Här har sagts, jag tror det var av herr Larsson: »Varför skall det vara så här i Sverige, när man ser att ränte-

förhållandena ändrar sig i önskad riktning i andra länder?» Jag deltog för några år sedan i en debatt i andra kammaren just om dessa ting, och jag minns, att då anförde man som skäl för att Tyskland höjde sitt diskonto mycket och efter en tid fick lov att sänka det, att det var ett bevis för att den tyska räntefoten hade varit felaktig. Men det är ju inte så, utan tack var den kraftiga höjningen fick tyskarna sedan möjlighet att göra en sänkning, då den verkligen behövdes. När vi ser på de engelska förhållandena erinrar vi oss att England gjorde en mycket kraftig höjning förra året, och sedan har man successivt sänkt räntan från 7 procent till 4. Där är emellertid förhållandena helt annorlunda än hos oss. För det första har ökningen av importvolymen stoppats upp i England, och importpriserna har sjunkit med 10 procent. För det andra har ju London en mycket utvecklad och betydelsefull penningmarknad, och den höga ränta, som man har haft där, har dragit dit utländska pengar i en utsträckning som man inte anser önskvärdt, därför att man betraktar dessa pengar som mer eller mindre tillfälliga. Man kallar dem för »hot money», och man vill i tid se till, att man inte får för mycket sådana tillfälliga medel till sitt förfogande. Som ett exempel på detta nämnes att av de två miljarder dollar i guld, som Amerika förlorat under senare tid, har den största enskilda andelen gått till England.

Jag skulle vilja sluta, herr talman, med att lämna en liten redogörelse för en undersökning av professor Lindahl i Uppsala för åren 1908—1938. Jag menar att den undersökningen, även om den avser en tidrymd som ligger långt tillbaka, är av den art att den är lärorik, och ingenting hindrar att inte liknande ting kan inträffa igen. Han påvisar att under åren 1908—1938 ökades det svenska kapitalet, räknat i oförändrat penningvärde, med 100 procent, medan antalet arbetare under samma tid bara ökade med 35 procent. Nu kan man genom exempel påvisa att en kapitalökning i ett företag leder just till sådana förhållanden. Nå, vad ledde denna fördubbling

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

av kapitalet till? Jo, den ledde till något som är mycket naturligt. Den genomsnittliga räntan på kapitalet sjönk från 6 till 4 procent. Man räknade med att kapitalet 1908 utgjorde 15 miljarder kronor, och 1938 var det 30 miljarder i samma penningvärde. Kapitalet fick 1908 på de 15 miljarderna 6 procents ränta med 900 miljoner kronor, och 1938 fick kapitalet på de 30 miljarderna bara 4 procent eller 1 200 miljoner. Men under tiden visade det sig att arbetslöner och självständiga rörelseidkares arbetsinkomster ökade nära 2 1/2 gånger, de ökade från 1 800 miljoner kronor till 6 000 miljoner. Detta är ju om något ett bevis för att en förnuftig räntepolitik leder till det som vi alla eftersträvar, nämligen en högre levnadsstandard i landet. I det sammanhanget vill jag åter anföra ett citat ur Economist för några år sedan på tal om den starka konkurrensen från Japan. Det heter där: »Problemet är att kunna ha tillräckligt hög proportion av kapitalkostnader för att möjliggöra för oss att konkurrera med sådana länder som Japan men att ha tillräckligt hög proportion av arbetskostnader för att sätta oss i stånd att konkurrera med Förenta staterna.»

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det förevarande utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Ewerlöf*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Larsson, Nils Theodor*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av honom och herr *Eliasson* i Sundborn vid utlåtandet anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstå-

ende yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Ewerlöfs* yrkande.

Herr *Larsson, Nils Theodor*, äskade emellertid votering även om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr B 15 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr *Ewerlöf* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innefattas i den av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Eliasson* i Sundborn vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 45;

Nej — 33.

Därjämte hade 57 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, m. m.

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr B 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som inefattas i den av herr Ewerlöf m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ewerlöf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 39.

Därjämte hade 22 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr B 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för generalpoststyrelsen att upptaga

tillfälliga lån för postsparbankens och postgirots rörelse, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr B 120, till Konungen i anledning av väckta motioner angående åtgärder för ungdomsbrottslighetens bekämpande.

Anmäldes och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr B 18, i anledning av väckta motioner rörande ortsgrupperingen inom beskattningen; och

första lagutskottets memorial nr B 15, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ärvdabalk m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.20.

In fidem
K.-G. Lindelöw